

Kasvattajan jatkokurssi

Kurssimateriaalia ei saa julkaista kaupallisessa tarkoituksessa kirjallisessa
eikä sähköisessä muodossa ilman Suomen Kennelliiton lupaa.
Päivitetty 06/2023.

SISÄLLYSLUETTELO

1.	KASVATAJAN JATKOKURSSIN TOTEUTUS JA TAVOITTEET	4
2.	JALOSTUS – MITEN SÄILYTTÄÄ ELINVOIMAINEN JALOSTUSPOHJA?	5
2.1	HISTORIASTA NYKYPÄIVÄÄN	5
2.2	MENDELISTÄ GEENITEKNIIKOIHIN	5
2.3	JALOSTUS MUUTTAÄ PERINNÖLLISTÄ TASOA	6
2.4	LINJAUSKIN ON SUKUSIITOSTA	6
2.5	LIIKAKÄYTTÖ PIENENTÄÄ VAIHTELUA	7
2.6	YMPÄRISTÖKIN VAIKUTTAA	7
2.7	JALOSTUS ON MYÖS TILASTOTIEDETTÄ	8
2.8	BLUP-INDEKSI	8
2.9	MITEN MUUTTAA TILANNETTA?	11
2.10	POIKKEUSLUVAT JA OHJEET	11
2.11	KEINOSIEMENNYS TUONTISPERMALLA	12
2.12	ROTURISTEYTYKSET	14
2.13	KOIRAN ATOPIA JA ALLERGIAT SEKÄ ANTIBIOOTTIRESISTENSSI – JALOSTUKSEN VAIKUTUS NÄIHIN?	15
2.14	MITÄ SINÄ OLET SAANUT AIKAISEKSI RODUN HYVÄKSI?	18
2.15	JALOSTUSTYÖN ARVIOINTI	20
2.16	KUINKA ETEENPÄIN NYKYTILANTEESTA?	21
2.17	JALOSTUKSEN EETTISET KYSYMYKSET	22
3.	KOIRAN LUONNE JA KASVATUSTYÖ	29
3.1	MILLAINEN ON HYVÄLUONTEINEN KOIRA?	29
3.2	ERILAISTEN LUONNETTA JA KÄYTTÄYTYMISTÄ MITTAAVIEN TESTIEN, KUVAUKSIEN JA KOKEIDEN HYÖDYNTÄMINEN JALOSTUKSESSA	30
3.3	HYVÄN LOPPUTULOKSEN TAKAAMISEKSI	31
3.4	OIKEAA KOTIA ETSITTÄESSÄ ON SYYTÄ MUISTAA MUUTAMA ASIA	32
4.	JALOSTUSSTRATEGIA JA JALOSTUKSEN TAVOITEOHJELMA	34
4.1	KENNELLIITON YLEINEN JALOSTUSSTRATEGIA	34
4.2	ROTUKOHTAISET JALOSTUSSTRATEGIAT: JALOSTUKSEN TAVOITEOHJELMA (JTO)	35
5.	NEUVONTAA, TUNNUSTUKSIA, OHJAUSTA	39
5.1	KENNELNEUVONTA	39
5.2	VUOLASVIRTA-PALKINTO	40
5.3	EETTINEN LAUTAKUNTA	40
5.4	ILMOITUKSET KENNELLIITON SÄÄNTÖJEN TAI OHJEIDEN RIKKOMISESTA	41
6.	KENNELIN TOIMINTASUUNNITELMA	42
7.	KENNELTOIMINNAN KIRJANPITO JA ARVONLISÄVERO	43

7.1 KIRJANPITO	43
7.1.1 KIRJANPIDON TARKOITUS.....	44
7.1.2 KIRJANPIDON PERUSVAATIMUKSIA	44
7.1.3 YHDENKERTAINEN/KAHDENKERTAINEN KIRJANPITO	45
7.1.4 KIRJANPIDON SÄILYTYS.....	47
7.1.5 KIRJANPITOVOLVOLLISUUS	47
7.1.6 MITÄ KIRJATAAN KENNELTOIMINNASTA?	47
7.1.7 AJOPÄIVÄKIRJA	50
7.2 ARVONLISÄVERO	50
7.2.1 VERONPERUSTE	51
7.2.2 VEROVELVOLLISUUDEN ALARAJAAN LIITTYVÄ HUOJENNUS.....	51
7.3 KIRJANPIDON PERUSKÄSITTEITÄ	52
8. AMMATTIMAISEN TAI MUUTOIN LAAJASSA MITASSA TAPAHTUVA SEURA- JA HARRASTUSELÄINTEN PITO	53
8.1 MIKÄ ON AMMATTIMAISTA ELÄINTENPITOA?	53
8.2 VIRANOMAISET.....	53

1. KASVATAJAN JATKOKURSSIN TOTEUTUS JA TAVOITTEET

Jatkokurssille voi osallistua suorittuaan kasvattajan peruskurssin hyväksytysti.

Kurssiin kuuluu kahden päivän luennot sekä kirjallinen tehtävä. Luennoille osallistunut ja kirjallisen tehtävän hyväksytysti suorittanut saa kurssitodistuksen.

Kurssimateriaalia ei saa julkaista kaupallisessa tarkoituksessa kirjallisessa eikä sähköisessä muodossa ilman Suomen Kennelliiton lupaa.

Kurssin järjestäjä

Kasvattajan jatkokurssin järjestäjänä on aina kennelpiiri yksin tai yhdessä toisten kennelpiirien kanssa. Kurssin toteutuksesta vastaavat aluekouluttajat.

Kurssiohjelman painopistealueet

- Kennelin toiminnan suunnitteleminen ja kehittäminen
- Koiran jalostus ja koiran luonne jalostuksessa
- Jalostuksen tavoiteohjelma
- Kennelin kirjanpidon toteuttaminen
- Ammattimainen toiminta

Kasvattajan jatkokurssin tavoite ja toteutus

- lisätä koirankasvatuksen vastuullisuutta ja tavoitteellisuutta
- syventää kasvattajan tietämystä perinnöllisyydestä ja jalostuksen periaatteista
- perehdyttää kasvattaja koiran luonteen arviointiin ja tuoda esille sen merkitystä koiranjalostuksessa
- antaa tietoa kennelin perustamiseen ja kehittämiseen liittyvistä asioista
- kurssin suorittaminen on yksi ulkomuototuomarikurssille hakemisen edellytyksistä
- kurssin suorittaminen on yksi edellytys aluekouluttajan ja kennelneuvojan tehtävään pääsemiseksi

Ennakovalmentautumiskirjat

- Koiran ruokinta ja hoito – ProAgria Maaseutukeskusten liitto
- Parempaan pentutulokseen – Helena Koskentalo
- Koiranjalostus – perinnöllisyyden ja jalostuksen perusteet – Katariina Mäki, Salme Mujunen

Kirjallinen tehtävä

- kirjallisen tehtävän aihe on kennelin toimintasuunnitelma
- tehtävä palautetaan sähköisesti kurssin johtajalle luentoviikonlopun jälkeen
- tehtävän palautuksen viimeinen päivämäärä sovitaan luentoviikonlopun aikana yhdessä kurssin johtajan kanssa
- vain luentoviikonloppuun osallistuneelle sekä kirjallisen tehtävän hyväksytysti palauttaneelle kirjoitetaan kurssitodistus

2. JALOSTUS – MITEN SÄILYTTÄÄ ELINVOIMAINEN JALOSTUSPOHJA?

Alkuperäisen materiaalin kasvattajan jatkokurssille on laatinut Riitta Liimatainen, päivitys Teija Viljanmaa-Petjala.

2.1 HISTORIASTA NYKYPÄIVÄÄN

Valtaosa roduista on jalostunut vuosisatojen kuluessa käyttöominaisuuksiensa perusteella eikä ulkomuotoon ole kiinnitetty juurikaan muuta huomiota kuin, että koira oli tehtävänsä tarkoituksenmukainen kooltaan.

Ulkomuotojalostus on tullut vallalle vasta maailmansotien jälkeen, ja etenkin viime vuosikymmeninä koiran jalostus on keskittynyt juuri ulkomuodon perusteella tehtävään jalostuskoirien valintaan. Tämä on edelleen vain korostunut ihmisen halusta luokitella, muokata, määritellä ja jaotella erilaisia koiria erilaisiin ryhmiin ja luokkiin.

Hyvin merkittävä tekijä nykypäivän koirakannoille on toisen maailmansodan aikana tapahtunut koirakantojen romahtaminen etenkin Euroopassa. On ollut täysin sattumanvaraista, mitkä eläimet ovat selviytyneet ja jääneet henkiin jatkamaan rotua. Suurin osa maailman yli 400 koirarodusta on erittäin pieniä populaatioita, eli eläinjoukko on lukumäärällisesti hyvin pieni. Kun populaatiokoko on pieni, on hyvin vähän mahdollisuuksia tehdä jalostusvalintaa ja välttää sukusiitosta

Ensisijaisin ja tärkein syy elinvoimaisen jalostuspohjan säilyttämiseksi on ilman muuta rotujemme olemassaolon ja elinvoiman turvaaminen tulevina vuosikymmeninä ja -satoina. Tulevaisuuden tarpeista emme tiedä vielä mitään. Jos nyt hävitämme joitakin rotujemme hienoista vuosisatojen saatossa jalostuneista ominaisuuksista, niitä on mahdoton saada tulevaisuudessa takaisin. Ainakaan nopeasti. Muuttuvissa olosuhteissa ja uudenaikaisissa tehtävissä tarvitaan erilaista sopeutumiskykyä.

Kulttuurihistorialliset syyt rotujemme elinvoimaisena säilymiseen ovat myös erittäin tärkeät – monet rodut ovat kautta vuosisatojen olleet tärkeä osa maansa kulttuuria. Niillä on ollut ensiarvoisen tärkeä asema vaikkapa karjalaumojen ajossa Euroopan markkinoille, ne ovat vartioineet hevoslaumoja, asumuksia ja muuta omaisuutta niin varkailta, rotilta, petoeläimiltä kuin ilkeiltäkin tekijöiltäkin, paimentaneet kaikkea mahdollista lapsista ja hanhista nautoihin, olleet apuna metsällä, luolissa, merellä tai rämeiköissä metsästettäessä kaikenkokoisia eläimiä ruuaksi. Koirat ovat myös auttaneet ihmistä niin sodassa kuin rauhasakin. Hyvä koira on ollut omistajan ylpeys, metsästysonnen tae ja ammattitaidon väline. Koirista on tehty runoja, kerrottu tarinoita, ne on ikuistettu maalauksiin ja kuviin, ja niistä on oltu aidosti ylpeitä uskollisina työtovereina.

2.2 MENDELISTÄ GEENITEKNIKoihin

Jalostaminen – niin koirien kuin muidenkin elollisten - edellyttää periytymisen perusteiden tuntemista. Itävaltalaisen munkki Mendelin havainnot v. 1865 herneiden risteytyskokeista on yhä perinnöllisyystieteen perusta, vaikka olemmekin edenneet hänen kokeidensa ajoista jo hyvin monimutkaisiin geenitekniikoihin asti. Käytännön koiranjalostajalle on tärkeää ymmärtää juuri mendelistisen periytymisen pääperiaatteet - sitä kautta on mahdollisuus oppia myöhemmin ymmärtämään myös usean geenin aikaan saamien ominaisuuksien periytymistä. Perehtyminen perusteisiin kannattaa aloittaa lukemalla mistä vain nykyisin käytössä olevasta lukion biologian kirjasta osa ”Perinnöllisyystiede”.

Solu on kaiken elollisen toiminnan perusyksikkö. Solun tumassa on ”ohjauskeskus” eli kromosomit, joissa eri elintoimintoja ja kehitystä ohjaavat geenit sijaitsevat. Koiralla kromosomeja on 78 ($2n=78$), joista puolet,

eli 39, on peräisin isältä ja puolet emältä. Isältä ja emältä perityt kromosomit muodostavat vastinkromosomit.

Kullakin geenillä on oma tarkka tietty paikkansa kromosomissa. Näitä geenipaikkoja kutsutaan lokuksiksi eli sijaintipaikoiksi. Yhdessä lokuksessa koiralla voi olla kaksi eri geeniversiota eli alleelia, joista toinen on siis isältä ja toinen emältä peräisin. Jos koiran vanhemmat ovat keskenään sukua, kasvaa todennäköisyys, että jonkin sattumanvaraisen geenin sijaintipaikan eli lokuksen kaksi eri alleelia ovatkin identtisiä - siis peräisin samalta kantavanhemmalta. Silloin, kun lokuksessa olevat alleelit ovat identtisiä, ei koiralla ole perimässään tämän geenin osalta muuntelua eikä se näin ollen voi periä omille jälkeläisilleen muuta kuin tämän yhden geeniversion. Jos tällainen koira sitten paritetaan jonkin sukulaisensa kanssa, joka sekin hyvin todennäköisesti on perinyt juuri saman alleelin, molemmilla vanhemmilla on tarjota syntyvälle jälkeläiselle vain yksi ja sama alleeli. Alleelikoostumuksen yksipuolistuminen rodussa vähentää siis muuntelua ja erityisen ongelmallista tämä on silloin, kun kyseessä on esim. jokin väistynyt eli resessiivinen sairaus – ominaisuus, joka ilmenee vasta, kun koira perii saman geeniversion sekä isältään että emältään.

2.3 JALOSTUS MUUTTA PERINNÖLLISTÄ TASOA

Käsitteet jalostaminen ja kasvattaminen sekoittuvat usein. Kasvattaminen on lähinnä koirien lukumäärän lisäämistä, kun taas jalostaminen on kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista etenemistä kohti tiettyä määritettyä tavoitetta. Jalostaminen on koko rodun perinnöllisen tason muuttamista populaatiossa haluttuun suuntaan. Tätä toteutetaan valitsemalla koiria, jotka ovat rodun keskiarvoa parempia, seuraavien koirasukupolvien vanhemmiksi. Jotta haluttua tavoitetta kohti voidaan edetä, pitää ensin määritellä jalostettava ominaisuus ja miettiä, onko se periytyvä ts. sellainen, jota voidaan jalostaa. Seuraavaksi pitää määritellä mihin suuntaan ominaisuutta halutaan kehittää, sekä sen jälkeen mietittävä keinot, miten tavoitteeseen päästään. Jalostamalla vain yhtä tai kahta ominaisuutta jätetään huomioimatta monia muita tärkeitä ominaisuuksia. Toisaalta taas - mitä useampia jalostettavia ominaisuuksia valitaan yhtäaikaisesti, sitä hitaampaa edistyminen on yksittäisen ominaisuuden suhteen.

Perinnöllisen tason parantaminen edellyttää siis yksittäisten koirien perinnöllisen tason tuntemista tai arvioimista erilaisin menetelmin. Perinnöllisen tason parantamisessa edistytään, kun valitaan jalostukseen koiria, jotka ovat jalostettavan ominaisuuden suhteen keskitasoa tai keskitasoa parempia. Vain kaikkein parhaita valitsemalla edistytään kyllä valitun ominaisuuden suhteen, mutta menetetään ehkä lukuisa joukko muita hyviä ominaisuuksia.

Jalostamisen edellytyksenä on, että populaation koirien perimässä on valittavan ominaisuuden suhteen muuntelua. Ellei muuntelua ole, perinnöllisen tason muuttaminen on mahdotonta. Muuntelun väheneminen aiheutuu sukusiitoksen aikaan saamasta eri geeniversioiden häviämisestä.

2.4 LINJAUSKIN ON SUKUSIITOSTA

Kun paritettavat yksilöt ovat toisilleen läheisempää sukua kuin yksilöt populaatiossa keskimäärin, on kyseessä sukusiitos. Sukulaisuussuhde ilmaisee kahden yksilön yhteisten geenien todennäköisen osuuden. Sukusiitosaste on todennäköisyys, että koiran jonkin satunnaisen geenin sijaintipaikassa molemmat geeniversiot ovat identtisiä, eli peräisin joltakin yhteiseltä esivanhemmalta. Jotta ne voisivat olla identtisiä, on niiden ollut pakko tulla jälkeläiselle sekä isältä että emältä. Pennun sukusiitosaste ei siis riipu vanhempien sukusiitosasteista vaan vanhempien sukulaisuussuhteesta.

Sukusiitos tuo esiin geeniyhdistelmien resessiiviset, eli väistynyt vaikutukset ja sillä on paljon haittavaikutuksia. Haitat ilmenevät mm. sukusiitosdepressiona, eli lisääntymisvaikeuksina, pieninä pentueina, pentukuolleisuuden kasvuna, syntymäpainojen laskuna, kasvun hidastumisena, tautien

vastustuskyvyn heikkenemisenä, nivel- ja silmänsairauksina, sydänvikoina, kasvaimina, epilepsiana, jne. Luonnonpopulaatioissa evoluutio on sen sijaan kehittänyt laumaeläimille mekanismeja, joilla sukusiitosta ja sen haitallisia vaikutuksia pystytään välttämään.

Populaation koon ollessa pieni – ja näin on suurimmassa osassa koirarotuja - rodun sukusiitosasteen nousua ei voi estää ilman roturisteytyksiä, koska kaikki parituskumppanit ovat enemmän tai vähemmän sukua toisilleen. Tämän vuoksi parituskumppaneita valittaessa on ehdottomasti valittava yksilöitä, jotka eivät ole sukua toisilleen, tai ovat ainakin mahdollisimman kaukaisia sukulaisia. Sukusiitosta tapahtuu myös, koska ei tiedetä eläinten todellista sukulaisuussuhdetta eikä sukusiitoksen haittoja. Sukusiitosta käytetään myös, koska halutaan maksimoida jonkin hyvän yksilön osuus jälkeläisten sukutaulussa.

Hidas sukusiitos kertyy kaukaa sukupuusta pitkältä ajalta - kunhan mennään tarpeeksi kauaksi sukutaulussa, löytyy uroksen ja nartun sukupuusta samoja esivanhempia. Yksilön kannalta hidas sukusiitos ei ole niin haitallista kuin nopea sukusiitos, mutta rodun perinnöllistä muuntelua se tietenkin vähentää. Hidasta sukusiitosta voidaan hidastaa entisestään käyttämällä koiria jalostukseen mahdollisimman monipuolisesti ja tasaisesti. Nopea sukusiitos kertyy lähisukulaisten parittamisesta ja on erittäin haitallista yksilön kannalta. Mitä enemmän ja mitä lähempänä uroksella ja nartulla on samoja kantavanhempia, sitä korkeampi on niiden välinen sukulaisuussuhde, ja sitä kautta pentujen sukusiitosaste. Koiranjalostuksen yhteydessä usein esiin tuleva käsite "linjasiitos" on sekin sukusiitosta.

2.5 LIIKAKÄYTTÖ PIENENTÄÄ VAIHTELUA

Tehollinen populaatiokoko kuvaa populaation lisääntyvien koirien määrää eli jalostuspohjan laajuutta. Alhainen tehollinen populaatiokoko merkitsee sukusiitoksen kasvua ja sen myötä tiettyyn ominaisuuteen vaikuttavien eri geeniversioiden, eli eri alleelien häviämistä. Yli käytettäessä yksiä, työnnetään toisten geenit pysyvästi syrjään. Alleelien häviäminen aiheuttaa lopulta niiden fiksoitumista. Alleelin fiksoituessa geenin sijaintipaikassa on kaikilla rodun koirilla jäljellä vain yksi geeniversio eli alleeli. Tällainen tilanne on peruuttamaton eikä uusia geeniversioita rotuun saada ilman roturisteytystä. Sen vuoksi vähintäänkin kaikkia niitä koiria, jotka ovat jalostustavoitteissa määriteltyjen ominaisuuksiensa suhteen joko rodun populaation keskitasoa tai sitä parempia, tulee käyttää jalostukseen. Monissa roduissa tilanne on kuitenkin jo niin huono, ettei minkäänlaista valintaa eri ominaisuuksien suhteen voida juurikaan tehdä, jos halutaan säilyttää rotu tulevaisuudessakin. Tällöin kaikkia populaation koiria pitää käyttää tasaisesti jalostukseen, huolimatta siitä ovatko ne edes rodun keskitasoa.

2.6 YMPÄRISTÖKIN VAIKUTTAA

Koirasta ilmiänsä eli havaittavaa esim. ulkonäköä, röntgenkuvauksella esiin saatavaa lonkkakuvaa tai kokeessa saavuttamaa tulosta kutsutaan fenotyyppiä. Fenotyyppi (Phenotype) koostuu useimmiten genotyyppin (Genotype) ja ympäristötekijöiden (Environment) yhteisvaikutuksesta, jolloin $P = G + E$. Genotyyppi tarkoittaa koiran geenikoostumusta, toisin sanoen sen isältään ja emältään saamaa eri geeniversioiden yhdistelmää.

Joidenkin ominaisuuksien suhteen koiran genotyyppi on havaittavissa suoraan sen ilmiänsästä, esim. turkin väri ja jotkin silmänsairaudet (mm. PRA). Tällöin $P = G$ ja kyseessä on kvalitatiivinen periytyminen eli yhden tai muutaman geenin aikaansaama ominaisuus.

Useimmat ominaisuudet ovat kuitenkin ominaisuuksia, joiden syntyyn tai ilmenemiseen vaikuttavat useat geenit, tällöin myös ympäristötekijöillä on näihin ominaisuuksiin merkittävä vaikutus. Useiden geenien ja ympäristötekijöiden vaikuttaessa ominaisuuden ilmenemiseen on $P \neq G$, ja tällöin kyseessä on

kvantitatiivinen periytyminen. Valtaosa koiran tärkeistä ominaisuuksista – mm. monet luonne- ja terveysominaisuudet - ovat juuri tällaisia ominaisuuksia. Ympäristötekijöiden vaikutus alkaa jo hedelmöityshetkellä ja niiden vaikutus jatkuu läpi koiran elämän aina kuolinhetkeen asti. Ympäristötekijät vaikuttavat siihen, miten geenit ilmenevät, ja toisaalta taas geenit vaikuttavat siihen, miten ympäristötekijät pääsevät vaikuttamaan yksilöön. Ympäristötekijät voidaan jakaa kolmeen ryhmään – pysyvät, satunnaiset ja systemaattiset ympäristötekijät. Pysyviä ympäristötekijöitä ovat mm. pennun kasvuympäristö, satunnaisia vaikkapa mittausvirhe, ja systemaattisia ikä ja sukupuoli.

2.7 JALOSTUS ON MYÖS TILASTOTIEDETTÄ

Perinnöllisten tunnuslukujen laskenta edellyttää tilastotieteen menetelmien ja tietokoneohjelmien käyttöä. Tärkeimpiä käsitteitä ja tunnuslukuja ovat keskiarvo, normaalijakauma, hajonta, periytyvyysaste sekä geneettiset korrelaatiot.

Suurin osa jalostettavista ominaisuuksista on polygeenisiä, ts. niihin vaikuttavat useat geenit. Monen geenin vaikutuksen takia ominaisuus voi ilmetä liukuvasti eri arvosta toiseen, kuten esimerkiksi säkäkorkeus. Se voi vaihdella portaattomasti vaikkapa 30–55 cm välillä. Tällaiset ominaisuudet ovat yleensä normaalisti jakautuneita. Suurin osa koirien tuloksista sijoittuu lähelle keskiarvoa tulosten määrän vähetessä sitä enemmän mitä etäämmälle keskiarvosta siirrytään.

Hajonta on varianssin neliöjuuri ja se kuvastaa kuinka tiiviisti tulokset ovat sijoittuneet keskiarvon ympärille. Varianssi taas ilmentää vaihtelua eli eläinten välisiä eroja, joka on siis kaiken jalostamisen perusedellytys.

Periytymisastetta käytetään kuvaamaan tietyn ominaisuuden geneettisen vaihtelun osuutta populaation kokonaisvaihtelusta. Periytymisaste kuvastaa näin ollen ominaisuuden jalostettavuutta. Jos kaikki eläinten välinen vaihtelu on perinnöllistä, näkyy eläimen jalostusarvo suoraan sen ilmiasusta. Näin ei tilanne kuitenkaan yleensä ole, vaan koiran ilmiasu muodostuu perintö- ja ympäristötekijöiden vaikutuksista. Pitää myös muistaa, että periytymisaste on aina populaatio- ja olosuhdekohtainen - se mikä pätee yhdessä populaatiossa, ei välttämättä pädekään toisessa. Korrelaatio kuvaa suhteellista yhteyttä ominaisuuksien välillä. Jalostuksessa ollaan erityisesti kiinnostuneita geneettisistä korrelaatioista, jolloin muutettaessa toista periytyvää ominaisuutta, myös toinen muuttuu.

Negatiivinen korrelaatio on kyseessä, jos ominaisuuden A lisääntyessä ominaisuus B vähenee. Positiivinen korrelaatio on taas kyseessä, kun ominaisuuden A lisääntyessä myös ominaisuus B lisääntyy. Jalostusarvo ilmaisee geenien keskimääräisen vaikutuksen. Jalostusarvo voidaan laskea yksilön omia sekä jälkeläisten ja sukulaisten tuloksia hyväksi käyttäen. Jalostuksen kannaltahan olennaista on juuri se, millaisia yksilön jälkeläiset ovat.

“Eläimen sukutaulu antaa viitteitä minkälainen eläimen tulisi olla, sen oma tulos minkälaiselta se itse näyttää, mutta sen jälkeläisten tulokset osoittavat minkälainen se tosiasiaassa on” (Kotieläinjalostus, 1999).

2.8 BLUP-INDEKSI

Mikä on BLUP-indeksi? BLUP-indeksi on tilastollinen ennuste koiran geneettisestä tasosta (jalostusarvosta) tietyssä ominaisuudessa. Indeksiiin vaikuttavat koiran oman tuloksen lisäksi kaikki sen sukulaisten tulokset, jotka löytyvät Kennelliiton tietokannasta. Lisäksi indeksissä otetaan huomioon koiran ikä, sukupuoli, syntymävuosi sekä lausunnon antaja. BLUP-indeksi on aina varmempi jalostuksellinen ennuste kuin koirayksilön oma tulos.

BLUP-indeksi kuvastaa koiran tasoa suhteessa vertailujoukon eli laskennassa mukana olleiden saman rodun koirien keskitasoon. Kunkin rodun indeksit standardoidaan siten, että kyseisen vertailujoukon keskiarvoksi tulee 100. Eri roduille ja saman rodun eri maissa oleville populaatioille lasketut indeksit eivät ole vertailukelpoisia keskenään.

Yli sadan koira on jalostusarvoltaan rodun keskiarvoa parempi ja alle sadan koira rodun keskiarvoa huonompi. Kun yhdistelmän uroksen ja nartun indeksien keskiarvo on yli 100 (tai summa yli 200), ovat pennut odotusarvoltaan rodun keskitasoa parempia. Kyseinen jalostettava ominaisuus paranee rodussa vähitellen, jos jalostusyhdistelmien indeksit ovat systemaattisesti suurempia kuin 100.

Indeksejä tulkitaan suuruusluokan mukaan. Indeksit lasketaan tilastollisesti ajamalla koirien tuloksista ja sukutauluista koostuva aineisto ns. regressioanalyysin läpi. Yksittäisen koiran indeksiä ei voi laskea erikseen, koska indeksi kuvaa koiran tasoa koko rotuun nähden ja siksi kaikkien rodun koirien on oltava laskennassa samaan aikaan. Laskenta ei myöskään onnistu käsipelillä, koska siinä käsiteltävät taulukot ovat hyvin suuria: esimerkiksi suomenajokoira-aineiston sukulaisuustaulukossa on yli 100.000 riviä ja saraketta. Laskenta kestää nykytietokoneilla aineiston koosta riippuen muutamasta tunnista jopa vuorokauteen.

Osalle Suomessa paljon käytetyille metsästyskoiraroduille, kuten suomenajokoira, lasketaan BLUP-indeksiä myös rodunomaisen kokeen (ajokoe) koetulosten perusteella. Kun tilastoitua materiaalia on paljon, niin indeksit on mahdollista saada muihin kuin terveystuloksiin.

Pääosin roduilla on käytössä lonkka- ja kyynärtuloksiin liittyvät indeksit. Koira saa indeksin, jos sillä on oma, suomalainen lonkka- tai kyynärtulos tai jos sillä on jälkeläistuloksia. Indeksit lasketaan kuvaustuloksista. Millekään koiralle ei aseteta etukäteen oletusindeksejä, vaan laskenta tehdään ainoastaan koiran oman sekä kertyneiden sukulaistulosten perusteella. Kun tuloksia kertyy rodulle lisää, indeksejä päivitetään. Yksittäisen koiran indeksi muuttuu laskentakerrasta toiseen, jos siihen aiheen antavaa tietoa koirasta itsestään, sukulaisista ja muista rodun koirista saadaan lisää. Jokaisella päivityskerralla ajetaan koko regressioanalyysi alusta alkaen uudestaan.

Indeksejä tulkitaan niiden suuruusluokan mukaan. Muutaman pisteen heitto indeksissä päivityskertojen välillä on koiran jalostusarvon kannalta merkityksetön ja johtuu siitä, että indeksi lasketaan jokaisessa päivityksessä kokonaan uudestaan, edellistä päivitystä suuremmalla aineistolla.

Pentuesisarusten indeksien välille aiheuttavat eroja paitsi erilaiset omat kuvaustulokset sekä jälkeläistulokset, myös koiran ikä tutkimushetkellä sekä sukupuoli. Vaikka pentuesisarukset olisi kuvattu samana päivänä samanlaisilla tuloksilla, ja ne olisivat kumpikin samaa sukupuolta, voivat niiden indeksit kuitenkin erota toisistaan muutaman pisteen verran. Tämä johtuu siitä, että indeksi on jalostusarvon ennuste, ja aina siis arvio. Jos se pentuesisaruksilla pysyy muutaman pisteen vaihtelun sisällä, niin käytännössä eroa ei juurikaan ole. Lonkkaindeksien kohdalla vasta noin kymmenen pisteen ero indekseissä vastaa yhden kirjaimen eroa fenotyyppituloksissa. Kyynärinteissä yhden fenotyyppipisteen muutosta vastaa jopa 20 indeksipistettä. Parin pisteen erot indekseissä eivät siksi ole merkityksellisiä koiran jalostusarvon kannalta.

Teknisesti erot johtuvat laskennassa muodostettavien yhtälöryhmien suuresta koosta ja nykytietokoneiden rajallisesta kapasiteetista, joiden takia laskennassa joudutaan käyttämään jossain määrin likiarvoisia menetelmiä. Kyseisellä eläinmalli- BLUP-menetelmällä saadaan joka tapauksessa tämän hetken paras arvio yksilön jalostusarvosta monigeenisessä ominaisuudessa, parempaa menetelmää ei toistaiseksi ole kukaan keksinyt.

Koiran indeksin ohella Kennelliiton jalostustietojärjestelmässä näkyy myös indeksin arvosteluvarmuus. Se ilmoitetaan sulkeissa indeksin perässä. Arvosteluvarmuus voi saada arvoja väliltä 0–100 %, ja siihen

vaikuttavat koirasta ja sen lähisukulaisista saatujen tulosten lukumäärä sekä ominaisuuden periytymisaste. Mitä suurempi periytymisaste ja mitä enemmän sukulaistuloksia, sitä suuremmat ovat myös koirien arvosteluvarmuudet.

Koiran arvosteluvarmuus paranee jokaisessa päivityksessä, jos sukulaisista tai koirasta itsestään saadaan lisää tuloksia. Samalla indeksi muuttuu ja tarkentuu. Mitä korkeammaksi arvosteluvarmuus kasvaa, sitä vähemmän indeksi enää muuttuu.

Indeksien arvosteluvarmuus ei koskaan nouse sataan prosenttiin, koska kyse on numeerisen aineiston perusteella laskettavasta jalostusarvon ennusteesta. Pienimmät arvosteluvarmuudet ovat koirilla, joilla ei ole omaa tulosta ollenkaan, ja jotka ovat saaneet indeksinsä vain sukulaistensa perusteella. Tällaisia koiria ovat usein esimerkiksi tuontikoirat ja ulkomaiset urokset. Ne saavat suomalaisen indeksinsä ehkä vain yhden tai kahden sukulaistuloksen perusteella. Ulkomaisten ja tuontikoirien arvioinnissa kannattaakin käyttää ulkomaisia indeksejä, jos niiden arvosteluvarmuus on meitä suurempi eli laskennassa on ollut käytettävissä useampia sukulaistuloksia kuin suomalaista indeksiä laskettaessa.

Muutamien rotujen PEVISA-ohjelmissa lonkkanivelen kasvuhäiriötä vastustetaan indeksien avulla. Jos rodun lonkkaterveyttä halutaan parantaa PEVISAn avulla, tulee pentueiden vanhempien indeksien olla yli 100. Vaihtoehtoisesti voidaan laskea vanhempien indekseistä keskiarvo, jonka senkin tulee olla yli 100, jotta perinnöllistä edistymistä tapahtuu.

PEVISA-ohjelmassa pentujen rekisteröintiin vaikuttavat pentueen vanhempien indeksit astutushetkellä. Indeksit päivitetään näille roduille kerran kuukaudessa, aina kuukauden viimeisellä viikolla. Jos rekisteröinnin ehtona on vain indeksi eikä vaihtoehtoista ehtoa, esimerkiksi koiran tai yhdistelmän kuvaustulosta, ole asetettu, tulee pentueen vanhemmilla aina olla indeksi laskettuna ennen astutusta, pelkkä kuvaustulos ei riitä.

Otettaessa indeksit mukaan PEVISA-ohjelmaan, voidaan harkita indeksien julkaisua jalostustietojärjestelmässä vain niille koirille, joiden indeksien arvosteluvarmuus on vähintään yhtä suuri kuin sellaisen koiran, jolla on ominaisuudesta oma tulos. Näin esimerkiksi tuontikoiralle ei julkaistaisi indeksiä ennen kuin sen arvosteluvarmuus nousisi tämän rajan yli joko sukulaistulosten kautta tai koiran saatua kotimaisen lonkkatuloksen. Tuontikoira saa indeksin vasta kun se on rekisteröity Kennelliittoon ja sillä tai sen jälkeläisellä on Kennelliiton lausunto. Indeksien laskennassa tarvitaan koiran sukutaulutietoja, ja nämä tallennetaan Kennelliiton tietokantaan vasta kun koira rekisteröidään.

Jotta BLUP-indeksejä pystyttäisiin käyttämään useammalle rodulle ja yksilölle jalostuksen ennusteena, tulisi koiria käyttää virallisissa terveystutkimuksissa, vaikka niistä jokaista ei olisi tarkoitettukaan käyttää jalostukseen. Jokainen tulos tuo oman sisältönsä jalostuksen ennusteeseen ja toisaalta nostaa arvosteluvarmuutta jalostukseen käytettävien koirien indekseissä.

Jos rodulle ei lasketa indeksejä, niin rodussa ei ole vielä tarpeeksi virallisia tuloksia. Kasvattajan on siis tärkeä kannustaa jokaista pennun ostajaa käyttämään koiransa virallisissa terveystutkimuksissa, vaikka koira olisi ostettu kotikoiraksi. Myös kotikoiran omistajan on hyvä tietää, että hänen koiransa on terve/sairas kyseisten ominaisuuden osalta. Jokainen tutkimustulos auttaa jalostusta, mutta samalla tulos auttaa kunkin koirayksilön omistajaa takaamaan koiralleen hyvän elämän.

Kasvattajan kannattaa terveystutkia jalostukseen suunnitellut koiransa, vaikka rodulla ei olisi PEVISAA eikä indeksejä olisi rodulle laskennassa. Näin kasvattaja on omalta osaltaan kantanut vastuunsa virallisten terveystutkimusten puolesta. Mikäli rodussa ei lasketa indeksejä, niin kasvattajan kannattaa selvittää mahdollisimman laajasti suunnitellun emän ja isän sisaruksien sekä vanhempien muiden jälkeläisten terveystutkimustuloksia. Muistaa samalla, että tutkimaton koira ei ole automaattisesti terve. Mitä

enemmän lähisukulaisia on tutkittu, niin sen varmemmin kasvattaja voi laskea todennäköisyyttä kyseisen yhdistelmän osalta.

Kasvattajan on siis tärkeää perehtyä valitsemiensa jalostuskoirien sukuihin laajemmin kuin se mikä näkyy suoraan rekisteritodistuksessa. Jalostukseen suunniteltujen koirien sisarukset kertovat jo paljon enemmän jalostustuloksen todennäköisyydestä kuin pelkät isä, emä ja niiden vanhemmat.

2.9 MITEN MUUTTAA TILANNETTA?

Lähes kaikkien koirarotujen osalta olemme jo tilanteessa, jossa rodun tehollinen populaatiokoko on hyvin pieni. Tällaisessa tilanteessa tiukan jalostusvalinnan tekeminen, esim. ulkonäköön perustuvien seikkojen perusteella, johtaa entistä huonompaan tilanteeseen. Niinpä vain kaikkein tärkeimmät luonteeseen ja terveyteen liittyvät ominaisuudet voidaan huomioida valittaessa jalostuskoiria. Ulkonäöltään jokaisen rodun edustaja on erittäin hyvin tunnistettavissa rotunsa edustajiksi, joten ulkonäön perusteella tapahtuvaa valintaa ei ole enää tarvetta tehdä. Samojen yhdistelmien toistamista tulee ehdottomasti välttää, jotta populaation alleelikoostumus ei yksipuolistuisi enää enempää – parempi vaihtoehto on käyttää seuraavaan paritukseen aiemman yhdistelmän sisarusia.

Muutoinkin koiria tulee käyttää jalostukseen mahdollisimman tasaisesti. Sen sijaan, että pennutettaisiin samaa koiraa tai astutettaisiin samalla koiralla yhä uudestaan ja uudestaan, käytetäänkin joko koiran sisarusia tai pentuja. Myös koirakannan koko tulee pitää mahdollisimman vakaana, sillä koirakannan koon rajut muutokset johtavat toistuviin ns. pullonkaulatilanteisiin. Pullonkaulatilanteessa satunnaisuuden takia vain jotkin alleelit populaatiossa säilyvät, muiden hävitessä kokonaan.

Kun tilanne on jo karannut käsistä, ainoa vaihtoehto rodun säilyttämiseksi on enää roturisteytys. Risteytys voidaan toteuttaa eri tavoin, joko rotu-/karva-/kokomuunnoksien tai samankaltaisten rotujen risteyttämällä. Suljetuissa populaatioissa, joita koirarodut ovat, sukusiitosasteen keskiarvo ei koskaan laske muuten kuin risteyttämällä toisen rodun kanssa, jolloin saadaan rotuun uusia geeniversioita. Kertynyttä sukulaisuutta ei saada purkautumaan, sillä jo tehtyjä yhdistelmiä ei saa tekemättömiksi ja tulevien sukupolvien vanhemmat on valittava olemassa olevasta koirapopulaatiosta. Risteytyksien avulla sairaudet vähenevät, vastustuskyky paranee, elinvoima ja hedelmällisyys paranevat ja muuntelu lisääntyy.

Populaatiokooltaan pienillä roduilla esimerkiksi eri värimuunnosten jalostaminen on vähintäänkin arveluttavaa, ja johtaa entistä kapeampaan jalostuspohjaan. Tällaisissa tilanteissa halutun väristen koirien saamiseksi joudutaan valintaa tekemään yhä pienemmästä eläinjoukosta, joka tarkoittaa siten myös yhä vähäisempää alleelien muuntelua.

Jalostuskäyttöön saadaan enemmän koiria, kun lasketaan näyttelyvaatimuksia ja suositaan jalostustarkastuksia sekä suositaan luonne- ja terveysominaisuuksia ulkomuoto-ominaisuuksien sijaan. Myös kompromissien tekeminen on tärkeää – kaikkien jalostukseen käytettävien koirien ei todellakaan tarvitse olla huippuluokkaa!

2.10 POIKKEUSLUVAT JA OHJEET

Poikkeuslupaa voi anoa vain Koirarekisteriohjeen määrittelemissä tilanteissa ja astutukseen voi ryhtyä vasta luvan myöntämisen jälkeen.

Kasvattaja toimittaa kirjallisen poikkeuslupa-anomuksen Kennelliiton hyvissä ajoin ennen astutusta. Allekirjoitetusta anomuksesta tulee käydä ilmi

- miksi poikkeuslupaa anotaan

- mitä yhdistelmää anomus koskee
- yksityiskohtaiset perustelut poikkeamiselle.

Poikkeuslupa-anomuksen liitteenä tulee olla rotujärjestön allekirjoitettu lausunto. Lausunnosta tulee ilmetä ensisijaisesti, täyttävätkö koirat/yhdistelmä Kennelliiton yleisen jalostusstrategian ja rotukohtaisen jalostuksen tavoiteohjelman (JTO) terveyteen ja käyttäytymiseen liittyvät suositukset. Kielteisen lausunnon perusteluna voidaan ilmoittaa myös muu mahdollinen vakava koirien terveyteen liittyvä riski. Kennelliitto voi pyytää tarvittavia lisäselvityksiä ennen poikkeuslupan käsittelyä.

POIKKEUSLUPA PEVISA-EHDOISTA TAI MUISTA ROTUKOHTAISISTA ERITYISEHDOISTA POIKKEAMINEN

Kasvattaja voi hakea perustellusta syystä poikkeuslupaa Suomessa rekisteröidyn koiran jalostuskäytölle, jos jompikumpi pentueen vanhemmista tai yhdistelmä ei täytä jalostukseen käytön ehtoja.

Ulkomaiselle koiralle voidaan anoa tapauskohtaista poikkeuslupaa yksittäisen pentueen rekisteröintiin. Ulkomaiselle urokselle ja jalostuslainaan tuodulle ulkomaiselle nartulle voidaan rotujärjestön aloitteesta myöntää poikkeuslupa PEVISA-ehdoista. Poikkeuslupa koskee uroksilla kahden pentueen ja nartulla yhden pentueen rekisteröintiä, joiden jälkeen koirien tulee täyttää rodun PEVISA-ehdot.

Yhdistelmä ei kuitenkaan saa olla rodun PEVISA-ehtojen raja-arvojen vastainen, eikä koiralla saa olla virallisissa terveystutkimuksissa asteikon huonointa tulosta (kynnärniveldysplasia, lonkkaniveldysplasia, polvilumpioluusaatio, spondyloosi ja lisäksi 1.1.2025 alkaen kynnärnivelen inkongruenssi ja olkanivelen osteokondroosi).

Kennelliitto voi rotujärjestön puoltaessa myöntää luvan sellaisen uroksen tai jalostuslainanartun käyttöön, joka on FCI:n ulkopuolisessa rekisterissä. Lupa tulee olla myönnetty ennen astutusta. Jälkeläiset rekisteröidään ER-rekisteriin.

ROTUMUUNNOSTEN RISTEYTYKSET

Rotumuunnosten risteyttämisen ehdot on kirjattu rotukohtaisiin erityisehtoihin. Muut rotumuunnosten väliset risteytykset vaativat poikkeusluvan.

KASVATTAJA/KOIRAKOHTAINEN POIKKEAMINEN ILMAN POIKKEUSLUPAA

Jos pentue ei täytä kaikkia pentuerekisteröinnin ehtoja astutushetkellä, mutta ehdot täyttyvät rekisteröintihetkellä, voi kasvattaja rekisteröidä pentueen lisämaksulla.

2.11 KEINOSIEMENNYS TUONTISPERMALLA

Koirien keinosiemennystoiminta on tänä päivänä kansainvälistä. Koiran sperman kansainvälinen vaihto on samalla asettanut eläinlääkäreille uusia haasteita keinosiemennyksien ja sperman säilytyksen suhteen. Koirien keinosiemennys ja sperman siirto eri maiden ja mantereiden välillä on tarjonnut kasvattajille mahdollisuuden saada maailman parhaista koirista uutta geneettistä materiaalia sekä avannut aivan uuden lehden koiranjalostuksen historiassa.

Uudet, tehokkaat menetelmät sperman pakastamisessa ovat kasvattajille välttämättömyys tulevaisuudessa. Keinosiemennys mahdollistaa sopivimman uroksen käytön riippumatta etäisyyksistä, myös ajallisista, sillä pakastespermaa voidaan käyttää kymmeniä vuosia uroksen kuoleman jälkeen. Erityisesti harvinaisten koirarotujen kapeaa jalostuspohjaa laajennettaessa ja siten myös perinnöllisten sairauksien torjunnassa keinosiemennys osoittautunee merkittäväksi menetelmäksi.

Keinosiemennyksen syynä ei saa olla nartun tai uroksen haluttomuus tai kyvyttömyys normaaliin astutukseen. FCI:n jalostussäännöissä linjataan, että keinosiemennystä ei tulisi käyttää eläimille, jotka eivät aiemmin ole lisääntyneet luonnollisesti. Kennelliiton yleinen jalostusstrategia noudattelee FCI:n linjauksia.

Jalostusstrategian mukaan jalostukseen käytetään vain koiria, jotka pystyvät lisääntymään luonnollisesti ja hoitamaan pentujaan. Sekä nartun että uroksen tulee olla halukas luonnolliseen astutukseen. Uroksia, jotka eivät ole aiemmin kyenneet astumaan normaalisti tai joilla on puutteellinen sukuvietti, ei tule käyttää jalostukseen keinosiemennyksenkään avulla.

Keinosiementäminen on perusteltua esimerkiksi, kun:

- eläinlääketieteelliset syyt (loukkaantuminen, infektioiden leviämisen estäminen tms.) edellyttävät sitä
- uroksen ja nartun asuinpaikkojen välinen etäisyys on niin suuri, että astutusmatkan kustannukset/viemä aika muodostavat esteen astutukselle
- halutaan luoda pitkän tähtäimen jalostusohjelma ottamalla talteen urosten spermaa
- suoritetaan tutkimustyötä

Keinosiementäminen ei ole hyväksyttävää, kun:

- uroksella tai nartulla on häiriintynyt lisääntymiskyky
- uroksella tai nartulla on perinnölliseksi tiedetty sairaus tai vika tai liioiteltu rakennepiirre, joka estää normaalin astutuksen
- uros tai narttu sairastaa tai periyttää vakavaa perinnöllistä sairautta tai vikaa
- keinosiementämisen käyttö johtaa yksittäisten urosten liikkakäyttöön siten, että jalostuspohja kapenee

Lisäksi suositellaan, että pakastespermalla siemennettävällä nartulla on ollut aiemmin ainakin yksi normaalista astutuksesta luonnollisesti syntynyt pentue. Rotujärjestöt voivat halutessaan antaa lisäsuosituksia.

Nartun omistaja/jalostusoikeuden haltija ja uroksen/sperman omistaja ovat erityisesti vastuussa eettisten ohjeiden noudattamisesta.

Sperman maahantuonnissa noudatetaan maa- ja metsätalousministeriön antamia määräyksiä. Tällä hetkellä Suomeen voidaan tuoda koiran spermaa ilman tuontilupia tai vasta-ainemäärityksiä. Sperman vientimääräykset taas ovat maakohtaisia ja ne tulisi selvittää hyvissä ajoin etukäteen. Sperman mukana pitää tulla eläinlääkärin asianmukaisesti täyttämä todistus sperman alkuperästä (spermanottotodistus). Kaikki muutkin pentueen rekisteröintiin liittyvät dokumentit kannattaa toimittaa samalla.

Ulkomaisen sperman luovuttajauroksen tulee olla luotettavasti tunnistettu ao. maan määräysten mukaisesti. Astutettaessa tai keinosiemennettäessä ulkomaisella uroksella toimitetaan Kennelliitton pentueilmoituksen yhteydessä kopio uroksen virallisesta sukutaulusta ja/tai rekisteritodistuksesta, jos koiran tietoja ei ole ennestään tallennettu Kennelliiton järjestelmään. FCI:n ulkopuolisessa rekisterissä olevan ulkomaisen uroksen jalostuskäyttöön on anottava etukäteen lupa.

Ulkomaisen uroksen tunnistusmerkinnäksi hyväksytään myös DNA-tunniste. Ulkomaisen uroksen kivistodistuksena voidaan huomioida myös rotujärjestön hyväksymä ulkomaisen jalostustarkastuksen lausunto, jossa todetaan kivesten olevan normaalit.

Ulkomaista urosta koskevat samat jalostuksen ehdot kuin suomalaista/suomalaisomistuksessa olevaa koiraa roduissa, joissa PEVISA-ehdot ja/tai rotukohtaiset erityisehdot rajoittavat rekisteröintiä. Sairauskohtaisissa ohjeissa määritellään, mitkä ulkomaiset tulokset hyväksytään suomalaisten tulosten sijasta.

2.12 ROTURISTEYTYKSET

Monet koirarodut ovat geneettisesti pieniä populaatioita, joiden kestävä ylläpito vaatisi geenivirtaa rodun ulkopuolelta. Käytännössä tämä tarkoittaa vieraanrotuisten koirien jalostuskäyttöä silloin tällöin. Jotkut rodut ovat eriytyneet eri linjoihin, ja tällaisessa tilanteessa vaihtelua linjoihin saadaan käyttämällä välillä jalostukseen toisen linjan yksilöitä. Jos rodussa on olemassa rekisteröimätöntä maatiaiskantaa, kannattaa kartoittaa myös mahdollisuudet näiden koirien jalostuskäyttöön. Jos rodun rekisteri on sen kotimaassa avoin, voidaan koiria ottaa rotuun myös Suomessa. Kennelliiton koirarekisteriohje mahdollistaa tietyin ehdoin myös FCI-maiden ulkopuolisiin rekistereihin merkittyjen koirien jalostuskäytön.

Roturisteytyksessä pentueen vanhemmat ovat eri rotuisia. Roturisteytyksen tavoitteena on tuoda rotuun uusia alleeleja ja lisätä heterotsygotiaa, jolloin vaikutus on päinvastainen kuin sukusiitoksessa: muuntelu lisääntyy, sairaudet vähenevät, hedelmällisyys ja elinvoima lisääntyvät. Ilmiötä kutsutaan heteroosiksi. Risteytyksellä voidaan myös tuottaa hyviä käyttökoiria. Tällöin pyritään yhdistämään kahden rodun erillisiä hyviä ominaisuuksia samaan yksilöön.

Roturisteytysten onnistumisedellytykset ovat parhaat silloin, kun risteytystarve todetaan yhteisesti rotujärjestön ja kasvattajien kesken. Ulkomaisissa roduissa tarvitaan myös kansainvälistä keskustelua ja yhteistyötä. Jokaiseen risteytyshakemukseen tulee liittää lausunto rodun kotimaasta.

Mahdollisen risteytystarpeen tulisi selvittää rodun jalostuksen tavoiteohjelmasta. Kennelliiton nettisivuilta löytyvä risteytysohjeistus listaa seuraavia tilanteita:

- Käyttöominaisuuksien lisääminen tai palauttaminen
- Rotukohtaisten ongelmien vähentäminen (perinnölliset sairaudet, luonneongelmat, lisääntymisongelmat)
- Normaalin alleelin tuominen rotuun, kun rotuun on fiksoitunut jokin ongelma-alleeli
- Liioitellun ulkomuodon tervehtyttäminen
- Rodun koirien yleisen elinvoiman nostaminen perinnöllistä vaihtelua lisäämällä; esim. immunologisten sairauksien riskin vähentäminen.

Risteytyksessä kannattaa käyttää käyttötarkoitukseltaan samanlaisia rotuja, jotta jälkeläisten luonneominaisuudet ovat ennustettavissa.

Suomessa roturisteytyksiä on tehty pinsereillä, barbetilla, brasilianterrierillä ja kromfohrländerillä. Pinserin ja kromfohrländerin projekteista on tehty kattavat englanninkieliset raportit, joihin voi tutustua Dogwellnetissä (dogwellnet.com). Ulkomailla on tehty useita roturisteytyksiä, esimerkiksi tuotu pointterilta dalmatiankoiralinjaan yksittäinen dalmatiankoirilta puuttuva geenimuoto, joka säätelee normaalia virtsa-aineenvaihduntaa.

Toteutetuissa roturisteytysprojekteissa on ollut merkillepantavaa nopeus, jolla risteytyslinjaan on saatu palautettua alkuperäisen rodun olemus ja rotutyyppejä. Samalla on saavutettu edistymistä terveydessä. Muistathan, että jokaisen pentueen ominaisuudet, oli pentue sitten puhdasrotuinen tai risteytys, ovat kuitenkin osin sattuman kauppaa, eikä ikäviltäkään yllätyksiltä aina voida välttyä, vaikka pohjatyo olisi tehty huolellisesti.

Eri rotujen osuudet kahden rodun risteytyksessä ja sen jälkeisissä takaisinristeytyksissä; esimerkkinä pinseri.

Risteytyspolvi	Rekisteri	Alleelijakauma (%)	
		Pinseri	Snautseri
F1 (pinseri x snautseri)	ER (erikoisrekisteri)	50	50
F2 (takaisinristeytys: F1-koira x pinseri)	ER	75	25
F3 (takaisinristeytys: F2-koira x pinseri)	ER	87,5	12,5
F4; puhdasrotuinen (F3-koira x pinseri)	FI	93,75	6,25

ROTURISTEYTYKSIEN ANOMINEN JA REKISTERÖINTI

Kennelliitto voi rotujärjestöä kuultuaan myöntää kirjallisen anomuksen perusteella yksittäistapauksessa oikeuden kahden rodun väliseen risteyttämiseen. Anomus tulee laatia Kennelliiton hyväksymän roturisteytysohjeistuksen mukaisesti. Risteytysjälkeläiset merkitään FCI:n ulkopuoliseen rekisteriin ja vain siihen rotuun, jolle risteytyslupa on myönnetty.

2.13 KOIRAN ATOPIA JA ALLERGIAT SEKÄ ANTIBIOOTTIRESISTENSSI – JALOSTUKSEN VAIKUTUS NÄIHIN?

Kuten osiossa ”Linjauskin on sukusiitosta” todettiin, että sukusiitoksen lisääntyminen altistaa koiria erilaisille sairauksille. Näitä ovat mm. erilaiset ihon herkkyudet kuten erilaiset allergiat, atopia, ruoansulatuskanavan herkkyudet ja ihoon liittyvät tulehdukset kuten toistuvat korva- tai varvasvälitulehdukset. Näitä hoidetaan erilaisin hoitomenetelmin ja lääkehoidoin. Kun koiralle joudutaan käyttämään paljon antibiootteja, niin silloin nousee riski antibioottiresistenssiin. Tässä kappaleessa käydään läpi atopiaa ja antibioottiresistenssiä. Kasvattajan tulee ottaa jalostuksessaan huomioon myös muut sairaudet ja riskit kuin ne, jotka näkyvät jalostustietojärjestelmässä virallisina terveystutkimustuloksina.

KOIRAN ATOPIA JA ALLERGIAT

ELL Nina Mahlanen, Eläinklinikka Peninkulma

Atopia on koiran kaikkein yleisin ihosairaus – 10–20 % kaikista koirista on atoopikkoja. Atopialla tarkoitetaan geneettisestä taipumuksesta aiheutuvaa tulehduksellista ja kutisevaa allergista ihosairautta, jota myös kutsutaan nimellä atooppinen ihotulehdus (dermatiitti). Atooppisen koiran voidaan suuressa osassa tapauksista osoittaa muodostava vasta-aineita ympäristön allergeeneille eli ympäristössä esiintyville valkuaisaineille. Näitä ovat mm. siitepölyt ja eläimistä sekä ihmisestä irronnut hienojakoinen valkuaisainepöly. Tätä pölyä syntyy mm. ihosta irronneesta hilseestä sekä muista eritteistä.

Atopian synnylle on useita altistavia tekijöitä, joista perimä on yksi merkittävimmistä eli atopiataipumus periytyy vanhemmilta jälkeläisille. Koiran elimistöön joutuneen vieraan valkuaisaineen määrällä on merkitystä samoin kuin allergisoivan valkuaisaineen molekyyliarakenteella. Jotkut valkuaisaineet ovat herkemmin allergisoivia kuin toiset ja pienten annosten on todettu olevan suosiollisia vasta-aineiden synnylle. Koiralla altistuminen sen elimistölle vieraille valkuaisaineille (allergeeneille) tapahtuu pääsääntöisesti ihon kautta. Atopia on elinikäinen vaiva, joka on hallittavissa, muttei parannettavissa.

Atooppinen koira oirehtii ihollaan

Koira ei reagoi allergeeneihin limakalvoillaan yhtä helposti kuin ihminen. Allerginen nuha, astma ja silmän sidekalvon tulehdus ovat koiralla harvinaisia. Koira reagoi ihollaan. Tämä johtuu siitä, että koiran hengitysteissä on vähän tiettyjä allergisia oireita aiheuttavia puolustussoluja verrattuna ihmiseen. Noin 68

% atoopikoista on samanaikainen bakteeritulehdus ja jopa 80 % hiivan aiheuttama tulehdus iholla, josta on päätelty, että atoopikkokoirien ihon immuunivaste toimii puutteellisesti.

Atopialle alttiit rodut vaihtelevat

Atopialle alttiit rodut vaihtelevat sekä ajallisesti että paikallisesti. Suomessa useimmin potilaina nähdään terrierirotuja, noutajia, spanieleita, saksanpaimenkoiria, settereitä ja bokseita. Jostakin syystä atopia on tavallisempaa uroksilla kuin nartuilla. Atopia on tyypillisesti nuoren aikuisen koiran sairaus ja oireet alkavat 75 % atoopikoista 6 kk – 3 vuoden iässä. Sairauden esiintulo on harvinaista enää 7 ikävuoden jälkeen. Ruoka-aineallergia voi tulla esiin vanhemmallakin iällä.

Tyypillisimmät allergeenit

Atopialle on tyypillistä, että oireet helpottuvat ja pahenevat kausittaisesti ainakin sairauden alkuvaiheessa. Jos oireet ovat heti alkuun jatkuvia, voidaan hyvällä syyllä epäillä ruoka-aineallergiaa aiheuttajaksi. Euroopan alueella tavallisin allergian aiheuttaja on jokaisesta kodista löytyvä pölypunkki. 70–90 % atoopisista koirista löytyy vasta-aineita pelkästään pölypunkille. Seuraava ehdokas listalla on varastopunkki, jota voidaan löytää esim. huolimattomasti säilytetystä ja homehtumaan päässeestä koiran kuivaruuasta. Varastopunkteja esiintyy myös ihmisille tarkoitetuissa puurohiutaleissa ja jauhoissa, joista ne voivat levitä avoimena säilytettävään koiranruokapussiin. Atoopikkokoiran ruoka tulisi säilyttää suljetussa astiassa. Koira voi allergisoitua myös kodissa olevien muiden eläinten ja ihmisen hilseelle tai siitepölyille. Kosketusallergia on koiralla harvinainen.

Jatkuva kutina ja sen seuraukset

Atooppinen iho kutisee ja koira raapii ihonsa rikki. Turkki on hilseilevä ja huonokuntoinen sekä ohut tai jopa paikoin kalju. Niiltä alueilta, joissa kutina on voimakkainta, iho paksunee jatkuvan raapimisen ja kalvamisen seurauksena sekä tummuu. Muutokset paikallistuvat naamaan, korviin, tassuihin, jalkoihin, leukaan ja vatsan alle (kainalot ja nivuset). Joillakin koirilla jatkuva kutina aiheuttaa myös käyttäytymisen muutoksia esim. ärtyisyyttä. Jatkuva kutina on myös merkittävä pitkäkestoisen stressin aiheuttaja.

Diagnoosi

Koiran kutinan syy on selvitettävä huolellisesti. Koiran ihosta ja korvakäytävistä otetaan näytteitä, joista etsitään loisia, bakteereita ja hiivoja. Jos muuta selittävää syytä ei löydy ja koiralla on atopiaan sopivat oireet, koiralle tehdään joko ihotesti tai allergiavasta-aineita etsitään verestä, aivan samoin kuin ihmisellä. Ihotesti tehdään koiralle ihonsisäisesti, joten ihmisille tarkoitettuja allergeenuutteita ei voida käyttää. Ruoka-aineallergia selvitetään rajoitetun ruokavalion avulla, jolloin koira saa syödä vain tiettyä valkuaisainetta ja hiilihydraattia, joita se ei ole koskaan syönyt pitkäaikaisesti aiemmin. Toinen vaihtoehto ovat hydrolysoidut dieetit, joissa valkuaisaineet on pilkottu niin pieniin osiin, ettei immuunivaste pysty tunnistamaan niitä. Dieetti kestää vähintään 8–10 viikkoa. Ruoka-aineallergiaa ei voida luotettavasti selvittää verestä määritettäviin vasta-aineisiin perustuen.

Hoito

Ympäristön saneeraus, pesut, siedätys ja sekundaaritulehdusten hallinta

Koiran atopian hoitoon käytetään monia eri hoitomuotoja. Kaikkein tärkein on allergeenialtistuksen vähentäminen. Jos koira on allerginen pölypunkkeille, on koiran elinympäristön punkkimäärän vähentäminen ensiarvoisen tärkeää. Allergeenialtistuksen ja bakteerien sekä hiivojen määrän vähentämiseen tähtäävät myös usein suoritettavat pesut desinfioivalla shampoolla. Jollei näiden toimenpiteiden ja bakteeri – ja hiivatulehdusten hallinnalla päästä riittävään lopputulokseen ja potilas on nuori, voidaan aloittaa siedätyshoito. Siedätyshoito vaatii omistajalta hyvää sitoutumista, sillä kyseessä on

useita vuosia kestävä säännöllisinä pistoksina annettava hoito. Noin 60 % potilaista hyötyy siedätyksestä jossain määrin, osa todella hyvinkin.

Ennen siedätyshoitoon ryhtymistä on aina varmistettava, etteivät koiran oireet johdu ruoka-aineallergiasta, joka on atopiaa selkeästi harvinaisempi. Vain 10 % kaikista iho-oireisista koirista kärsii ruoka-aineallergiasta. Ruoka-aineallergian diagnoosiin päästään huolellisesti suunnitellut ja toteutetun eliminaatiodieetin avulla. Dieetti kestää vähintään 8 viikkoa, eikä koira tänä aikana saa syödä mitään muuta kuin valittuja ruoka-aineita ja juoda vettä. Onnistuneen eliminaatiodieetin jälkeen voidaan koiran ruokavalioon lisätä yksi ruoka-aine kerrallaan sen ennen syömistä aineista. Kun ruokavalioon on lisätty se aine, jolle koira on herkistynyt, oireet palaavat usein viikon kuluessa. Atooppiselle koiralle kannattaa aina antaa välttämättömiä rasvahappoja (omega-3 ja 6-rasvahapot), joiden on todettu tukevan ihon hyvinvointia.

Atoopisen dermatiitin lääkkeellinen hoito

Usein oireiden hallitsemiseen tarvitaan yhdistelmähoitoa. Koiran iho- ja korvatulehdukset on hoidettava antibiootein ja hiivalääkkein (korvatipat, shampoopesut ja suun kautta tapahtuva lääkitys). Atoopikot ovat koirapotilaiden joukossa eniten antibiootteja kuluttavin potilasryhmä, joten bakteerien antibioottiresistenssin yleistymisen kannalta jokainen koirankasvattaja on omalta osaltaan vastuussa siitä, ettei käytä jalostukseen koiria, joiden jälkeläisillä on voimakas taipumus atopian ja allergioiden synnylle. Kortikosteroidit toimivat koiralla hyvin, mutta niitä ei voida käyttää korkealla annostasolla pitkään. Paikallisiin iho-oireisiin käytetäänkin mieluummin paikallishoitoa kuin systeemistä kortikosteroidihoitoa tai antibiootteja. Kortikosteroideille on nykyisin saatavissa hyviä vaihtoehtoja, joilla koiran oireet voidaan saada hallintaan ilman kortikosteroideille tyypillisiä haittavaikutuksia.

Atooppisen koiran hoito vaatii koiran eliniän kestävästä sitoutumisesta. Omistaja oppii ajan myötä lukemaan koiransa oireita ja toimimaan niiden mukaan, mutta kärsivällisyyttä ja huolellista paneutumista vaaditaan. Hyvä hoitosuhde omistajan, eläinlääkärin ja hoidettavan koiran välillä on niin ikään tärkeää.

ANTIBIOOTTIRESISTENSSIN VASTUSTAMINEN

Lähde: Helsingin yliopiston ja Eviran (nykyinen Ruokavirasto) tekemä esite Tiesitkö tämän antibiooteista?

Mikä on antibiootti ja miten sitä käytetään?

Antibiooteilla hoidetaan mm. bakteerien aiheuttamia ihotulehduksia, hengitystietulehduksia tai virtsatietulehduksia. Antibiootit joko tappavat bakteereja tai hidastavat niiden kasvua. Antibiootteja annetaan eläimille pistoksina tai suun kautta tabletteina tai liuksena. Niitä käytetään myös paikallishoidoissa kuten korva- tai silmätippoina.

Antibiootit annetaan kuureina. Eläinlääkärisi valitsee eläimesi sairauden hoitoon sopivimman antibiootin, antotavan, annoksen sekä kuurin pituuden. On tärkeää noudattaa eläinlääkärin antamia annostusohjeita. Annostusta ei saa muuttaa tai kuuria lopettaa kesken ilman, että ensin keskustele eläinlääkärisi kanssa. Antibioottikuuria ei saa aloittaa omatoimisesti kaapista löytyvillä vanhoilla lääkkeillä.

Antibiootti ei aina yksin paranna bakteerin aiheuttamaa sairautta. Lisäksi saatetaan tarvita muuta hoitoa. Tällaisia ovat esimerkiksi tulehdusalueen puhtaanapito tai nuolemisen estäminen. Eläinlääkärisi antaa hoito-ohjeet. On tärkeää, että noudatat niitä.

Antibiootit eivät tehoa viruksiin, joten niitä ei käytetä esimerkiksi virusperäisiin hengitystietulehduksiin. Myöskään ripuleita ei yleensä hoideta antibiooteilla. Eläinlääkärisi ei siis aina määrää hoidoksi antibioottia, vaan hän valitsee parhaimman mahdollisen hoidon eläimellesi.

Mikä on resistenssi?

Resistenssi on bakteerin puolustuskeino antibioottia vastaan. Bakteerit voivat olla luontaisesti vastustuskykyisiä eli resistenttejä joillekin antibiooteille tai ne voivat kehittyä resistenteiksi esimerkiksi antibioottihoitojen seurauksena. Bakteri voi olla vastustuskykyinen usealle eri antibiootille, jolloin sitä kutsutaan moniresistentiksi.

Resistenssi on kaikkien yhteinen asia. Bakteerien resistenssi on yksi merkittävimmistä eläinten ja ihmisten terveyttä uhkaavista tekijöistä. Bakteerit kehittävät keinoja selvitä antibiooteista nopeammin kuin uusia antibiootteja pystytään kehittämään. Resistenssi voi ensin näkyä siinä, että tavallisesti tehoavat antibiootit eivät enää auta odotetulla tavalla ja antibiootti joudutaan ehkä vaihtamaan. Eläimen paraneminen viivästyy ja hoito on kalliimpaa. Pahimmillaan resistentin bakteerin aiheuttamiin sairauksiin ei ole yhtään tehoavaa antibioottia. Tällöin eläin pyritään hoitamaan muilla keinoin, ja joskus eläin voidaan jopa joutua lopettamaan.

Antibioottihoidot vaikuttavat myös muihin kuin taudin aiheuttaneisiin bakteereihin. Elimistön oma bakteerilajisto voi häiriintyä, mistä voi seurata oksentelua tai ripulia. On myös mahdollista, että elimistön omat bakteerit muuttuvat antibiootille vastustuskykyisiksi. Siten ne voivat toimia resistenssitekijöiden varastoina ja siirtää resistenssitekijöitä toisille bakteerilajeille. Resistenssin vaikutukset eivät rajoitu vain yhteen eläinyksilöön. Resistentit bakteerit ja resistenssitekijät siirtyvät eläinten ja ihmisten välillä.

Lainsäädäntö ja antibiootit

Suomessa on lainsäädännöllä varmistettu antibioottien vastuullista käyttöä eläimille. Tiettyjä ihmisten vaikeiden bakteerisairauksien hoitoon tarkoitettuja lääkkeitä ei saa käyttää lainkaan eläimille. Joitain kriittisen tärkeitä antibiootteja saa käyttää ainoastaan, jos muut vaihtoehdot eivät esimerkiksi tutkimustulosten perusteella tehoa. Lainsäädäntö edellyttää myös, että eläinlääkäri on itse varmistuttava antibiootin tarpeesta. Sen vuoksi eläinlääkäri ei voi määrätä antibiootteja näkemättä eläintä.

Miten resistenssiä voi ehkäistä?

- Antibiootteja käytetään aina harkitusti ja päätös perustuu eläinlääkäriin tekemään diagnoosiin. Eläinlääkäri tutkii aina eläimen ja ottaa tarvittaessa näytteet syyn selvittämiseksi. Toistuvissa tapauksissa taustasyyn selvittäminen on välttämätöntä.
- Eläinlääkäri valitsee tutkimuksen perusteella sopivimman antibiootin, antotavan ja annostuksen.
- Kissojen ja koirien iho- ja pehmytkudostulehduksissa sekä virtsatietulehduksissa lisääntyneen resistenssin vuoksi näytteenotto ensimmäisellä kerralla on erittäin suositeltavaa. Aikainen näytteiden tutkiminen mahdollistaa eläimelle parhaan hoidon valinnan.
- Toistuvissa iho- ja korvatulehduksissa tulehdusta ylläpitävän syyn selvittäminen ja sen hoito ovat avainasemassa infektioiden paranemisessa.
- Jos eläimen sairaus vaatii antibiootin aloittamisen ennen kuin näytetulokset ovat käytettävissä, eläinlääkäri valitsee ensisijaisen hoidon mikrobilääkesuosituksista.
- Eläimen omistaja noudattaa eläinlääkäriin hoito- ja lääkitysohjeita.
- Usein antibiootti ei yksin auta, vaan lisäksi tarvitaan tukihoidoja kuten tulehtuneen alueen puhdistus tai suojaaminen esimerkiksi nuolemiselta. Ne ovat aivan yhtä tärkeitä eläimen paranemiselle kuin antibiootti.

2.14 MITÄ SINÄ OLET SAANUT AIKASEKSI RODUN HYVÄKSI?

Rodun jalostuksen ohjaajana toimii rotujärjestö. Jokaisella kasvattajalla tulee olla kuitenkin oma visio jalostustyölleen. Miksi kasvatan tätä rotua? Millaisia tavoitteita kasvattaja asettaa omalle jalostustyölleen

rodun eteen? Kun visio on selvä, niin sitten kasvattajalla tulee olla strategia toteuttamiseen esim. käytän jalostukseen vain terveystutkittuja, näyttely- ja koepalkittuja vanhempia, joilla on avoimet luonteet. Mikäli kasvattaja poikkeaa omasta visiosta ja strategiasta jossain vaiheessa, niin tämä kasvattajan tulee ensisijaisesti itselleen perustella erittäin hyvin. Tämän jälkeen hän on vahvempi päätöksessään ja pystyy näin perustelemaan asian myös rodun hyväksi sekä tulevien pentujen ostajille.

Kun tavoitteet on määritelty vision ja strategian kautta, niin jalostustyötä on helppo arvioida. Kasvattajan tulisi miettiä; mitä olen saanut aikaiseksi rodun hyväksi? Kuinka etukäteen määritellyt visio ja strategia ovat toteutuneet? Millä mittareilla pystyt mittamaan oman kasvatustyösi hedelmää? Ovatko mittareitasi pentueiden määrä, pentujen määrä, näyttelytulokset, koetulokset, pitkä elinikä, terveystutkittujen määrä, terveystutkimustulosten paraneminen sukupolvittain, luonneominaisuuksien paraneminen, tyytyväiset koirien omistajat vai mikä?

Kasvattajan tulisi aika ajoin palata ajatuksissaan rodun alkuperäiseen käyttötarkoitukseen ja miettiä kuinka hyvin omat kasvatit kuvastavat tätä alkuperäiseen käyttötarkoitukseen käytettyä koira. Mitkä asiat ovat erilaisia, kuinka voimakas muutos on alkuperäiseen, ja mikä vaikutus tällä muutoksella on kokonaisuuteen sekä mistä tämä muutos on johtunut?

Kasvattajan päiväkirja on hyvä työväline oman jalostustyön arviointiin. Kasvattajan päiväkirjaan olisi hyvä merkitä kaikki oleellinen tieto omista koirista, pentueista sekä sitten myöhemmin jokaisesta kasvatista yksilönä. Kennelpäiväkirja voi olla sähköinen tiedosto tai vaikka paperinen vihko. Tärkeintä on, että sen päivittäminen on kasvattajalle helppoa. Miksi pitää päiväkirjaa, jos asiat ovat nähtävissä esim. jalostustietojärjestelmässä? Tosi asia on, että kasvattajan tulisi olla monesta muustakin asiasta tietoinen kuin vain kylmistä faktoista kuten näyttely-, koe- ja terveystutkimustuloksista. Koira on kokonaisuus, vaikka jalostustietojärjestelmä pitää sisällään valtavan määrän tietoa, mutta sieltä ei löydy monia koirien päivittäiseen elämään liittyviä hyvinvointiasioita.

Omien jalostuskoirien osalta tärkeitä merkintöjä päiväkirjassa olisivat mm. juoksujen rytmit, korva- ja pissatulehdukset, eläinlääkärikäynnit, astutukset, madotukset, rokotukset, uusien koirien tulo laumaan, käyttäytymisen muutokset, ikääntymisen merkit jne. Lisäksi koiran perusluonteen kuvailu olisi hyvin tärkeää. Millainen koira on arjessa, miten koira toimii uusissa tilanteissa, millainen koira on käsiteltävyydeltään. Nämä ovat kuitenkin asioita, jotka tulevat osin periytymään. Mikäli jalostuskoira on ollut kovin vilkas ja touhukas arkisessa elämässä, niin se voi jättää jälkeläisiinsä tietyissä yhdistelmissä liiallista vilkkautta ja jopa keskittymiskyvyn puutetta. Tällaiset koirat voivat olla haastavia koiria perheissä, joissa ei ole vahvaa koirakokemusta ennestään.

Suunnitellut pentueet olisi hyvä kirjoittaa perusteluineen ennen pentujen syntymää. Miksi kasvattaja on päätenyt tähän yhdistelmään, mitä kasvattaja hakee yhdistelmällä. Nämä ovat hyviä asioita kirjata, koska silloin kasvattaja joutuu oikeasti itselleen perustelemaan yhdistelmän. Kun kasvattaja on kirjannut odotukset, niin siihen rinnalle olisi hyvä kirjata myös mahdolliset miinusmerkkiset asiat yhdistelmään liittyen. Kaikki tietävät, että mikään yhdistelmä ei ole täydellinen eikä täydellisiä pentuja ole vielä syntynyt, joten jokaisessa yhdistelmässä on jokin asia, joka voi mietityttää kasvattajaa etukäteen. Esimerkiksi tuleeko tästä yhdistelmästä osalle pentuja liikaa karvapeitettä tai laadultaan pehmeämpää karvapeitettä. Miten vakava tämä asia on koirien hyvinvoinnin kannalta, ja miten tämä tulisi ottaa huomioon pentujen ostajia valitessa?

Toteutuneiden pentueiden osalta päiväkirjaan kirjataan mm. astutukset, kantoajan kulku, synnytyksen vaiheet, pentujen syntymät, pentujen yksilöinnit, pentujen painojen kehitys, madotukset, lisäruokinnat, sosiaalistamisen vaiheet, ostajien valinnat (perustelut itselle – miksi kukin pentu menee juuri valitulle omistajalle), luovutusiät kunkin pennun kohdalle.

Päiväkirjan yksi osuus varataan kasvattien kehityksen seurantaan. Päiväkirjaan kirjataan kasvattien omistajien kuulumisia riippumatta siitä ovatko nämä tiedot positiivisia vai negatiivisia. Kun kasvattaja kirjaa kaiken ilman karsintaa, niin näistä tiedoista voi olla hyvin paljon hyötyä myöhemmässä vaiheessa. Kuten sanotaan pienistä puroista, muodostuu suuret joet. Kuulumiset voivat olla esimerkiksi seuraavanlaisia; omistajat ovat hyvin tyytyväisiä pennun luonteeseen, omistajat kertovat pennun pissa- ja korvatulehduksista, terveisiä trimmaajalta kasvatin karvanlaadusta, koulutusohjaajan terveisiä koiran käyttöominaisuuksista ja koulutettavuudesta, omistaja kertoo koiran olevan aivan mahdolloman villi ei nuku öitään kunnolla vaikka ikää on jo 6kk, omistajat kertovat koiran reagoivan kaikkeen todella voimakkaasti, omistajat kertovat että koiralla on paljon rasvapatteja, omistajat kertovat koiran kehitysvaiheessa ontuneen voimakkaasti etujalkoja.

Kun kasvattaja on ylläpitänyt päiväkirjaansa, niin oman jalostustyön arviointia on helppo tehdä. Kasvattajan on helppo palata päiväkirjassa taaksepäin ja katsoa mitä hän on kirjannut viisi vuotta sitten toteutetulle pentueelle tavoitteiksi sekä mahdollisiksi riskeiksi. Sitten katsotaan päiväkirjaan kirjatut kasvattien kehityksen seurannat eli kuulumiset sekä viralliset tulokset jalostustietojärjestelmästä. Näistä vedetään loppu yhteenveto ja todeta missä on onnistunut, missä ei ole onnistunut, mitä on tullut yllätyksenä, onko riskit toteutuneet, mitkä asiat tulee ottaa huomioon, jos tästä yhdistelmästä jatkaa sukua eteenpäin.

2.15 JALOSTUSTYÖN ARVIINTI

FCI ja Kennelliitto määrittelevät suuret linjat koirien jalostustyölle visioiden ja strategioiden kautta. Rotujärjestö määrittelee rodun jalostusentavoiteohjelmassa vision ja strategian kyseisen rodun jalostustyölle. Kasvattajan tulisi määritellä myös omalle kasvatustyölleen visio ja strategia linjassa rotujärjestön, Kennelliiton ja FCI:n määrittelemien linjausten kanssa kuten edellisessä kappaleessa läpi käytiin.

Visio ja strategia pyrkivät aina parempaa, niinpä perinnöllinen edistyminen tarkoittaa, että ”Hyvien” alleelien osuus rodussa kasvaa sukupolvesta toiseen ja jälkeläiset ovat parempia kuin vanhempansa. Perinnöllinen edistyminen on sitä nopeampaa mitä vähemmän jalostustavoitteita on, mutta kärsivällisyyttä tarvitaan silti.

Kasvattajan olisi hyvä pitää kennelpäiväkirjaa, kuten edellisessä luvussa on käyty läpi. Aika kuultaa muistot kuten sanotaan, joten kirjaaminen kannattaa aina. Silloin on helpompi palata tosi asioihin.

Oman jalostustyön seuranta helpottaa, kun kasvattaja antaa nartun edellisen pentueen kasvaa ja kehittyä 2–3 vuoden ikään. Silloin kasvattaja näkee parhaiten, mitä pentueesta on tullut, niin terveystutkimusten, koe- ja näyttelytulosten perusteella, unohtamatta käyttäytymiseen liittyviä kuulumisia koirien omistajilta – onko heidän arkielämänsä helppoa vai tuoko esim. koiran arkuus tai ylihormonaalinen käytös haasteita jokapäiväiseen elämään. Tämän jälkeen on helpompi suunnitella seuraavaa pentuetta tai jättää pentue toteuttamatta.

Kasvattajan on myös hyvä pohtia oman jalostustyön arvioinnissa seuraavia kysymyksiä. Onko kasvattajan jalostustyön jatkuessa kriteerit pentueiden suunnittelun suhteen muuttuneet? Jos ovat, niin mitkä asiat näihin muutoksiin on vaikuttaneet? Kuinka usein jalostusvalintoihin on vaikuttaa tunteet? Onko joskus ratkaisevassa osassa uroskoiran omistaja tai kasvattaja? Onko kasvattaja käyttänyt jalostukseen ns. kilpailevan kasvattajan kasvattamaa urosta? Käyttääkö kasvattaja jalostukseen lähinnä ystäviensä omistamia koiria? Onko merkitystä uroskoiran asuinpaikkakunnalla? Onko kasvattaja valinnut kahdesta lähes tasavertaisesta uroksesta sen, jolla on pidempi tittelirivistö tai sen, jolla on erikoisempi väri?

Kasvattajan olisi hyvä oppia katsomaan omaa jalostustyötään sekä omia jalostuskoiriaan lintuperspektiivistä eli tavallaan ulkopuolisen silmin. Miltä pentueet näyttävät, kun tunteet poistaa niitä katsellessa? Olisiko

kasvattaja itse kiinnostunut tuollaisesta pentueesta, jos se ei olisi oma pentue ja siitä olisi yhtä paljon julkista tietoa kuin nyt?

Kasvattajan arvot tulisi näkyä pentuesuunnitelmissa. Mikäli tavoitellaan hienoja näyttelykoiria, voidaanko se tehdä terveyden kustannuksella? Mikäli tavoitellaan huippu käyttökoiria, voidaanko se tehdä arkea vaikeuttavien käyttäytymisominaisuuksien kustannuksella?

Lopulta jokainen pentuesuunnitelma on kompromissi – täydellisiä koiria ja yhdistelmiä ei ole olemassa. Kasvattajan pitää kuitenkin rehellisesti ja avoimesti seisoa päätöksensä takana. Kun pennut syntyvät, niin sen jälkeen käynnistyy jalostustyön arviointi, joka kestää koirien koko eliniän ajan ja siitä eteenpäin seuraavissa sukupolvissa. Tietyissä periytyvissä ominaisuuksissa kun näemme lopputuloksen vasta muutamien sukupolvien jälkeen. Kasvattajan on siis tärkeää kirjata oman jalostustyön arviointia/huomiointia ylös, jotta mahdollisiin korjausliikkeisiin olisi paremmat mahdollisuudet.

2.16 KUINKA ETEENPÄIN NYKYTILANTEESTA?

Jokaiselle rodulle laadittava jalostuksen tavoiteohjelma on erinomainen mahdollisuus pysähtyä miettimään ja määrittelemään kunkin rodun osalta kaikkein tärkeimmät jalostustavoitteet sekä keinot niiden saavuttamiseksi.

Hyväluonteinen ja terve koira täytyy olla ilman muuta kaikkein tärkein jalostustavoite.

Unkarinpaimenkoirien pennuista valtaosa myydään tai sijoitetaan perheenjäseniksi. Uuden perheenjäsenen tärkein ominaisuus on sen luonne – pennun luonteesta riippuu, kuinka hyvin se sopeutuu ja kiinnittyy sekä perheeseensä että ympäristöönsä. Jos kysyt rodun kuin rodun yksilön omistajalta syytä, miksi hän on niin äärettömän ihastunut juuri ko. rotuun – 98 % vastaa varmasti syyksi ”sen mahtavan luonteen”.

Toiseksi tärkein ominaisuus uudelle perheenjäsenelle on ilman muuta terveys. Mikään ei ole niin kurjaa kuin menettää rakas ystävä ennen aikojaan. Sen allekirjoittaa varmasti jokainen, joka sen on kerran kohdallaan joutunut kokemaan. Siinä tilanteessa mahdollisimman yhdenmukainen ulkonäkö, korvien taittuminen juuri tietyistä kohdasta, hännän asento tai vaikkapa säkäkorkeus ovat aivan toissijaisia seikkoja.

Avoimesti ongelmista, sairauksista, vioista ja muista mieltä askarruttavista asioista tiedottaminen ja keskusteleminen on ainoa keino edetä kohti parempaa tulevaisuutta. Jalostustoimikuntien yksi tärkeimmistä tehtävistä on avoimen keskustelukulttuurin luominen ja ylläpitäminen. Toinen aivan yhtä tärkeä ja olennainen tehtävä on systemaattinen tietojen keruu, analysointi ja erityisesti niistä tiedottaminen pennunostajien ja kasvattajien valintojen pohjaksi.

Kasvattajilta pitää edellyttää perinnöllisyystieteen perusteisiin liittyvien asioiden hallintaa. Jos ymmärtää perinnöllisyystieteen perusteita edes vähän, on paljon helpompi tehdä tietoisia ja järkevämpiä valintoja. Myös eettisten ja moraalisesti kestävien toimintatapojen ymmärtäminen on olennaista valintoja tehdessä.

Pennun ostamisen pitäisi olla poikkeuksetta iloinen ja mielihyvää tuottava asia. Uusi tulokas on valtaosassa perheitä lähes täysivaltainen perheenjäsen, joka otetaan mukaan perheen elämän eri vaiheisiin ja jonka kanssa halutaan lenkkeillä ja harrastaa erilaisia asioita. Liian usein pennun hankinta muuttuu kuitenkin jatkuvaksi huoleksi ja murheeksi koiran hyvinvoinnista erilaisten sairauksien, vikojen ja käytösongelmien vuoksi. Koiralle itselleen esimerkiksi jatkuva kipu aiheuttaa elimistöön pysyvän stressitilan, joka taas altistaa koiran muille vakaville sairauksille. Rakkaan perheenjäsenen jatkuva hoidattaminen eläinlääkärissä lohkaisee myös aimo siivun kenen tahansa kuukausipalkasta. Terve koira sen sijaan on iloinen ja reipas sekä tuottaa hyvää mieltä omistajalleen.

Pennunostajien tietouden lisääminen on myös kaikkien rodun hyväksi tunnollisesti toimivien edun mukaista. Kun pennunostajat osaavat kysellä sekä vaatia terveitä ja hyväluontoisia koiria, on kasvattajien kiinnitettävä erityisen paljon huomiota jalostuskoiriensa valintaan. Yhdistyksen omat www-sivut, eri tilaisuuksissa myytävät tai jaettavat pentu- ja rotuoppaat ovat erinomaisia vaikutuskanavia. Uusi, rotua mieltävä harrastaja etsii varmasti internetistä myös rodun/rotujärjestön keskustelupalstaa. Keskustelupalstat ovatkin erittäin hyviä tietolähteitä, kunhan niiden asiallisuutta riittävästi valvotaan. Kenenkään tarkoituksena ei palvele keskustelupalsta, jolla avoimesti osoitellaan, haukutaan, riidellään ja mollataan toisiaan.

2.17 JALOSTUKSEN EETTISET KYSYMYKSET

Jalostuksen eettiset kysymykset pitävät sisällään paljon ja erittäin tärkeitä asioita. Näihin lukeutuu niin koirien ulkonäköön, terveyteen kuin luonteeseen liittyviä asioita. Jalostuksen eettisten kysymysten ääreen kasvattajan tulee istua usein ja mielellään niin, että pystyy ajattelemaan asioita boxin ulkopuolelta. Nimittäin ihminen tottuu nopeasti uuteen normaaliin. Usein käy niin että rotuun jalostuksen myötä tuleva asia on jo muutaman sukupolven jälkeen ”normaali” eli se kuuluu tähän rotuun, vaikka näin ei todellisuudessa ole. Kasvattajan tulee siis haastaa omaa ajatteluaan – onko tämä oikeasti toivottava ominaisuus rodulle vai onko se vain tullut ajan myötä ”normaaliksi”. Esimerkiksi roduissa, joissa luonteen kuvauksessa mainitaan pidättyväinen. Niin jalostukseen käytetään sekä pidättyväisiä, voimakkaasti pidättyväisistä että arkoja koiria, joka puolestaan johtaa nopeasti arkojen koirien lisääntymiseen. Samaan aikaan rodun harrastajat/kasvattajat ovat sitä mieltä, että nämä koirat ovat pidättyväisiä eli normaaleja.

Jalostuksen eettisiä kysymyksiä kannattaa lähteä lähestymään ensin kysymyksellä millainen on hyvinvoiva koira? Mitkä ovat ne tuntomerkit, joista tiedämme, että koira voi hyvin.

YLEISTILA, LIIKUNTA JA TEMPERAMENTTI

Koira liikkuu sulavasti kaikissa askellajeissa. Koirarodut ovat keskenään hyvin eri rakenteisia ja luotu liikkumaan eri askellajeissa alkuperäisen käyttötarkoituksen mukaan, silti jokaisen koiran tulisi pystyä liikuttamaan omaa kehoaan kaikissa askellajeissa sulavasti. Sulavasti ei tarkoita näyttelyissä nähtävää raviliikettä. Sulavasti liikkuva koira liikuttaa omaa kehoaan helposti ja ilman suurta vaivannäköä.

Kun katsotaan koiran liikettä tarkemmin, meidän pitäisi kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin. Kiristyykö koiran suupielet, tuhiseeko koira, narskutteleeko hampaita? Nyökkääkö koiran pää tietyn jalan osuessa maahan? Muuttuuko koiran tasapainopiste sen liikkua verrattuna koiran seisomisasentoon? Onko koira halukas liikkumaan kaikilla askellajeilla ilman houkuttelua lelulla, ruoalla, toisen koiran avulla jne? Pysyykö koiran liikkeessä rytmi, vai vaihteleeko koira rytmiä (jäähkö joku jalka osumatta maahan)? Meneekö koira istumaan tai maahan kesken lenkkeilyn/liikunnan?

Jos koiran liikkua jokin erityinen asia pistää silmään, niin kannattaa miettiä, että onko se normaalia tai onko se vain asia, johon on totuttu? Koiran etujalat koukistuvat korkealle ylös, koiran etujalat lentävät pitkälle eteenpäin, koiran takajalat lentävät pitkälle taaksepäin, koiran jalat polkevat vatsan alla kuin ompelukone eli nopeaa liikettä ilman suurta etenemää jne. Koiran liikkeen rodusta riippumatta pitäisi olla vaivatonta ja koiralle helppoa ja samalla taloudellista toteuttaa.

Koiran tulisi vaivattomasti mennä makuulle, nousta makuulta, nousta rinnettä ylöspäin, mennä alamäkeen ja hypätä itseään korkeamman tason päälle. Miksi tämä ei kuitenkaan aina ole näin? Osa koiranomistajista ajattelee, että koira on vain niin laiska, ettei se viitsi turhaan nousta ylös makuulta, mutta onko se todella näin vai säästäkö se voimiaan, koska sen nouseminen makuulta tuottaa sille kipua. Terveen koiran pitäisi helposti ponnistaa (ilman suurempaa harkintaa ja jalkojen asettelua) itseään korkeamman tason päälle esim. sohvalle tai auton kyytiin. Koira on luotu liikkumaan, joten nämä hyppäämiset pitäisi sen keholle olla

mielestä toimintaa. Mikäli meidän pitää miettiä, että meneekö koira rikki hypätessään, niin onko se oikein?

Miltä koira näyttää kauempaa katsottuna? Onko se kiinnostunut ympäristöstään vai onko se passiivinen ympäristöään kohtaan? Mikäli koira on passiivinen ympäristöään kohtaan, onko sillä stressin, pelon ja/tai kivun merkkejä? Joutuuko koira kiinnittämään liikaa itseensä huomiota, jolloin sillä ei jää energiaa kiinnostua ympäristöstä? Vai onko koira kiinnostunut ympäristöstään liiallisesti? Koira haukkuu, sinkoilee ja säntäilee hallitsemattomasti kaiken ympäristössä tapahtuvan perään – tässä koirassa on varmasti näkyvissä suuri määrä stressinmerkkejä, jos katsomme koiraa tarkemmin. Onko tällaisen koiran elämä mukavaa? Koiran tulee olla utelias eläin, mutta tämäkään ominaisuus ei saa mennä liiallisuuksiin, koska muutoin koira on jatkuvassa stressissä arkisessa elämässään.

SYDÄN JA HENGITYS

Koiran normaalin sykkeen tulisi olla 60–170 lyöntiä minuutissa. Isommilla koirilla syke on pienempi kuin pienillä roduilla. Syke voidaan mitata mm. koiran sisäreiden pinnalla tuntuvasta suonesta. Mikäli koiralla on jatkuvasti korkea syke, niin mistä tämä kertoo? Onko koiran vaikea elää elämäänsä? Onko sillä jatkuvaa stressiä oman itsensä ja ympäröivän elämän kanssa? Onko sen arkinen elämä omassa kehossaan liian vaikeaa? Onko koiran rakenne sellainen, että sen on vaikea liikkua? Onko koira sairas, jonka vuoksi sydän rasittuu? Onko koira stressaantunut ympäristöstään, niin että sydän on koko ajan kovilla?

Terveen koiran hengitystiheys on keskiarvoisesti 20 hengitystä minuutissa. Vaihteluväli on yleensä 10–30 kertaa minuutissa. Mikäli koiran hengitystiheys on suurempi ilman että koiraa on fyysisesti rasitettu, niin mistä tämä johtuu? Onko koiran vaikea hengittää? Vai onko koira koko ajan liian korkeassa vireessä, jonka vuoksi hengitystiheys kiivastuu, vaikka koira ei fyysistä suoritusta tee?

Koiran hengittämisen tulisi olla huomaamatonta. Kun terve ihminen hengittää siitä ei kuulu ääntä (korinaa, vihellystä tms.) eikä sitä normaalisti havaitse mitenkään ulkoapäin, mikäli siihen ei kiinnitä huomiota. Näin tulisi olla myös koiran kohdalla. Arkisessa elämässä koiran hengitystä ei tulisi kuulla eikä havaita, mikäli et siihen erityisesti kiinnitä huomiota. Luonnollisestikin pitkän juoksulenkin jälkeen niin koiran kuin ihmisen hengitys on havaittavissa, mutta tämä ei ole arkista jokapäiväistä elämää kotona tai normaalilla ulkoilulenkillä.

Miksi koira läähättää? Koira ilmastoi itseään läähättämällä. Koira läähättää joko sen vuoksi että sillä on fyysisesti kuuma esim. juoksulenkin jälkeen/aikana. Tai sen vuoksi että sen keho muutoin kuumenee esim. psyykkisesti jännittävä tilanne tai ylivireinen tila koiralla. Jos koiran on vaikea hengittää huomaamattomasti (suu kiinni), niin sen on silloin helpompi läähättämisen kautta saada happi kiertämään. Läähättäminen on myös stressin sekä kivun merkki. Joistain roduista sanotaan, että ne läähättävät aina. Miksi? Miksi joidenkin rotujen tulee ilmastoida koko ajan itseään? Onko näiden rodun edustajien vain niin vaikea olla omassa kehossaan fyysisesti, psyykkisesti, stressin tai kivun vuoksi?

Normaalin terveen koiran ei tule läähättää normaalilla hihnalenkilä muutoin kuin helteen vuoksi. Mikäli se läähättää, niin sitten pitää pohtia em. asioita. Toki myös koiralla oleva ylipaino saa koiran läähättämään herkemmin, mutta ylipaino on korjattavissa omistajan toimien kautta. Ylipaino ei ole koirassa pysyvä ”vika”, jos omistaja ottaa tehtäväkseen koiran painonhallinnan.

RUOANSULATUSLIMET

Terveellä koiralla tulisi olla ruokahalu. Kaikki koirat eivät ole ahneita ja etenkin ainoana koirina perheessä asuvat koirat eivät usein koe tarvetta syödä ruokaansa hotkimalla. Silti ei ole normaalia, että koiralla ei ole ruokahalua. Jos jossain rodussa tämä on ”normaalia”, niin tulee miettiä, että miksi se on normaalia, että koira ei halua syödä?

Ruoansulatuskanavan lopputuotoksen eli ulosteen tulee olla kiinteää, koiran tulee ulostaa päivittäin ja ulosteen määrä tulee olla suhteessa syötyyn ruoka-annokseen. Uloste on paras määrittäjä siitä mitä koiran ruoansulatuskanavassa tapahtuu nielun ja peräaukon välillä. Koiran ulosteen tulee olla siis kiinteää, ei sellaista kuin esim. lehmän lanta on.

Jos koiralla on jatkuvasti löysä tai löysähkö uloste, niin mistä tämä johtuu? Aina voidaan pohtia, että onko ruokavalio kunnossa, onko allergioita/herkkyyksiä? Jos näitä em. on, niin onko se silloin normaalia ja sitä kautta tervettä? Mikäli ruokavalio on kunnossa, ja koiran uloste on silti jatkuvasti löysää/löysähköä, niin johtuuko tämä koiran psyykestä? Onko koiran elämä sen psyykelle liian jännittävää, liikaa stressiä nostattavaa? Ulostaako aikuinen koira päivässä useita kertoja? Ulostaako aikuinen koira päivässä moninkertaisesti syömänsä ruoka-annoksen koon? Onko tämä normaalia, miksi se olisi normaalia? Syökö koira selvästi suuria annoksia kokoonsa nähden, mutta koira on silti laiha/hoikka? Mistä tämä johtuu? Ruokavaliosta vai siitä että koira ei pysty jostain syystä hyväksikäyttämään syömäänsä ravintoa? Johtuuko tämä em. jostain sairaudesta vai koiran jokapäiväisestä stressistä?

JUOMINEN JA VIRTSAAMINEN

Terve koira juo vettä noin 0,5 dl/elopainokilo. Veden tarpeeseen tietenkin vaikuttavat ulkolämpötila (helle) ja rasittavan liikunnan määrä (juoksulenkit, metsästys). Jos koira kuitenkin arjessa juo selvästi enemmän, niin mistä tämä voisi johtua? Onko koiran keho koko ajan arjessa kuormittunut (stressi ympäristöstä tai hankaluus omassa kehossa), jonka vuoksi myös sen vedenkulutus on suurempi? Monien piilevien sairauksien ja kiputilojen oireina voi olla juomiskäytöksen muutokset.

Koiran tulee virtsata useita kertoja päivässä rodusta, sukupuolesta ja iästä riippumatta. Koiran pidätyskyky on kehittynyt noin 6kk iässä. Tämän jälkeen koiran pitäisi pystyä pidättämään normaalien yönien ajan sekä omistajan työpäivän ajan. Mikäli näin ei ole, niin mistä tämä voi johtua, mikäli koira on kuitenkin opetettu tekemään tarpeensa ulos? Onko koira kehostaan niin ylikierroksilla, stressaantunut tai kipeä, että sen on tehtävä pissat sisälle? Onko normaalia, että koira merkkaillee sisälle? Mikäli koira merkkaillee sisälle sen vuoksi, että siellä on muita koiria, niin onko oikein, että koira elää koko ajan sellaisessa ympäristössä, joka aiheuttaa tämän merkkailun? Onko normaalia, että tietyissä roduissa pidetään aikuisilla koirilla urosvöitä ja narttusuojia arkisessa elämässä?

Virtsaamisen tulisi olla helppoa ja se ei saisi tuottaa kipua. Koiran kuonon ilmeistä sekä vartalon asennosta näkee, onko virtsaaminen kivutonta vai ei.

SUKUPOULIELIMET JA HORMONITOIMINTA

Nartulla tulisi olla säännölliset kiimat. Kiima tulisi olla huomattavissa helposti eli narttu vuotaa verta kiiman aikana. Nartun käytös voi muuttua kiimaan liittyen. Koira voi olla enemmän omissa ajatuksissaan, se voi olla hellyyden kipeä tai hyvin aktiivinen toisia koiria kohtaan. Muulloin kuin kiiman aikana nartun sukupuolielimistä ei tulisi vuotaa eritteitä – paitsi tiineet ja imettävät nartut.

Uroksella tulisi olla kaksi laskeutunutta kivistä. Kivesvikaisuus ei ole normaalia. Uroksen sukupuolielimestä ei tulisi tippua eritteitä arkisessa elämässä. Uroskoira on hormonaalisesti valmis lisääntymään mihin aikaan vuodesta vain, mutta ei ole normaalia, että uroskoira astuu koko ajan ihmisten jalkoja, sohvatyynyjä, laukkuja jne. Ei ole myöskään normaalia, että uroskoira on jatkuvasti ylikierroksilla narttujen hajuista, ei pysty syömään, eturauhanen laajentuu/tulehtuu useita kertoja, merkkaillee sisälle, ei pysty keskittymään muuhun kuin hajumaailmaan. Joko ympäristö on koiralle aivan liian stressaavaa tai koira yksilönä on hormonitoiminnaltaan liian vilkas.

SILMÄT JA KORVAT

Silmät tulisi asettua koiran päähän niin, että silmät ovat sieltä selvästi havaittavissa (ei liian pienet silmät), mutta silmät ovat kuitenkin kallon tarjoaman suojan sisällä (ei liian ulkonevat silmät). Silmät tulisivat olla kirkkaat ja niissä olevan katseen tulisi olla ympäristöstä kiinnostunut. Katse kertoo paljon. Onko katse tylsistynyt, tympääntynyt, ahdistunut, väsynyt, ylikiihtynyt?

Silmien (pupillin ja iiriksen) ympäristön ei tulisi näyttää verestävältä. Luomien tulisi asettua silmien ympärille niin, että ne tarjoavat tarvittavan suojan. Suojan ympäristön pölyjen ja muiden ärsykkeiden osalta. Vilkkuluomen ei tulisi olla esillä. Silmät eivät tulisi vuotaa eli silmien alapuolen ei tulisi olla arkisessa elämässä märkä. Jos ihmisen silmät vuotavat päivittäisessä elämässä koko ajan, ihminen hankaa silmiään jatkuvasti tai silmät ovat jatkuvasti punaiset, tämä ei ole normaalia. Miksi joillekin koiraroduille tämä olisi normaalia? Silmien kutiaminen syystä tai toisesta osaa olla todella stressaavaa ja väsyttävää koiralle.

Koiran pään karvapeitteen tulisi olla sellainen, ettei se haittaa koiran näkökykyä eli ei ole koiran näkökentän edessä. Miksi on normaalia, että koiralla on koko ajan puolittainen tai koko silmien edustan peittävä karvapeite? Kaikkeen tottuu...niin ihminen kuin koirakin... Mutta onko se oikein, kun koira ei saa sitä itse valita? Ihminen voi itse valita, että pitääkö sellaista otsatukkaa, joka on koko ajan silmien edessä vai lyhentääkö sitä vai laittaako hiukset kiinni niin, ettei ne tule silmien eteen. Ihminen voi myös itse valita pitääkö aurinkolaseja tai lippalakkia vain aurinkoisella ilmalla vai pitääkö niitä läpi vuoden säällä kuin säällä ja kaikissa eri valaistuksissa. Koira ei voi näitä päätöksiä itse tehdä.

Koiran korvissa tulisi olla selkeät ja avoimet korvakäytävät. Ahtaat korvakäytävät altistavat erilaisille korvaongelmille. Voimakas karvoitus korvakäytävissä sekä korvan sisäpinnalla korvakäytävän kohdalla ovat myös altistavia tekijöitä erilaisille korvaongelmille. Nämä karvat ovat trimmauksen toimesta poistettavissa, mutta kuinka paljon on koiria, jotka eivät käy säännöllisessä trimmauksessa, joten voimmeko pitää tätäkään asiaa normaalina ja koiran hyvinvointiin kuuluvana?

SUU JA SIERAIMET

Koiran suun ei tulisi haista pahalle. Ei se ruusuntuoksuinenkaan ole, kun on kyseessä seka-/lihansyöjä, mutta hengityksen hajun ei tulisi olla paha. Mistä pahahaju johtuu? Syynä voi olla esim. hammaskivi, tulehdukset ikenissä tai ruoansulatuskanavan ongelmat.

Aikuisen koiran suuhun tulisi mahtua 42 hammasta niin, että hampaat ovat yhtenäisissä riveissä ala- ja yläleuassa. Jos hampaat eivät mahdu suuhun kuin poikittain tai epäsymmetriseen rivistöön, niin onko se normaalia? Onko silloin kallon ja/tai leuan rakenteissa jotain ongelmaa?

Koiran kulmahampaat tulisi asettua omille paikoilleen ilman että kulmahampaat painuvat mistään kohdasta ikeniin. Koiran alaleuan kulmahampaat eivät saisi myöskään puristaa yläleukaa, koska tämä aiheuttaa koiralle puristavaa kipua aina kun se pureskelee ruokaa tai pitää vain suutaan kiinni. Koiran leukojen pitäisi pystyä menemään kiinni, ilman että kulmahampaat ottavat kiinni toisiinsa tai tökkäävät kitalakeen tai ikeniin. Ei ole oikein, että koira joutuu koko ajan pitämään suutaan auki, jotta ei tuottaisi itselleen kipua – eikö niin? Ei ole normaalia, että koiran ruokailu on vaikeaa. Ei ole normaalia, että koiralla on jatkuva päänsärky hammasongelmien tai leukojen asentojen vuoksi.

Sieraimet ovat hengitysteiden ylin ja ulommainen kohta kirsussa. On päivänselvä, että näiden ilma-aukkojen tulisi olla avoimet, jotta koira voi hengittää vaivattomasti. Jos ilmastointikanava on laitettu kiinni, niin ilma ei kulje ulos ja sisään kuten pitäisi. Tällainen koira joutuu läähättämään eli hengittämään suun kautta, koska sen varsinainen ilmanottoaukko on joko suljettu tai osin suljettu. Kun ihmisellä on flunssa ja nenä on tukossa, niin usein pelkkä portaiden nouseminen seuraavaan kerrokseen hengästyttää, vaikka se ei flunssan ulkopuolisena aikana sitä tekisikään. Koira, jolla on jatkuvasti sieraimet tukossa, joutuu elämään

jatkuva ”flunssa-aikaa”, koira ei kestä liikunnan tuomaa rasitusta, se joutuu arkisessa elämässä olemaan jatkuvasti ilmastointi päällä eli lähättämään. Tämä rasittaa toki koiran elimistöä kokonaisvaltaisesti eli koiran hengitystiheys ja sydän ovat kovilla. Samoin tällä on vaikutus koiran haluun liikkua ja olla kiinnostunut ympäristöstään. Ei ole normaalia, että koiralla on arkisessa elämässä haasteita hengittää ja elää normaalia koiran elämää.

Hengitysvaikeudet koirilla eivät toki ole vain sierainten avoimuuteen liittyvät, mutta tässä kappaleessa käsitellään vain asioita, joita pystymme silmin koirasta havainnoimaan.

Kirsun tulisi olla kostea ja terve pintainen. Kostealla ei tarkoiteta märkää vaan ehyt pintaista. Halkeileva, koppurainen ja harmaaksi mennyt pinta ei ole normaalia. Kun kirsun pinta kuivuu liiaksi, niin pinta muuttuu harmaaksi halkeilevaksi ja se hilseilee irti. Koiran tulisi yltää kielellään kostuttamaan kirsuaan. Jos kieli ei yllä kirsuun, niin täytyy jälleen miettiä, että missä on ongelma ja onko se normaalia? Kirsun päälle ei myöskään saisi tulla ihopoimuja, jotka kuivattavat/hauduttavat kirsun pintaa tai ovat sieraimien edessä eli estävät ilman ulos ja sisään kulkemisen.

IHO JA KARVAPEITE

Iho on koiran suurin elin kuten ihmiselläkin. Ihon tulisi olla kauttaaltaan terve. Ihossa ei tulisi olla punoittavia, hilseileviä tai märkiviä (kosteita) kohtia. Ihan samalla tavoin kuin ihmisenkin terveessä ihossa ei näitä ole. Mikäli koiran iho jatkuvasti punoittaa/hilseilee/märkii jostain, niin tämä ei ole tervettä. Syynä voi olla ruokavalio, allergiat, herkkyydet, stressi, ylivireisyys, arkielämän mukanaan tuomat pelot, karvapeitteen hoitamattomuus, kipu jne. Kaikkien näiden syiden taustalla on kuitenkin kysymys, onko se normaalia?

Onko normaalia, että rodulla on paljon iho-ongelmia, jotka liittyvät ruokavalion tai ympäristön herkkyyksiin/allergioihin? Onko normaalia, että rodulla on paljon psyykeen mukanaan aiheuttamia arkisen elämän stressioireita, jotka näkyvät stressin merkkeinä iholla? Onko normaalia, että koiran karvapeite on niin suuritoinen hoitaa, että normaali kansalainen ei saa sitä hoidettua opastuksesta huolimatta? Onko karvaa liikaa, onko pohjavillaa liikaa tai onko karvanlaatu muuttunut heikommaksi? Onko oikein, että koira joutuu esim. selässään olevan kivun vuoksi hoivaamaan itseään etutassuja nuolemalla?

Suurimmalla osalla roduista on karvapeite. Karvapeitteen tulisi suojata koiran ihoa. Karvapeitteen tulisi olla tasainen ja alkuperäisen värinen. Tasaisella karvapeitteellä tarkoitetaan, että karvassa ei saisi olla koiran itsensä raapimisesta tai nuolemisen aiheutuneita kohtia, joissa karvapeite on lyhyempää. Alkuperäisellä värillä tarkoitetaan, että karvapeite ei saisi olla punoittavaa silmien vuotamisen tai koiran itseään nuolemisen takia.

KOIRAN KÄYTTÄYTYMINEN JA KÄYTTÖMINAISUUDET

Edellisissä aiheissa on jo viitattu koiran käyttäytymiseen, koska monet asiat ovat yhteydessä toisiinsa. Nyky-yhteiskunnassa eläviltä koirilta vaaditaan paljon sopeutumista. Koira eläimenä onkin sopeutuvainen, se ei varsinaisesti pitäisi olla ongelma. Koirissa kuitenkin havaitaan arkisessa elämässä paljon pelkotiloja, stressiä ja ylikiihtymistä. Koira pelkää toisia koiria, vieraita ihmisiä, rekkoja, ukkosta, pimeää jne. Koira stressaa autossa matkustamista, eläinlääkärissä käymistä, karvapeitteen hoitoa, yksin jäämistä, kynsien leikkaamista, vieraiden ihmisten läheisyyttä, toisten koirien ohittamista, vieraisiin ympäristöihin menemistä jne. Koira on ylikiihtynyt yksin jäädessään, autojen perään, nähtyään toisia koiria, kohdatessaan vieraita ihmisiä, leikkiessään lelulla, nähdessään liikkuvia kohteita jne. Nämä kaikki em. asiat eivät voi johtua koiran omistajan osaamattomuudesta ja tietämättömyydestä. Koiran ei tulisi olla eläin, joka työllistää työssä käyvän ihmisen itsensä kouluttamiseen seitsemänä päivänä viikossa useamman tunnin ajaksi. Koirassa tulisi

olla ihmisen parhaan ystävän ominaisuuksia, joita tavallinen kansalainen osaa lähteä ohjaamaan oikeaan suuntaan.

Arkuus periytyy aina, kuten tiedetään. Kuinka määritellään arkuus? Onko vieraille ihmisille arka koira se, joka menee oman ihmisen selän taakse, kun vieras ihminen tulee jututtamaan omistajaa? Kyllä on. Koira voi lisäksi murista tai haukkua omistajan selän takaa tai sitten vain painautua alas mahdollisimman pieneksi. Onko kovia (outoja) ääniä pelkäävä koira se, joka äänen kuultuaan poistuu paikalta ja pyrkii piiloon? Kyllä on. Onko vieraita koiria pelkäävä koira se, joka haukkuu toisen koiran tullessa kohti, kun koirat haistelevat toisiaan, niin koira joko peräännytty paikalta tai irvistää toiselle koiralle. Kyllä on. Kun koira pelkää, sillä on kolme mahdollisuutta. 1) se pakenee 2) se puolustautuu 3) se sopeutuu tilanteelle, eli jää paikalleen, hyväksyy tilanteen tai passivoituu. Se minkä koira missäkin näistä tilanteista valitsee, riippuu pelon kohteesta, koiran geneettisistä ominaisuuksista ja toisaalta koiran aikaisemmasta kokemus- ja oppimispohjasta – minkä koira on kokenut kannattavaksi vastaavissa tilanteissa. Onko siis oikein jalostaa koiria, joiden elämä sisältää paljon pelottavia tilanteita? Arkielämän tilanteita, jotka toistuvat päivästä toiseen ja useita kertoja päivässä.

Koiran ns. pehmeys on myös lisääntynyt ehkä siksi että yhä useampaa rotua ei käytetä enää rodun alkuperäiseen käyttötarkoitukseen, jossa koirasta kaivattaisiin tietynlaista luonteen kovuutta ja ärsykkeiden sietämistä sekä koulutettavuutta. Koiran ns. pehmeys tarkoittaa tässä yhteydessä voimakasta muistijälkeä, joka koiralle jää tilanteesta, jossa se on esim. pelännyt vastaan tulevaa koira. Pehmeä koira pyrkii välttämään seuraavalla kerralla vastaavaa tilannetta tai sitten valmistautuu siihen yhä voimakkaammalla tunteella. Pehmeä koira on yleensä omistajalleen enemmän hoivattava yksilö kuin ns. kova koira. Huolehtiessaan herkkää ja pehmeää koira, ihminen kokee itsensä tarpeelliseksi. Herkkä ja pehmeä koira on kuitenkin omassa kehossaan herkästi stressiin taipuvainen, joten on kasvattajana mietittävä, onko oikein kasvattaa koiria, jotka stressaantuvat arkisesta elämästä?

Ylivireisyyttä ja sitä kautta yleistä levottomuutta sekä keskittymiskyvyttömyyttä esiintyy nykyisellään koirissa paljon. Osin nämä koirat ovat ympäristön häiriöihin reagoivia, mutta on myös koiria, jotka eivät vain kestä tekemättömyyttä. Mistä nämä johtuvat? Monet koirien harrastuslajit haluavat nopeasti reagoivaa, nopeasti suorittavaa, valtavalla energialla ja teholla toteutettuja suorituksia. Samasta pentueesta pentuja menee niin kotikoiriksi, kuin näihin harrastuksiin. Harrastuksiin tavoitteellisesti koulutetut koirat ovat edukseen omassa lajissaan, mutta entä ne kotikoirat ns. samoilla ominaisuuksilla? Onko tavoitteellisen harrastuskoiran kotielämä rajoitettua, koska sen ominaisuudet ovat parhaimmillaan vain koe/kilpailusuorituksissa ja samat ominaisuudet arkisessa elämässä ovat haittaavia?

Suurin osa kotikoiran ostajista hankkii koiran itselleen kumppaniksi ja lenkkeilyseuraksi. Kasvattajan tulisi siis ajatella, että koiran pitää ensisijaisesti täyttää nämä vaatimukset ja vasta sitten toissijaisesti olla kaunis näyttelytähti tai kovatekijä koerintamalla. Mikäli koiralle kuitenkin kotielämän kestäminen (esimerkiksi yksin oleminen omistajan työpäivien ajan) ja lenkkeily nykypäivän kaupunkiolosuhteissa on jatkuvaa stressiä, niin on helppo laskea kuinka paljon, koira joutuu kokemaan viikon aikana kroonista stressiä. Tästä voidaan helposti jatkaa laskemista kuinka paljon koiran elämä sisältää viikosta toiseen kroonista stressiä. Vuorokauden tunneista (24) koira voi olla voimakkaassa stressitilassa esim. yli 10 h ajan. Tällainen krooninen stressi ei voi olla hyväksi koiran elimistölle. Koiralle tulee väkisin muitakin oireita esim. käyttäytymisen muutoksina, ihon kutinaa, ulosteen löysyyttä tai sisälle virtsaamista ja asunnon tuhoamista.

Koiran luonne on varmasti jokaisen koiranomistajan näkökannasta se tärkein asia, jotta elämä koiran kanssa olisi mukavaa. On tärkeää vaalia hyvin käyttäytyviä koiria. Jotta saamme koirista hyvin käyttäytyviä, ei voi ajatella, että aina ongelma on hihnan toisessa päässä. Jos koira on ominaisuuksiltaan liian vaikea tavallisen ihmisen elämään parhaaksi ystäväksi, niin onko tämä kokonaisuudessaan oikein? Voiko koira olla vain

harrastajien etuoikeus, eikö siitä ole enää perhekoiraksi kotielämään? Onko luonneominaisuuksien jalostamisessa jotain parannettavaa?

Koiran käyttöominaisuudet tulevat rodun alkuperäisen käyttötarkoituksen mukaan. Kullakin rodulla nämä ovat omansa. Kasvattajan ei tule jalostaa omasta rodustaan samanlaista kuin rodun kilpaileva rotu on. Esimerkiksi jos palveluskoirakokeissa pärjää tietynrotuiset koirat, niin tuleeko muuttaa niiden toisten rotujen alkuperäisiin käyttöominaisuuksiin kuuluvia ominaisuuksia vain siksi, että ne pärjäisivät sille yhdelle rodulle tietyssä harrastuslajissa? Tai onko oikein, että nykyaikaisilla GPS-laitteilla voidaan sivuuttaa esim. metsästyskoirien hallittavuus eli luoksetulo, koska koira löydetään laitteen avulla. Eli koiran ei tarvitse tulla ihmisen luokse, koska ihminen menee koiran luokse laitteen avulla. Jokainen käyttökoiria kasvattava ja kokeissa kilpaileva voi miettiä omaa lajiaan ja rotuaan boxin ulkopuolelta. Mitä sieltä löytyy? Asioita, joita voisi ajatella, että tämä ei ehkä kuitenkaan ole normaalia?

3. KOIRAN LUONNE JA KASVATUSTYÖ

Alkuperäisen tekstin kasvattajan jatkokurssille on laatinut Lea Kilpeläinen, päivitys Teija Viljanmaa-Petjala.

Kun ihmisiltä kysytään, mitä he koirassaan arvostavat eniten, on vastaus usein varsin yhtenevä; ihmiset arvostavat koirassaan eniten sen luonnetta, sitten terveyttä ja usein vasta kolmanneksi ulkomuotoa. Vastauksen painotus on tämä varsinkin silloin, jos koiran kanssa harrastetaan aktiivista toimintaa, esimerkiksi agilitya, TOKOa tai pelastuskoiratoimintaa.

Ihminen elää koiran luonteen ja käyttäytymisen kanssa arkea päivästä toiseen. Harrastukset ovat kuitenkin vain pieni osa elämästä. Koiran ns. perusluonne on paras mittari siihen miten laadukasta ja hyvinvoivaa elämää koira viettää. Mikäli koira stressaa arjessa esim. yksinoloa, niin koira voi olla 40 % viikoittaisesta valveillaoloajasta stressaantunut. Tämä on kroonista stressiä. Vaikka koira olisi kuinka hyvä agility, metsästys tai näyttelykoira, niin onko sen elämänlaatu hyvää tässä tilanteessa? Ja onko koira jalostukseen kelpaava tuottamaan lisää samantyyppisiä jälkeläisiä?

Mikäli koira ylivirittyy tai pelkää kaupunkiolosuhteissa ulkoilua, ja perhe asuu taajamassa, niin koira stressataan vähintään kolme kertaa päivässä. Kerkeääkö koira henkisesti tasolta palautua ennen seuraavaa ulkoilua? Onko tämä oikein koira kohtaan? Ulkoilun pitäisi rentouttaa koira niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Voidaanko tähän vaikuttaa jalostusvalinnoilla huomioiden tiettyjä luonne- ja käyttäytymisominaisuuksia?

Kasvatuksessa tuleekin aina pyrkiä siihen, että jalostukseen käytettävät yksilöt ovat luonteeltaan ja käyttäytymiseltään ongelmattomia. Tällöin tuetaan myös koirien omaa hyvinvointia, sillä esimerkiksi stressiherkälle koiralle saattaa puhjeta muita koiria herkemmin erilaisia sairauksia. Näitä voivat olla esim. iho- ja maha-suolikanavan ongelmat tai sisäeritysrauhasten sairaudet. Ympäristövaikutuksista erityisen suuri merkitys koiran luonteelle on pentuajan kokemuksilla sekä olosuhteilla.

3.1 MILLAINEN ON HYVÄLUONTEINEN KOIRA?

Vastaus tuskin on yksiselitteinen, mutta silti se on hyvin hahmotettavissa. Hyväluonteiselta koiralta odotetaan, että se on tarkoitukseensa soveltuva, rodunomainen niin, että rotumääritelmän luonnekuvaukseen voi luottaa ja että koiran kanssa voi elää suomalaisessa yhteiskunnassa vaaratta. Jokainen uusi koiranomistaja odottaa, että hän saa sellaisen koiran kuin kirjoissa kerrotaan ja kasvattaja lupaa. Miksi sitten niin moni joutuu pettymään?

Koiran luonne on perimän ja ympäristön eli ihmisen toiminnan vaikutusten tulos. Perimässään koira saa geenit, jotka antavat sille eväät elämään. Geeniperimänsä perusteella siitä kehittyy rodunomaisesti metsästävä koira, vaellushaluinen rekikoira tai muuten rodulle ominaisilla piirteillä varustettu koirayksilö, josta ihminen omalla toiminnallaan kouluttaa sellaisen koiran, jota hän tavoittelee.

Aina perimä ei kuitenkaan vastaa rodulle tyypillisiä piirteitä eikä metsästyskoirasta tule eräkaveria tai pienestä seurakoirasta mukavaa kaveria perheen lapsille. Koiran luonne voi olla epätyypillinen rodulle tai se voi olla jopa huono, arka tai vaarallisen aggressiivinen. Kaikki koiran luonteessa ei johdu perimästä, mutta enempää hyvää koirasta ei voi saada esiin edes ihmisen toiminnalla, kuin mitä perimän rajat sallivat. Sen sijaan ihminen voi toiminnallaan pilata hyvänkin koiran, se on varmaa.

RODUNOMAISUUDEN MERKITYS

Jokainen rotu on jalostunut vastaamaan jotain ihmisen tarvetta. Metsästyskoirat metsästävät ihmisensä hyödyksi, seurakoirat ovat kaverina ja ilona yhteisissä puuhissa, palveluskoirat tekevät töitä ohjaajansa kanssa jne. On tärkeää, että rotu säilyttää ne ominaisuudet, joita siltä odotetaan ja jotka sille on kehittyneet vuosisatojen aikana.

Rotuyhdistysten ja kasvattajien vastuulla on rodunomaisten ominaisuuksien säilyminen ja siirtyminen tuleville sukupolville. Kunkin rodun rodunomaisten luonneprofiilin laatiminen ja sen kunnioittaminen jalostustyössä on tärkeää, jotta rodun luonne ei lähtisi muuttumaan ei-toivottuun suuntaan.

Kasvattajan vastuu ei lopu siihen, että hän valitsee rodunomaisten yhdistelmän vaan hänen tulee vielä valita kodit, joiden elämäntapa ja tavoitteet tukevat rodunomaisten ominaisuuksien esiin tulemistä. Esimerkiksi suomenajokoiran myyminen pelkäsi kotikoiraksi tai kaukaasianpaimenkoiran myyminen harrastuskoiraksi eivät ole kasvattajalta oikeita ratkaisuja.

3.2 ERILAISTEN LUONNETTA JA KÄYTTÄYTYMISTÄ MITTAAVIEN TESTIEN, KUVAUKSIEN JA KOKEIDEN HYÖDYNTÄMINEN JALOSTUKSESSA

Kennelliitolla on kolme menetelmää luonteen arviointiin, joihin on kaikilla puhtasrotuisilla koirilla osallistumisoikeus. Nämä menetelmät ovat luonnetesti, MH-luonnekuvaus ja käyttäytymisen jalostustarkastus. Kaikki nämä menetelmät perustuvat siihen, että koira suorittaa tietynlaisen radan, jossa se kohtaa erilaisia tilanteita ja asioita. Arviointimenetelminä ne täydentävät toisiaan.

Monilla metsästyskoiraroduilla on taipumuskokeita, joissa testataan koiran synnynnäistä taipumusta rodulle tyypilliseen metsästystilanteeseen. Näissä kokeissa on usein myös koiran sosiaalisuuteen ihmisiä ja toisia koiria kohtaan olevat tilanteet.

Luonnetta ja käyttäytymistä voidaan selvittää myös muilla tavoin. Yhdistyksillä on rotukohtaisia testejä ja jalostustarkastuksia luonne- ja käyttöominaisuuksien arviointiin. Kasvattajat voivat käyttää oikean kodin valinnassa hyväkseen erilaisia pentutestejä. Koiran jokapäiväistä käyttäytymistä kartoitetaan myös mm. yhdistysten omistajille suuntaamalla kyselyillä.

Käyttämällä koiria näissä luonnetta ja käyttäytymistä arvioivissa tapahtumissa, saadaan tietoa koirayksilöstä ja yhdistämällä tietoja saadaan kuva rodun vallitsevasta luonnekuvasta. Kun rodusta on laadittu rodunomainen luonneprofiili, on helppo verrata vastaavatko testatut koirat ikäkausittain ja yksilöinä rodunomaista profiilia.

Jalostuksesta on syytä karsia pois rodun huonoluonteiset koirayksilöt ja käyttää jalostukseen ainoastaan rodunomaisia yksilöitä. Mitään koirarotua ei pidä muuttaa jalostuksella epätyypilliseksi vain sen takia, että suomalaiset koiranostajat haluavat tietynlaisia koiria. Rotujen kirjosta löytyy varmasti sellainen rotu ja luonne, joka tyypillisimmillään vastaa uuden koiraharrastajan toiveita. Tässä asiassa on rotujärjestöjen ja kasvattajien pidettävä rintama lujana.

Minkään rodun kohdalla ei ole toivottavaa käytöstä arkuus eikä aggressiivisuus. Jalostuksesta tulee ehdottomasti sulkea pois arat ja vaarallisen aggressiiviset yksilöt. Tämä silloinkin, kun yksilö on kuvankaunis. Vaikka suora luonteen geneettinen periytyminen ei olekaan vahva, on arkuus vahvasti perimässä siirtyvä ominaisuus, jota ei pidä vähätellä. Myöskään vaarallisia koiria ei suomalaisessa yhteiskunnassa voida pitää, joten niiden jalostaminenkin tulisi kieltää, vaikka kyseessä olisi yksilö, jolla käyttöominaisuudet tai ulkomuoto hipoi täydellisyyttä.

Aran koiran ominaisuudet muodostuvat yleensä koiran huonoista hermoista ja suuresta pehmeystä. Erittäin pehmeä koira varoo kaikkea, minkä se on kerran kokenut ikäväksi asiaksi tai paikaksi, eikä se suostu kohtaamaan sellaista asiaa vapaaehtoisesti. Kun tähän vielä liittyy huonot hermot, järkkyy koiran mielentasapaino totaalisesti pienestäkin asiasta. Näitä koiria on paljon, eivätkä ne ole sopivia jalostukseen ensinnäkin huonon geeniperimänsä takia ja toiseksi, koska ne emoina välittävät pennuilleen aivan vääristyneen kuvan maailmasta. Nämä koirat ovat myös haastavia omistajaperheen arjessa.

Aggressiivisuus on koiralla ominaisuus, jota koira käyttää voimavaranaan vaativissa tilanteissa esimerkiksi metsästyksessä ja vartiointitehtävässä, puolustaessaan itseään tai ohjaajaansa. Aggressiivisuus toimii voimavarana silloin, kun koiran hermot ja muut luonteen ominaisuudet ovat tasapainossa. Mikäli koiran hermorakenne ei ole kunnossa tai koiran ns. rohkeus ei riitä kohtaamaan asioita tasapainoisesti, syntyy aggressiivisesta reagoitavasta ongelmia. Tällaisia, tasapainottomia koirayksilöitä ei tule käyttää jalostukseen jo edellä arkuuden kohdalla kuvatuista syistä.

MITÄ SITTEEN JÄÄ JÄLJELLE KARSINNAN JÄLKEEN?

Jalostukseen käytettäväksi jää joukko tasapainoisia koiria. Jalostusyksilöiden ei tarvitse olla luonteeltaan mahtavia Rintintinin sukulaisia. Riittää, että luonne on tasapainossa ja koiralla on rodulle tyypillinen käyttäytyminen. Tasapainoinen rotunsa edustaja, joka elää hyvinvoivaa elämää suomalaisessa yhteiskunnassa ilman, että omistajaperheen on koiran käyttäytymisen tai luonteen vuoksi muutettava elämänrytmiään tai toimintatapojaan. Näitä em. muutoksia olisivat esim. koiranomistajan siirtyminen etätöihin koiran vuoksi tai koiran ulkoiluttaminen taajama-alueen ulkopuolella ja/tai vain siihen aikaan kuin kukaan muu ei lenkkeile.

Jalostuksessa luonteeltaan tasapainoinen ja ns. hyvähermoinen koirayksilö on aarre, jota voidaan jalostaa kohti rodun ihannetta viisaita jalostusvalintoja käyttäen. Kun keskitytään jalostuksessa hyvään luonteeseen, niin voidaan samalla helpottaa myös rodun terveystilannetta, koska koirat eivät ole arjessa niin stressaantuneita ja sitä kautta alttiita erilaisille sairauksille.

3.3 HYVÄN LOPPUTULOKSEN TAKAAMISEKSI

Samankin rodun sisällä sallitaan rodunomaista koiran luonteenpiirteiden vaihtelua. Samassa pentueessa on vilkkaita ja vähän rauhallisempia yksilöitä, hallitsevia persoonia ja sopeutuvaisia yksilöitä, ihmisen seuraan hakeutuvia ja itsenäisiä taivaltaajia. Olisi eduksi, jos oikea pentu sattuisi oikeaan kotiin niin, että sen luonteen piirteet parhaalla tavalla vastaisivat uuden kodin koiraodotuksia ja uuden kodin vaikutuspiirissä pennun ominaisuudet kehittyisivät suotuisasti.

Vastuullinen kasvattaja huolehtii, että pennun luonteeseen vaikuttavat ympäristötekijät ovat kunnossa alusta asti. Kantava narttu saa viettää stressitöntä kantoaikaa omassa elinpiirissään. Stressaantuneen emon pennut ovat levottomampia ja säikympiä kuin stressittömän emon pennut. Stressaantuneen emon pennuilla on myös selviä oppimisvaikeuksia myöhemmässä elämässään, mikä on vakavasti otettava huomioon pentuja luovutettaessa tuleville omistajille. Kasvattajan tulee olla pennun omistajien tukena, kuinka he pääsevät kohti parempaa lopputulosta.

Vastuullinen kasvattaja hoitaa pikkupennut ympäristössä, jossa ne saavat kehittää sosiaalisia taitojaan niin koirasisarusten kuin eri-ikäisten ihmistenkin kanssa. Kotiympäristön äänet, hälyt ja kolinat edistävät pennun kykyä sopeutua tulevaan elämään uudessa kodissa. Pentu, joka on saanut kasvaa ensimmäiset viikkonsa turvallisen emon kanssa, sisarusten joukossa ja joka on saanut paljon ihmiskontakteja kasvattajan luona, on saanut parhaat mahdolliset eväät tulevaan elämään.

3.4 OIKEAA KOTIA ETSITÄESSÄ ON SYYTÄ MUISTAA MUUTAMA ASIA

Ainokainen, ainoana pentuna syntynyt pentu, ei ole lainkaan helppo tapaus. Ainokaiselta puuttuu sosiaalisen käyttäytymisen mallit, ellei niitä ole pystytty sille opettamaan muiden, aikuisten koirien avulla. Ainokainen ei puhu kunnolla koirien kieltä, koska se ei ole päässyt harjaannuttamaan taitojaan sisartensa kanssa ja se voi joutua helposti ristiriitatilanteisiin lajitovereiden kanssa. Oikean, kokeneen ja osaavan kodin löytäminen on ainokaiselle tärkeää, jotta välttyttäisiin ikäviltä tilanteilta.

Itsenäiset, oman tiensä kulkijat, saattavat myös olla jo pentuna haasteellisia kumppaneita. Koulutuksessa ne voivat unohtaa ihmisensä ja toimivat oman päänsä mukaan. Seurakoiranakaan ne eivät täytä kaikkien toiveita mukavana sylikoirana, koska syli ei niille useinkaan kelpaa. Siis haasteellinen sijoitettava, mutta voi silti täyttää oikein osuneena monen ihmisen toiveet reippaana koirakaverina.

Vilkas ja puuhakas pentu voi olla monen harrastuskoiraa hakevan toiveyksilö, mutta varsinkin työtehtäviin, esimerkiksi palveluskoiraksi pentua haettaessa, ei se pentueen vilkkain ehkä olekaan paras vaihtoehto. Pentueen vilkkaimmalla yksilöllä voi vilkkautensa takia olla keskittymisvaikeuksia vaativammassa suorituksissa aikuisiällään. Voimakkaasti vilkas koira on myös haastava perhekoira etenkin perheessä, jossa ei ole aikaisemmin ollut koiraa. Vilkas koira kerkeää reagoida ja tehdä asioita niin nopeasti, että harjaantumaton ihminen ei pysy näissä reaktioissa matkassa. Rodunomaiset vilkkauserot ovat huomattavat, mutta häiritsevä vilkkaus ei ole toivottavaa millekään rodulle. Monet harrastuslajimme ihannoivat koiralta nopeaa reagoitokykyä ja sähkökkää suoritusta, joten näitä vilkkaita koiria on paljon myös roduissa, joissa tämä ominaisuus ei kuulu alkuperäisiin ominaisuuksiin.

Pentueen hallitsevasti käyttäytyvä pentu on myös haasteellinen sijoitettava. Hallitsevuuteen pyrkivä uros tai narttu on ensikertalaiselle harrastajalle todellinen haaste, joka voi olla liian iso haaste hallittavaksi. Pieni dominoiva villakoira on yhtä epämiellyttävä perheenjäsen kuin suuri dominoiva rottweiler. Kun villakoiran odotetaan lisäksi olevan iloinen ja seurallinen koko perheen ystävä, on pettymys suuri, jos perheeseen kasvaakin yllättäen pikku peto, joka pomottaa lapsia ja näykkii vieraita lahkeista, eikä anna hoitaa karvapeitettään, josta syntyykin koiralle suuri hyvinvointiongelmia. Ongelma on yhtä suuri rottweilerinkin kohdalla, mutta yleensä pennun ottaja on jo varautunut kouluttamaan koiransa, ja hän on henkisesti valmistautunut haasteelliseen perheenjäseneseen. Vastuullinen kasvattaja ei koskaan myy pentueen hallitsevaa yksilöä ensikertalaiselle harrastajalle tai kotikoiraaksi. Sitä ei kerta kaikkiaan kannata tehdä ihan koiran hyvinvoinnin takia, mutta ei myöskään oman kasvatustyönsä turvaamiseksi. Kokenut harrastaja sen sijaan tietää jo, mitä hakee ja osaa ohjata hallitsevasti käyttäytyvää pentua toivottavaan käytökseen.

Kun pentueen kaikki ”ongelmayksilöt” on huolella tehdyn valinnan perusteella sijoitettu oikeisiin koteihin, on jäljellä olevien ”tavallisten” rotunsa edustajien sijoittaminen varsin helppoa. Jos pentueen vanhemmat ovat luonteeltaan hyviä rotunsa edustajia, on todennäköistä, että uudet koiranomistajat saavat rotumääritelmän mukaiset pennut ja tyytyväisyys on molemminpuolista. Mikäpä voi olla kasvattajalle suurempi palkinto, kuin vanhan koiran omistaja ottaa yhteyttä ostaakseen uuden pennun tutulta kasvattajalta, jolta on saanut edellisen, niin hyväluonteisen koiran.

Saadakseen arvokasta tietoa kasvatustuloksistaan on kasvattajan pidettävä hyvä keskusteluyhteys kasvattien omistajien kanssa. Näin kasvattaja saa suorankäden tietoa millaiseksi pennut ovat kasvaneet uusissa perheissään. Millaisia koirat ovat perusarjessa ja onko jotain haasteita tai muuta erityishuomioitavaa.

Kasvattajan tulee ymmärtää luonteen merkitys koiraan yksilönä, rotuun ja sitä kautta koko yhteiskuntaan. Luonne on koiran hyvinvointiasia. Luonne vaikuttaa koiran terveyteen. Luonne vaikuttaa siihen, kuinka

koiriin suhtaudutaan yhteiskunnassa. Luonne vaikuttaa siihen, miksi ihmiset haluavat ostaa ihmisen parhaan ystävän.

Mikäli koirasta ei tulekaan näyttelytähti, agilityvalio tai muu kokeissa pärjäävä koira, niin omistajaperhe todennäköisesti on silti tyytyväinen koiraan, jos sillä on hyvä perusluonne arjessa. Mikäli koira sairastuu aikuisena johonkin, niin perhe todennäköisesti pitää koiran, jos sillä on hyvä luonne. Mikäli kyseinen koira on haastava arjessa ja sen lisäksi se sairastuu johonkin, niin perhe varmasti harkitsee koirasta luopumista. Haastavasti perheessä käyttäytyvä koira on taakka. Se syö perheen arjen voimavaroja. Pahimmillaan koira luonteensa vuoksi vie vanhempien energiaa lapsien kasvatuksesta, rajoittaa perheen lapsien sosiaalisia kontakteja ja voi ajaa perheen vanhemmat rajuihin erimielisyyksiin.

Kasvattajan tärkein tukiverkosto on kasvattien omistajat. Kun kasvattajalla on hyvä yhteys kasvattajien omistajiin, on hänen helpompi myös houkutella sekä perustella, miksi koiranomistajien kannattaisi käyttää oma koiransa virallisissa käyttäytymistä ja luonnetta arvioivissa tapahtumissa. Tämä on yhtä tärkeää kuin saada virallisia terveystietoja näistä yksilöistä. Hankkimalla luonteesta ja käyttäytymisestä kerättyjä tietoja usean sukupolven ajalta, voidaan mahdollisesti tulevaisuudessa laskea BLUP-indeksin kaltaisilla tunnusluvuilla myös koiran luonteen periytymistä. Tähän päästäksemme on koiria käytettävä entistä enemmän näissä luonnetta ja käyttäytymistä arvioivissa testeissä, kuvauksissa ja kokeissa.

Luonne on tärkeä kokonaisuus koirassa.

4. JALOSTUSSTRATEGIA JA JALOSTUKSEN TAVOITEOHJELMA

4.1 KENNELLIITON YLEINEN JALOSTUSSTRATEGIA

Kennelliiton alaisen jalostustoiminnan perustana on kaikkien rotujen yhteinen jalostusstrategia. Ensimmäinen yleinen jalostusstrategia oli voimassa 1.1.2012-31.12.2017. Tämän jälkeen on tullut voimaan 2018 päivitetty jalostusstrategia. Jalostusstrategia piirtää koirien jalostuksen suuntaviivat.

Päätavoitteet ovat:

1. Perinnöllisen edistymisen saavuttamiseksi jalostukseen käytetyt yksilöt ovat rodun keskitasoa parempia halutuissa ominaisuuksissa.
2. Jalostukseen soveltuva koira on rodunomainen sekä ulkomuodoltaan että käyttäytymiseltään eikä sillä ole arkielämää haittaavia vaivoja tai ominaisuuksia.
3. Jalostukseen käytettävä koira on hermoiltaan ja käyttäytymiseltään sellainen, että se selviää arkipäivän tilanteista. Näin sen todennäköisyys periyttää jälkeläisilleen jokapäiväistä elämää hankaloittavia ja hyvinvointia alentavia luonneominaisuuksia, on mahdollisimman pieni.
4. Vakavien, koiran hyvinvointiin vaikuttavien vikojen ja sairauksien leviäminen estetään. Vain kliinisesti tervettä koira voidaan käyttää jalostukseen, kun kyse on sairauksista, jotka aiheuttavat koiralle kipua tai epämukavuutta tai muuten rajoittavat koiran lajityypillistä elämää.
5. Jalostukseen käytetään vain koiria, jotka pystyvät lisääntymään luonnollisesti ja hoitamaan pentujaan.
6. Jalostukseen käytetään mahdollisimman pitkäikäisistä suvuista polveutuvia koiria. Koiran elinikää ei turhaan pitkitetä terveyden ja hyvinvoinnin kustannuksella.
7. Jalostuksessa turvataan jokaisen rodun perinnöllinen monimuotoisuus. Rodun eri yksilöitä käytetään jalostukseen monipuolisesti.
8. Kennelliitto tukee ja tuottaa toimintaa, jolla pyritään tiedon lisäämiseen koiran perimästä, terveydestä ja sairauksista.
9. Yhteistyötä eläinlääkäreiden ja tutkijoiden kanssa tiivistetään. Myös eläinlääkit tukevat omalla toiminnallaan jalostusstrategian periaatteita ja tavoitteita.
10. Kennelliitto vaikuttaa Pohjoismaisen Kennelunionin ja FCI:n kautta kansainväliseen yhteisöön tiedon ja taidon lisäämiseksi koiranjalostuksessa. Kansainvälisessä yhteisössä toimitaan aina niin, että koirien terveys ja hyvinvointi ovat tärkeimpiä päämääriä.

Jalostusstrategia koskee kaikkia koirarotuja ja sitoo kaikkia Kennelliiton jäseniä ja toiminnassa mukana olevia. Strategia on tahtotila ja suositus, mutta joitakin siihen perustuvia jalostusrajoituksia on myös sisällytetty koirarekisteriohjeeseen pentueiden rekisteröintiehdoksi.

Jalostusstrategia asettaa perusvaatimukset jalostuskoirille ja yhdistelmille. Nämä vaatimukset perustuvat eläinsuojelullisiin näkökohtiin. Strategiassa todetaan, että jalostuskoira ei saa kärsiä viasta, sairaudesta tai epäterveestä rakenteesta tai olla näiden vuoksi säännöllisellä lääkityksellä/ruokavaliolla. Pentujen vanhempien tulee olla terveitä eikä niillä saa olla arkielämää haittaavia vaivoja tai ominaisuuksia.

Vaikka jalostuskoira itse olisi täysin terve, on jalostuksessa huomioitava myös mitä se kenties periyttää. Strategia linjaa, että jalostuksessa tulee välttää yhdistelmiä, joilla olemassa olevan tiedon mukaan on keskimääräistä suurempi riski periyttää vikoja ja sairauksia, jotka alentavat hyvinvointia ja elinikää. Tutustu jalostusstrategian ohjeistuksiin tarkemmin Kennelliiton nettisivuilla.

4.2 ROTUKOHTAISET JALOSTUSSTRATEGIAT: JALOSTUKSEN TAVOITEOHJELMA (JTO)

Rotujärjestöt ja niiden alaiset rotuyhdistykset vastaavat omien rotujensa jalostuksen ohjauksesta. Ne määrittelevät rotukohtaiset jalostuksen painotukset ja tavoitteet rodun omassa jalostuksen tavoiteohjelmassa (JTO). JTO pohjautuu Kennelliiton yleiseen jalostusstrategiaan. Rotujärjestöjen jalostustoiminnan tulee perustua rodun JTO:ssa esitettyihin tavoitteisiin ja keinoihin. JTO on pakollinen kaikille roduille, joissa viimeisen viiden vuoden yhteenlaskettu rekisteröintimäärä on yli 50.

JTO on kartoitus rodun tilasta, ja sen perusteella tehty yhteinen sopimus jalostustavoitteista sekä konkreettisista keinoista, joilla tavoitteisiin pyritään. JTO antaa tietoa rodun luonne- ja käyttöominaisuuksista, terveystilanteesta, ulkomuodosta ja monimuotoisuudesta. Se sisältää rotujärjestössä yhteisesti päätetyt suositukset jalostuskoirille esimerkiksi terveystarkastusten ja yksilöiden enimmäisjälkeläismäärän suhteen.

Hyvä tavoiteohjelma käsittelee selkeästi seuraavia kysymyksiä:

- Mihin suuntaan rotua pitää missäkin ominaisuudessa viedä? Vai pitääkö mihinkään? Hyviä ominaisuuksia ei tarvitse muuttaa, ainoastaan säilyttää.
- Onko rodulla erityisiä jalostuksellisia haasteita?
- Minkälaiset jalostuskoirat auttavat pääsemään tavoitteeseen?
- Mitä toimenpiteitä yhdistyksen pitäisi yhdessä kasvattajien kanssa toteuttaa?

Jokaisen kasvattajan tulisi pohtia omaa kasvatustyötään noihin em. kysymyksiin sisältyviin liittyen. Rotujärjestö on linjannut rodun kasvatuksen suunnan – onko kasvattajan suunta sama? Jos ei ole, niin miksi ei? Tunnistaako kasvattaja omissa jalostuskoirissaan ja teetetyissä pentueissa samat jalostuksen haasteet kuin mitkä rotujärjestö on JTO:n kirjoittanut? Kuinka kasvattaja ottaa nämä haasteet ja määritellyt tavoitteet huomioon seuraavia yhdistelmiä suunnitellessa? Kasvattajan kannattaa myös pohtia, kuinka hän tekee yhteistyötä rodun eteen rotujärjestön kanssa. Rotujärjestö ohjaa rodun jalostusta ja tekee työtä rodun eteen, joten yhteistyö ja vuorovaikutus kasvattajien sekä rotujärjestön välillä on elintärkeää rodun eteen tehtävälle työlle. Yhteistyössä on voimaa.

Tavoiteohjelmaan sisällytetään tietoa esimerkiksi seuraavista lähteistä:

- Luonne ja käyttäytyminen sekä käyttöominaisuudet: Kennelliiton jalostustietojärjestelmän tai rotuyhdistyksen tilastot kokeista, luonnetesteistä, MH-luonnekuvauksista, jalostustarkastuksista, näyttelyarvosteluista
- Terveys: jalostustietojärjestelmän tilastot virallisista terveystutkimuksista sekä kuolinsyistä, Agrian rotuprofiilit
- Lisääntyminen: pentuekyselyt, jalostustietojärjestelmän pentuekokotilasto
- Ulkomuoto: näyttelyiden raportit liittyen Rotukohtaisiin ohjeisiin (RKO), jalostustarkastukset, sanalliset näyttelytulokset
- Populaation rakenne ja jalostuspohja: jalostustietojärjestelmän tilastot
- Lisäksi tietoa voidaan kerätä erilaisilla kyselyillä.

MITEN KASVATTAJA HYÖDYNTÄÄ JTO:N TIETOJA?

Luonne, käyttäytyminen ja käyttöominaisuudet

Mitä kattavammin kasvattaja on oman jalostuskoiransa luonnetta-, käyttäytymistä ja käyttöominaisuuksia testannut erilaisissa kokeissa, testeissä ja tarkastuksissa, niin sen paremmin hän pystyy hyödyntämään JTO:n tietoja tulevaa kasvatustyötään varten. Oman jalostuskoiran tuloksia on helppo verrata rotujärjestön

tekemiin profiileihin, tilastoihin ja tavoitteisiin. Mikäli oma koira edustaa ääriäitää esimerkiksi jonkin käyttöominaisuuden suhteen, niin sille ei tule etsiä parituskumppania, jolla olisi sama ääriominaisuus. Tässä tapauksessa parituskumppanin on hyvä olla keskiverto kyseisen käyttöominaisuuden osalta. Mikäli tämä ääriominaisuus on arkuus tai aggressiivisuus, niin silloin koira tulee jättää pois jalostuksesta kokonaan.

Mitä kattavammin kasvattaja saa kasvattiensa omistajat motivoitua vastaaviin luonnetta, käyttäytymistä ja käyttöominaisuuksia testaaviin testeihin ja kokeisiin, niin sen paremmin kasvattaja pystyy seuraamaan omaa jalostustyötään rodun sisällä sekä vertailemaan sitä rodun keskiarvoihin. Tämä on jalostuksen jatkon kannalta erittäin tärkeää.

Terveys

Mitä kattavammin kasvattaja on omat jalostuskoiransa tutkituttanut terveyden osalta, sen paremmin hän pystyy käyttämään JTO:n tilastoimaa antia hyödyksi omaan jalostustyöhönsä. Vaikka rotu ei kuuluisi PEVISAan, niin kasvattaja voi vapaaehtoisesti tutkituttaa koiriensa terveyttä virallisilla tutkimuksilla.

JTO:n terveys osiossa tulee usein esiin myös sellaisia sairauksia, jotka eivät ole näkyvissä jalostustietojärjestelmässä. Mikäli kasvattaja tiedostaa omassa jalostuskoirassaan samaa terveydellistä ongelmaa, niin hänen tulee pohtia tarkoin koiran jalostukseen käyttöä. Esimerkiksi koiran toistuvat korva- ja silmätulehdukset, joille ei ole löytynyt selkää syytä. Vaikka koira olisi terve virallisten terveystutkimusten mukaan luustoltaan ja silmistään, niin jatkuva tulehdustila kehossa ei ole koiran hyvinvoinnin kannalta hyvä asia. Sellaista asiaa ei kannata siirtää seuraavalle sukupolvelle.

Kasvattajan jalostustyön jatkon kannalta on erityisen tärkeää kasvattajan yhteistyö kasvattien omistajien kanssa, kuten tässä materiaalissa moneen kertaan on toistettu. Kasvattien omistajilta kasvattaja saa ensikäden tietoa sellaisista sairauksista, jotka vaikuttavat koiran arkiseen elämään, mutta eivät välttämättä näy jalostustietojärjestelmässä. Mikäli pentueissa on herkkä vatsaisia, allergisia ja ihollaan herkästi reagoivia, niin kasvattajan tulee jälleen pohtia tarkoin kyseisellä linjalla jalostamista. Tieto näistä haasteista tulisi tuottaa myös rotujärjestön tietoon. Kun kaikki kasvattajat ja koiran omistajat olisivat avoimia tiedon jakamisessa, niin silloin rotujärjestöllä olisi kattavampi näkemys rodun tilasta.

Kasvattajan tulisi myös kannustaa kasvattien omistajia merkkamaan omien koiriensa kuolinsyyt jalostustietojärjestelmään omakoiran kautta, ja tietenkin toimia tässä myös esimerkkinä merkkamalla omien koiriensa kuolinsyyt julkisiksi. Kun kuolinsyyt ja iät olisi mahdollisimman kattavasti kirjattu, niin rotujärjestö saisi näin JTO:hon yhä kattavammin tietoa kerättyä jalostuksen tueksi. JTO:sta kasvattajan on hyvä katsoa tilastoista rodun keskimääräistä kuolin ikää, ja verrata sitä omiin jalostuskoiriin ja kasvatteihin. Samoin pohtia onko rodun keskimääräinen kuolin ikä liian nuori, jos on, niin mistä se johtuu? Samoin kuolinsyyt kasvattajan kannattaa verrata omiin kasvatteihin, onko syyt yleensä samat vai poikkeavatko ne rodun keskiverrosta?

Sairaana koiran jalostuskäyttöä perustellaan joskus jalostuspohjan säilyttämisellä tai monimuotoisuuden lisäämisellä. Yleinen jalostusstrategia kuitenkin linjaa, että ”monimuotoisuuden lisääminen ja ylläpito sallivat kompromisseja jalostuskoirien ominaisuuksien suhteen, kun kyse on koiran hyvinvoinnille pienimerkityksisistä virheistä. Monimuotoisuuden turvaamiseksi tehdyillä kompromisseilla ei sallita kliinisesti sairaan tai luonteeltaan epätasapainoisen koiran jalostuskäyttöä eikä samaa virhettä tule yhdistelmässä kerrata. Jalostuskoiria arvioitaessa otetaan erityisesti huomioon koiran terveyttä ja hyvinvointia vaarantavat tai elinikää lyhentävät sairaudet.”

JTO myös määrittelee rotukohtaisesti millaisilla terveystuloksilla olevia koiria ei tulisi yhdistää. JTO ohjaa kasvattajia tekemään yhdistelmien valintoja terveellä ja kestäväällä ajattelulla ilman pakotteita. Mikäli

kasvattaja haluaa tehdä jalostusvalinnat vastoin rotujärjestön kirjoittamaa JTO:ta, niin hänen tulee tämä perustella tarkoin sekä itselleen että pentujen ostajille.

Lisääntyminen

Kasvattajan tulee käyttää jalostukseen vain normaalilla lisääntymiskäyttäytymisellä olevia koiria. JTO:n lisääntyminen kohdassa avataan rodun lisääntymiskäyttäytymistä. Mikäli siellä tulee esiin, että rodussa nartut jäävät herkästi tyhjiksi tai narttujen hoivakäyttäytyminen on heikentynyt, synnytysvaikeudet ovat lisääntyneet, urosten astumishalukkuus on heikentynyt tms, niin kasvattajan tulee olla entistäkin kriittisempi omien jalostuskoirien osalta. Kompromisseja ei kannata lisääntymiskäyttäytymisen kohdalla lähteä tekemään, jos rodussa on havaittavissa näitä ongelmia. Kompromisseja olisivat esim. progesteronitesteillä astutuspäivän määrittäminen, koska nartun juoksun parhaimmat päivät ovat niin heikosti muutoin havaittavissa tai siementäminen, koska koira ei luonnollisesta astutuksesta tullut viimeksi kantavaksi.

Nartulle rekisteröidään korkeintaan kaksi keisarinleikkauksella syntynyttä pentuetta. Mikäli rodussa JTO:n mukaan on selkeästi synnytysvaikeuksia havaittavissa, niin kasvattajan kannattaa tarkoin harkita oman nartun uudelleen jalostukseen käyttöä, mikäli yksi pentue on jo tullut maailmaan keisarinleikkauksella. Tässäkään asiassa maksimimäärä ei ole tavoite.

Ulkomuoto

JTO:ssa tuodaan esiin mikä on rodun ulkomuodon tilanne tällä hetkellä ja miten se on kehittynyt. Onko suuntaus parempaan vain huonompaan. Millaisia rakenteen ylilyöntejä tai heikkouksia rodussa on havaittavissa, näitä kasvattajan tulisi välttää omissa jalostusvalinnoissaan. JTO:ssa tulee myös esiin millaisilla ulkomuodollisilla ominaisuuksilla olevia koiria ei tulisi käyttää jalostukseen tai ainakin millainen parituskumppani kyseiselle yksilölle tulisi valita. Kasvattajan ei tulisi koskaan käyttää sellaisia koiria jalostukseen, joiden ulkomuoto heikentää koiran arkielämän hyvinvointia. Liiallinen nahkaisuus (jatkuvat iho-ongelmat), kuonon pituus (hengitysongelmat, kapeat ja lyhyet alaleuat (hammasasento-ongelmat), ahtaat korvakäytävät (jatkuvat korvatulehdukset) ja raaja-asennot (polvilumpionluksaatiot, ranteen ja kintereen nivelrikot). Jalostukseen käytettävien koirien ei tarvitse olla näyttelytähtiä, mutta koiran rakenteella on vaikutus koiran hyvinvointiin.

Ulkomuodon osalta JTO:n tärkeintä antia on rodun rakenteen kriittinen tarkastelu hyvinvoinnin, terveyden ja kestävyuden kannalta. RKO (Rotukohtaiset ohjeet) on pohjoismainen ohjeistus 'korkean profiilin roduille', ja siinä on listattu rotuja, joissa liioiteltujen rotupiirteiden esiintyminen on arvioitu mahdolliseksi ja joiden rotumääritelmää on mahdollista tulkita väärin. Se on tarkoitettu ohjeistukseksi ulkomuototuomareille, mutta se tulee huomioida myös jalostuksessa valitsemalla jalostukseen koiria, jotka ovat vähemmän liioiteltuja kuin rodun yksilöt keskimäärin. Hyvä työkalu ääripiirteiden vähentämiseen on jalostustarkastus, jossa piirteitä voidaan konkreettisesti mitata.

Populaation rakenne ja jalostuspohja

Jalostuspohjan osalta ohjelman tarkoitus on selvittää, esiintyykö rodussa tai onko siinä aiemmin esiintynyt yksittäisten koirien tai linjojen liikakäyttöä, joka supistaa tai on aiemmin supistanut rodun perinnöllistä monimuotoisuutta. Kasvattajan olisi hyvä tiedostaa, että edustaako hänen jalostuskoiransa näitä rodun valtalinoja vai ei. Mikäli kasvattajan omat koirat edustavat valtalinoja, niin kasvattajan tulisi tehdä kovasti töitä saadakseen omalle koiralleen parituskumppanin, joka ei edusta valtalinoja ja täyttää silti muut jalostuskoiran vaatimukset.

Osiossa asetetaan myös rodun rekisteröintimäärään suhteutettu suositus yksilön elinaikaiseksi enimmäisjälkeläismääräksi. Pidättäytymällä paljon käytetyistä uroksista ja linjoista jokainen kasvattaja voi vaikuttaa rodun monimuotoisuuden säilymiseen.

JTO on rotujärjestön tuottama kokonaisuus, jonka tarkoitus on tukea kasvattajia kasvatustyössä eteenpäin.

JTO antaa kasvattajalle tietoa siitä, millaisia ominaisuuksia jalostuskoirilla tulee olla, miksi ne ovat tärkeitä, mitä tutkimuksia tai testejä jalostuskoirille tulee tehdä ennen astutusta sekä miten terveystuloksia käytetään jalostuksessa niin, että rodun tilanne säilyy hyvänä tai paranee. Ole aktiivinen ja osallistu rotusi JTO:n laatimiseen ja yhteisten tavoitteiden miettimiseen!

JTO sisältää myös perusteet PEVISA-ohjelmalle, jota voidaan käyttää yhtenä JTO:n toteutumisen apukeinona. Rotu voidaan liittää PEVISA-ohjelmaan vain, jos sillä on Kennelliiton hyväksymä JTO. Käytännössä JTO:n ja PEVISA-anomuksen voi lähettää Kennelliitton yhtä aikaa.

Jalostuksen tavoiteohjelmien mallirungot löydät täältä:

<https://www.kennelliitto.fi/kasvatus-ja-terveys/koiran-jalostus/jalostuksen-tavoiteohjelma-tietopaketti-rodun-ominaisuuksista-ja-jalostuksesta>

Lataa JTO mallirunko ja lisäksi oman rotusi JTO, jonka löydät Kennelliiton jalostustietojärjestelmästä <https://jalostus.kennelliitto.fi>.

5. NEUVONTAA, TUNNUSTUKSIA, OHJAUSTA

5.1 KENNELNEUVONTA

Kennelneuvojatoiminta on yksi Kennelliiton tarjoamista palvelumuodoista. Kennelneuvojan luottamustoimi on vapaaehtoistyötä, ja kaikki kennelneuvontaan liittyvät asiat käsitellään aina luottamuksellisesti. Kennelliitto vastaa kennelneuvojien koulutuksesta, ja kennelneuvojat toimivat aina Kennelliiton alaisuudessa, pääosin oman kennelpiirinsä toimialueella.

Kennelneuvojan toiminta perustuu Suomen Kennelliiton hallituksen hyväksymään kennelneuvojaohjeeseen. Kennelneuvojien toimintaa ohjaa Kennelliitossa työskentelevä vastuuhenkilö. Käyntejä tehdään pääosin Kennelliiton jäsenten luokse. Kasvattaja tai koiranomistaja voi myös itse osoittaa aktiivisuuttaan ja kutsua kennelneuvojan käynnille.

Kennelneuvojalla on aina mukanaan kuvallinen Suomen Kennelliiton ”kennelneuvojakortti”, joka tulee esittää käynnin aluksi. Kennelneuvojakortti takaa sen, että kyseessä on Kennelliiton valtuuttama henkilö oikealla asialla, jolloin kasvattaja voi olla varma toiminnan sekä henkilön luotettavuudesta. Kennelneuvoja on myös Kennelliiton virallinen DNA-näytteenottaja. Kennelneuvojat eivät ratko sopimusriitoja, sillä riita-asiat eivät kuulu Kennelliitolle.

Yleensä käynnistä sovitaan etukäteen. Kennelkäyntiin kuluu aikaa noin yhdestä kolmeen tuntiin. Aika riippuu täysin siitä, kuinka paljon kennelissä on koiria ja minkä kokoluokan kasvatustoiminnasta on kyse. Usein keskusteltavaa sekä koira-aiheisia kysymyksiä riittää, joten aika vierähtää neuvontakäynnillä kuin siivillä. Kennelkäynti kasvattajan tai koiranomistajan luokse ei siis tarkoita, että asiat olisivat huonosti. Kennelneuvojat auttavat monissa erityyppisissä asioissa, aina koiratilojen suunnitteluvinkeistä rekisteröintineuvoihin tai kennelpäiväkirjan tekoon. Ota rohkeasti yhteyttä oman kennelpiirisi kennelneuvojaan.

Käynnistä tehdään aina kirjallinen kennelkäyntiraportti. Päällimmäinen osa jää asiakkaalle, jolloin hän saa kirjallisen todisteen siitä, että Kennelliiton valtuuttama kennelneuvoja on tutustunut hänen koiranpitoonsa ja kasvatustoimintaansa. Kasvattaja voi halutessaan laittaa raportin vaikkapa kennelinsä nettisivuille. Näin ostajaehdokkaat näkevät, mitä Kennelliiton kennelneuvoja on kirjannut kasvattajan koiranpidosta. Käyntiraportista näkee myös mihin asioihin käynnillä on kiinnitetty huomiota, mitkä kohdat ovat hienosti ja miltä kasvattajan koiranpito vaikuttaa ulkopuolisen, puolueettoman henkilön silmin katsottuna.

Kennelneuvoja voi antaa neuvoja ja ohjeita, mutta ei määräyksiä. Kennelneuvoja ei ole viranomainen, mutta epäilyissä eläinsuojelutapauksissa hän voi kuitenkin ottaa yhteyttä viranomaisiin. Yksi kennelneuvojatoiminnan kulmakivistä onkin myös ennaltaehkäistä eläinsuojelullisesti epäilyttävää koiranpitoa.

Jokaisella kasvattajalla on henkilökohtaiset kasvatustavoitteet sekä erilaiset mahdollisuudet toteuttaa suunnitelmiaan tai unelmiaan. Kennelneuvojan tehtävänä ei ole arvostella tai latistaa näitä tavoitteita, vaan tarvittaessa antaa asiantuntemustaan sekä tietämystään kasvattajan toiminnan tueksi.

Raportin kopio tallennetaan Kennelliitossa, noudattaen Suomen henkilötietosuojalakea sekä määräyksiä. Kennelliitto tai kennelneuvoja ei anna kennelneuvontakäynneistä tai niiden sisällöstä mitään tietoa eteenpäin ilman viranomaisen pyyntöä.

Kennelpiirisi kennelneuvojat löydät Kennelliiton verkkosivuilta:
<https://www.kennelliitto.fi/yhteystiedot/kennelneuvojat>

5.2 VUOLASVIRTA-PALKINTO

Suomen Kennelliitto perusti Vuolasvirta-palkinnon koiranjalostuksen kehittämiseksi ja edesmenneen taitavan kynologin Lauri Vuolasvirran ansioiden kunnioittamiseksi. Vuolasvirta-palkintoja on jaettu vuodesta 1979 lähtien. Suomen Kennelliitto myöntää palkinnon korkeimpana huomionosoituksena ansioituneille kasvattajille.

Palkinto myönnetään ansiokkaasta kasvattajatyöstä. Kasvattajalla on oltava kennelnimi ja hänen toimintansa kenneltyössä on oltava kasvattajasitoumuksen mukaista, moitteetonta ja esimerkillistä. Kasvattajan ansiot määräytyvät hänen kasvattamiensa koirien ja niiden saavuttamien käyttökoe- ja näyttelytulosten perusteella palkintoon liittyvän pisteytysjärjestelmän mukaisesti. Pisteet lasketaan kymmenen pentueen saavutuksista.

Lauri Vuolasvirta -palkintoa voi anoa kasvattaja, joka on ollut yhtäjaksoisesti viimeiset kymmenen vuotta Kennelliiton jäsenenä, ja on palkinnon anomishetkellä sekä Kennelliiton jäsen että sen rotujärjestön jäsen, jonka alaista rotua hakemus koskee. Anomukseen liitetään rotujärjestön ja mahdollisen rotuyhdistyksen lausunnot. Jos rotujärjestö tai -yhdistys ei puolla anomusta, pitää perustelut kirjata lausuntoon.

Vuolasvirta-palkinnon saamisen edellytyksenä on myös kennelneuvontakäynti. Se tehdään tarkistettujen sääntöjen mukaan kaikkien kennelnimen haltijoiden luona. Anomukseen liitettävä raportti kennelneuvontakäynnistä ei saa olla vuotta vanhempi.

Palkintoa voi anoa kerrallaan vain yhdelle rodulle. Rotumuunnoksille, joilla on yhteinen FCI:n rotumääritelmä, voi anoa palkintoa jokaiselle muunnokselle erikseen. Tällöin samaa pentuetta ei voi käyttää useamman rotumuunnoksen palkintoon, vaikka pentueesta olisi siirretty koiria toiseen muunnokseen.

Vuolasvirta-palkinnot tulee anoa vuosittain 30.4. mennessä. Myönnetyt palkinnot jaetaan vuosittain Koiramessujen yhteydessä Helsingin Messukeskuksessa.

Vuolasvirta-palkinnon säännöt ja anomislomakkeen löydät Kennelliiton verkkosivuilta:
<https://www.kennelliitto.fi/kasvatus-ja-terveys/vastuullinen-koirankasvatus/vuolasvirta-palkinto>

5.3 EETTINEN LAUTAKUNTA

Kennelliiton eettisen lautakunnan olemassaololla ja ratkaisuilla on ensisijaisesti sääntöjen noudattamista ohjaava luonne sekä eläinsuojeluasioissa rankaiseva merkitys.

Eettinen lautakunta käsittelee hallituksen sille ilmoittamat kurinpito- ja sääntörikkomusasiat. Asioiden käsittelyä varten valtuusto valitsee kolmeksi vuodeksi kerrallaan eettisen lautakunnan, johon kuuluu puheenjohtaja ja kuusi jäsentä.

Eettiseen lautakuntaan lähetettävät asiat valmistellaan toimikunnissa ja toiminnanjohtajan työnjohdollisen ohjauksen mukaisesti niin hyvin, että eettisellä lautakunnalla on riittävät edellytykset ratkaista asia. Eettisen lautakunnan käsittelyä varten on aina pyydettävä vastine käsittelyn kohteelta sekä harkinnan mukaan todistajilta, ilmoittajalta tai muilta asiaan osallisilta. Kunkin asian käsittelyä varten pyydetään vastineet yhden kerran. Eettisen lautakunnan vastineet pyydetään todisteellisesti haastemiestiedoksiantoina. Lautakunnan jäsenillä on vaitiolovelvollisuus lautakuntatyöskentelyssä tietoonsa saamistaan asianosaisten tai Kennelliiton asioista. Kokousratkaisut eivät ole julkisia kokouksen jälkeenkään vaan julkaisemisesta päättää Kennelliiton hallitus.

5.4 ILMOITUKSET KENNELLIITON SÄÄNTÖJEN TAI OHJEIDEN RIKKOMISESTA

Henkilö tai yhteisö voi tehdä Kennelliitolle ilmoituksen Kennelliiton sääntöjen tai ohjeiden rikkomisesta sille toimikunnalle (kasvattajatoimikunta, näyttelytoimikunta, jalostustieteellinen toimikunta, koe- ja kilpailutoimikunta), jonka alaan asia sisältönsä puolesta kuuluu.

Ilmoituksen tekeminen:

- Kirjaa ilmoitukseen vapaamuotoinen selvitys siitä, mitä on tapahtunut, missä ja milloin
- Allekirjoita ilmoitus ja liitä siihen ilmoittajan sekä ilmoituksen kohteen yhteystiedot. Nimettömänä ilmoitusta ei voi tehdä. Jos ilmoittajana on yhdistys, ilmoituksen tulee allekirjoittaa henkilö, jolla on yhdistyksen nimenkirjoitusoikeus.
- Voit liittää ilmoitukseen asiaa selventäviä asiakirjoja
- Toimita ilmoitus joko sähköpostilla skannattuna tai postitse Kennelliittoon osoitettuna sille toimikunnalle, jonka alaisuuteen asia liittyy

Asian eteneminen

- Toimikunta pyytää ilmoituksen kohteelta vastineen
- Vastinepyyntö sisältää ilmoituksen liitteineen ja vastaamiselle annetaan määräaika
- Toimikunnan kokous käsittelee asian ilmoituksen ja vastineen perusteella sekä esittää päätöksessään Kennelliiton hallitukselle menettelyehdotuksen
- Menettelyehdotuksen perusteella hallitus voi antaa Kennelliiton rekisteröidyissä säännöissä määritellyn seuraamuksen tai ilmoittaa asian eettisen lautakunnan käsiteltäväksi
- Käsittelyn päätyttyä Kennelliitossa toimitetaan sekä ilmoittajalle että käsittelyn kohteelle pöytäkirjaote

On hyvä muistaa, että Kennelliitto ei ole viranomainen. Jos tilanne on sellainen, että on tarpeen tehdä eläinsuojeluilmoitus, tulee se tehdä eläinsuojeluviranomaiselle eli valvontaeläinlääkärille. Tarkempaa tietoa löytyy Aluehallintoviraston verkkosivuilta, www.avi.fi.

6. KENNELIN TOIMINTASUUNNITELMA

<p>1. Kasvattaja</p> <ul style="list-style-type: none">- nimi- yhteystiedot- koira-alan harrastukset- koulutustausta koiriin ja koirien kasvatukseen liittyen- saadut tunnustukset kasvatustyöstä tai muusta koiraharrastuksesta- vahvuudet ja heikkoudet kasvattajana	<p>4. Markkinointi- ja ostoprosessi</p> <ul style="list-style-type: none">- mikä on kasvattajan kohderyhmä – kenelle pennut menevät- kolme vahvinta kilpailijaa – esim. samalla paikkakunnalla saman rodun kasvattajat tai muut harvinaisten ajokoirien kasvattajat tai designrotujen myyjät- markkinointiprosessi – mitä kanavia pitkin ja millä aikataululla kasvattaja markkinoi pentueet- ostoprosessi – miten kasvattaja toteuttaa ostoprosessin ostajan yhteydenotosta kaupan vahvistukseen- pentupakkaus – millainen tietopohjainen materiaali lähtee kasvattajan myymän pennun mukaan
<p>2. Kennel</p> <ul style="list-style-type: none">- lyhyt historiaosuus- tämän hetken tilanne- toimitilat- kasvattajan lisäksi toiminnassa olevat avainhenkilöt- toimintasuunnitelma seuraavalle viidelle vuodelle	<p>5. Kirjanpito</p> <ul style="list-style-type: none">- lyhyesti sanallisessa muodossa miten kennelin toiminta rahoitetaan- kirjanpito – hoitaako kasvattaja itse vai onko ulkoistettu- talouden suunnittelu, budjetointi seuraavalle kolmelle vuodelle (liitteeksi esim. Excel-taulukko)
<p>3. Koirat</p> <ul style="list-style-type: none">- tällä hetkellä mahdolliset jalostukseen käytettävät koirat<ul style="list-style-type: none">o miksi juuri nämä olisivat hyviä jalostuskoiria (luonne, terveys, käyttöominaisuudet, ulkomuoto)o mitä kriteereitä kyseisten yksilöiden tulee täyttää, jotta kasvattaja niitä käyttää jalostukseen (esim. nuoren Koiran osalta ei vielä ole terveystutkimustuloksia, mutta mitkä tulokset riittävät kasvattajan jalostuskriteereihin)o millaisia parituskumppaneita kullekin näistä kasvattaja etsii- JTO (mikäli rodulla on)<ul style="list-style-type: none">o miten jalostukseen mahdollisesti käytettävät koirat täyttävät JTO:n ohjeistukseto miten kasvattaja näkee oman jalostustyönsä linjassa JTO:n kanssa- onko tavoitteena ostaa uusia koiria seuraavan viiden vuoden aikana<ul style="list-style-type: none">o Suomesta, ulkomailta	<p>6. Toiminnan seuranta ja kehittäminen</p> <ul style="list-style-type: none">- kennelpäiväkirja- hätäsuunnitelma- tulevaisuuden visiot- Kennelin SWOT-analyysi- vahvuudet- heikkoudet- mahdollisuudet- uhat

7. KENNELTOIMINNAN KIRJANPITO JA ARVONLISÄVERO

Alkuperäisen materiaalin kasvattajan jatkokurssille on laatinut Eila Kettunen vuonna 2006, päivitykset vuonna 2018 Tarja Löfman ja vuonna 2023 Teija Viljanmaa-Petjala.

Tässä materiaalissa keskitytään harrastajakasvattajan ja ammatinharjoittajakasvattajan kirjanpito- ja arvonlisäverokysymyksiin. Kasvattajista liikkeenharjoittajia on vähemmistö ja ne ongelmat vaativat oman kokonaisuutensa, joten heitä koskevat kysymykset on jätetty tämän materiaalin ulkopuolelle.

7.1 KIRJANPITO

Harrastajakasvattajan toiminta on luonteeltaan pienimuotoista ja satunnaista, tavoitteena ei ole ansionhankinta vaan kyseessä on vapaa-ajan harrastus. Tyypillisesti verotettavaa tuloa ei juurikaan synny tai verottava tulo jää pieneksi ja kasvattajan toimeentulo tulee muusta kuin koirien kasvattamisesta.

Kirjanpitoa pidetään yleisesti vaikeana ammattilaisten hommana, jota sen ei välttämättä tarvitse olla. Harrastajakasvattajalle riittää tulojen ja menojen muistiin kirjaaminen vaikkapa ruutuvihkoon. Kasvattaja on toiminnastaan muistiinpanovelvollinen eli tulojen ja menojen perusteet tulee löytyä tarvittaessa tositteista (mm laskut, kuitit, tiliotteet, käteiskuitit). Harrastajakasvattajan toiminta tuottaa harvoin rahallista voittoa ja kennelin kuluja maksetaan kasvattajan omasta kukkarosta. Yhdenkertaisenkin kirjanpidon avulla näiden summien hallinta onnistuu helposti.

Harrastustoiminnan tulot ja kulut tulee ilmoittaa kasvattajan henkilökohtaisella esitäytetyllä veroilmoituksella kohdissa muut tulot/muut kulut. Jos harrastusluonteisesta kenneltoiminnasta syntyy verotettavaa tuloa, eli tuotot ovat suuremmat kuin kulut, lisätään tulo kasvattajan verotettavien ansiotulojen päälle ja verotetaan tuloverotuksessa henkilökohtaisen tuloveroprosentin mukaan. Jos toiminnasta ei muodostu voittoa, ei synny myöskään verotettavaa tuloa.

Kahdenkertainen kirjanpito sen sijaan on jo mutkikkaampi asia ja vaatii hieman enemmän perehtymistä. Ammatinharjoittajalla on kirjanpitovelvollisuus, mutta sekään ei välttämättä vaadi kirjanpidon ammattilaista. Jos ei usko omiin kykyihinsä, kannattaa kääntyä ammattilaisen puoleen. Elinkeinotoiminnan veroilmoitus tehdään erikseen verohallinnon lomakkeella 5. Verotettava tulo jaetaan ansio- ja pääomatuloihin. Ansiotulojen verokanta progressiivinen, pääomatulojen verokanta on 30 % (34 % yli 30 000 euron tulosta).

Merkittävä ero harrastajakasvattajan ja elinkeinonharjoittajan tuloverotuksessa on oikeus tappioiden vähentämiseen. Harrastustoiminnan tappiota ei voi vähentää muista tuloista verovuoden aikana, elinkeinonharjoittajalla tämä oikeus on. Vähentämättä jääneet menot voi vähentää tulevien vuosien voitosta.

Koirankasvattajat eivät ole kovin paljon käyttäneet tilitoimistojen palveluja, eikä niin ollen ammattilaisillakaan ole laajaa kokemusta käytännön ongelmatilanteista. Tämä on tullut esille keskusteluissa kirjanpitäjien kanssa. Veroviranomaisilla on velvollisuus antaa tarvittaessa ohjeita, mutta käytännöt eri verovirastoissa vaihtelevat suurestikin. Ohjeet on syytä aina pyytää kirjallisesti. Määräyksiä kirjanpidon osalta löytyy ensisijaisesti kirjanpitolaista ja asetuksista, joihin tämäkin teksti nojaa.

Kirjanpitolaki kokonaisuudessaan löytyy internetsivuilta osoitteesta www.oikeus.fi ja verotukseen liittyviä ohjeita osoitteesta www.vero.fi.

7.1.1 KIRJANPIDON TARKOITUS

TALOUDELLISEN TULOKSEN SELVITTÄMINEN

Kirjanpidosta saadaan johdettua tilinpäätös, jonka yleisesti katsottuna tehtävänä on oikean ja riittävän kuvan antaminen kirjanpitovelvollisen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Esim. rahoittajat käyttävät tuloslaskelmaa ja tasetta päätöksentekonsa pohjana. Harrastajakasvattajalle kirjanpito osoittaa toimintaan sijoitettujen omien varojen määrän eli kennelin velan kasvattajalle.

VEROILMOITUKSEN PERUSTE

Huolellisesti laadittu kirjanpito antaa verottajalle riittävästi tietoa kasvattajan toiminnasta ja taloudellisesta asemasta. Verottaja on ennen kaikkea kiinnostunut toiminnan tuloksesta ja etenkin voitosta verotuksen pohjaksi riippumatta toiminnan laajuudesta tai ammattimaisuudesta. Verottajalle yleensä riittää tiedoksi voitto tai tappio, verottaja voi pyytää tuloslaskelman ja taseen sekä mahdolliset tase-erittelyt esim. jalostuseläimistä ja käyttöomaisuudesta.

OMIEN JA KENNELIN VAROJEN EROTTAMINEN

Kennelin varat voidaan kirjanpidon avulla erottaa omista varoista ilman, että kennelille on avattu omaa pankkitiliä. Nykyiset tilinhoitomaksut ovat melko huomattavia, eikä siten muutaman tapahtuman vuoksi ole järkevää avata omaa tiliä. Jos toiminta on ammattimaista, tulisi kennelille avata oma tili tilinhoitomaksuista huolimatta.

ARVONLISÄVERON TILITYS

Mikäli kasvattaja on hakeutunut tai on myyntimäärän takia arvonlisäverovelvollinen, kirjanpidon avulla saadaan laskelmat tilitettävästä arvonlisäverosta helposti ja luotettavasti. Silloin kirjanpidossa ylläpidetään tilejä myyntituotoista suoritettavasta ja ostoista vähennettävästä arvonlisäverosta ja näiden tilien erotus on joko maksettavaa tai takaisin saatavaa arvonlisäveroa. Arvonlisäverovelvollisuus tuo mukanaan myös kirjanpitovelvollisuuden.

TUOTTAU TIE TOA

Kirjanpidon tuloslaskelmasta voidaan helposti saada tietoa eri menoerien kehityksestä vuosittain, tai vaikka tuloksen muodostumiseen vaikuttaneista menoista eri vuosina. Toimintaan sijoittamamme varat näkyvät suoraan kirjanpidon tasetileiltä ja ovat helposti esitettävissä verottajallekin.

Seuraavan vuoden rahoitussuunnitelman laatimisessa on hyötyä edellisten vuosien tuloslaskelmista saatavasta tiedosta. Päätöksen teko esim. pentujen teettämisestä on realistisella pohjalla, kun tiedossa on tarkkoja lukuja kustannuksista aikaisemmilta kerroilta.

7.1.2 KIRJANPIDON PERUSVAATIMUKSIA

SELKEÄSTI JA PYSYVÄSTI

Kirjanpitolaissa on määritelty kirjanpidon perusvaatimukset. On tärkeää, että merkinnät tehdään selkeästi ja pysyvästi, kirjanpito voidaan laatia edelleen paperitositteita käyttäen tai sähköisesti tai näiden yhdistelmällä. Kirjanpito voidaan tehdä käsin tai tietokoneella. Nykyisin on saatavilla toimivia ohjelmia myös ilmaisjakelun kautta. Kannattaa tutustua eri vaihtoehtoihin. Tavallisimmin käytetty Excel- taulukkolaskentaohjelma soveltuu käytettäväksi etenkin, jos käytössä on yhdenkertainen kirjanpito.

Jokaisesta rahatapahtumasta kirjataan suorituspäivä (suoriteperusteinen) tai maksupäivä (kassaperusteinen). Lisäksi tapahtuman selitys ja rahamäärä. Kaikista kirjanpitoon kirjatuihin tapahtumiin tulee löytyä kirjallinen juoksevasti numeroitu tosite.

Mikäli merkintöjä joudutaan korjaamaan kynällä tehdyssä kirjanpidossa, on se suoritettava ilman raaputtamista tai päällekirjoittamista. Virheellinen merkintä vedetään yhdellä viivalla yli ja merkinnän yläpuolelle suoritetaan korjattu merkintä.

7.1.3 YHDENKERTAINEN/KAHDENKERTAINEN KIRJANPITO

Koirankasvattajan kirjanpito voi olla joko yhdenkertainen tai kahdenkertainen, mikäli toimintaa ei voida katsoa liiketoiminnaksi. Kahdenkertaisessa kirjanpidossa jokainen liiketapahtuma merkitään kahdelle tilille, jolloin tapahtuma merkitään toisen tilin vasemmalle eli debetpuolelle (veloituskirjaus) ja toisen tilin oikealle eli kreditpuolelle (hyvityskirjaus). Kahdenkertaisen kirjauksen tilimerkinnät kertovat toisaalta syyn rahan liikkeeseen ja toisaalta käytetyn rahatilin. Kahdenkertaisen kirjanpidon perusteella laaditaan tilikauden tuloslaskelma ja tase.

Harrastajakasvattajankin on syytä pitää kenneltoiminnastaan kirjanpitoa. Siihen soveltuu niin ruutuvihko kuin Excel-taulukko, johon merkitään yhteen sarakkeeseen tulot ja toiseen menot. Lisäksi vähän selitystä ja tapahtuman päivämäärä. Tällöin puhutaan yhdenkertaisesta kirjanpidosta. Yhdenkertaisessa kirjanpidossa tilinpäätös sisältää tuloslaskelman, mutta varsinaista tasetta ei laadita. Vaikka tasetta ei tarvita, ammatinharjoittajan on liitettävä tilinpäätökseensä luettelot mm. ammattia varten hankitusta vaihto-omaisuudesta, käyttöomaisuudesta, saamisista ja veloista.

MALLIT

Yhdenkertainen kirjanpito tulot – menot

Kuukausi	pv	tosite	selitys	tulot	menot
tammi	8	2	ilm.maksu - Pori KV		30,00
	15	3	el.lääk. hammaskiven poisto		45,00
	16	4	hyppymaksu/Naapurin Neiti	85,00	
	22	5	pennun osto/Nyyppä Nillo		800,00
	24	6	astutusmaksu K-pentue á 85		340,00
	30	7	rekisteröinti K-pentue		80,00
			Yhteensä	85,00	1335,00
		Saldo		1250,00	
helmi	4	8	pennun myynti/H-M Yks vaan	750,00	
	5	9	ruokalasku		56,30
	7	10	siivous		23,40
	11	11	pennun myynti/H-M Toisenkin	750,00	
	15	12	matkalasku Pori KV		62,40
	26	13	uusi fööni koirille		72,50
	27	14	shampoo+hoitoaine		32,50
	28	15	pennun myynti/H-M Kolmaskin	500,00	
			Yhteensä	2000,00	247,10
			helmikuun saldo	1752,90	
		Ed. kk saldo		1250,00	
		Saldo	502,90		

Kahdenkertainen kirjanpito (6 tiliä)

kk	pv	tos n:o	tiliviennin selitys	kassa debet	kredit	ruoka debet	eläinl. debet	pennut debet	kredit	näytt. debet	muut debet	kredit
tam- mi	4	1	3 sakkia ruokaa		120,00	120,00						
	8	2	ilm. Pori KV * 3		90,00					90,00		
	15	3	El.laak.		45,00		45,00					
	16	4	Astutus- maksu/nn	340,00								340,00
	22	5	Pennun osto		800,00						800,00	
	22	6	Ruokinta		49,00	49,00						
	24	7	Astutus- maksu K-pentue		340,00				340,00			
	30	8	Rekis- teröinti K-pentue		80,00				80,00			
	31	9	Siivous ja ruokinta		55,00	16,50					38,50	
			Yhteensä	340,00	1579,00	186,00	45,00		420,00	90,00	839,00	340,00
			Saldo tam- mikuu		1239,00	186,00	45,00		420,00	90,00	499,00	
helmi	1	10	ilm. Salo		30,00					30,00		
	2	11	Ruokinta ja siivous		25,50	13,20					12,30	
	3	12	Matka Haminan näytt.		42,50						42,50	
	4	13	Lehti-ilm. pennut		41,60			41,60				
	5	14	H-M Kas Yks Vaan	800,00					800,00			
	5	15	H-M Kas Toinenkii	800,00					800,00			
	6	16	H-M Kas Kolmaskii	600,00					600,00			
	12	17	College- paita		25,00						25,00	
	15	18	Trimmerin huolto		33,00						33,00	
	24	19	Ruokinta		39,30	39,30						
	27	20	Shampoo ja hoito- aine		32,50						32,50	
	28	21	Rokotuksia		88,60		88,60					
			Yhteensä	2200,00	358,00	52,50	88,60	41,60	2200,00	30,00	145,00	
			Saldo helmikuu	1842,00		52,50	88,60		2158,40	30,00	145,00	
			Saldo tammikuu		1239,00	186,00	45,00		420,00	90,00	499,00	
			Saldo yhteensä	603,00		238,00	134,00	41,60	1738,40	120,00	644,00	

7.1.4 KIRJANPIDON SÄILYTYS

Kirjanpidon minimi säilytysaika on kirjanpitolain mukaan 10 vuotta. Tämän ajan tulee säilyttää tilikirja, tuloslaskelma ja tase liitteineen. Suosittelen säilytettäväksi kyllä pidempään. Tietokone ohjelmalla pidetystä kirjanpidosta säilytetään samoin 10 vuotta päiväkirja, pääkirja, tuloslaskelma ja tase liitteineen. Tositteiden säilytysaika on 6 vuotta kirjanpitolain mukaan, verottajalle riittää 5 vuotta.

7.1.5 KIRJANPITOVELVOLLISUUS

Kirjanpitovelvollisia ovat lainsäädäntömme tuntemat yhteisöt (osakeyhtiö, kommandiittiyhtiö, avoin yhtiö) ja säätiöt. Myös luonnollinen henkilö, joka harjoittaa liike- tai ammattitoimintaa (toiminimen haltija), on toiminnastaan kirjanpitovelvollinen. Kirjanpitovelvollisten on noudatettava kirjanpitolakia ja asetuksia.

Myös harrastustoiminnasta on suositeltavaa pitää kirjanpitoa. Verottaja saattaa jossain vaiheessa kiinnostua kennelin toiminnan tuloksesta ja pyytää kirjanpitoa nähtäväksi. Kokemus on osoittanut, että verottajan puoleen voi kääntyä, vaikka kateellinen naapuri, ja silloin olemassa oleva kirjanpito on todella arvokas.

7.1.6 MITÄ KIRJATAAN KENNELTOIMINNASTA?

TULOT

Kun kysymyksessä on harrastajakasvattaja ja käytössä on kassaperusteinen kirjanpito, tulot kirjataan saaduksi silloin, kun raha on nostettu, merkitty tilille tai muutoin saatu hallintaan. Suoriteperusteen mukaan tulo kirjataan tavaran luovutushetkellä. Tuloja kenneltoiminnassa ovat mm.:

Pentujen myyntitulot

Otettava huomioon arvonlisäverotuksen verovapaa tuloaraja, 15 000 euroa. Katso myöhemmin arvonlisävero -kohta.

Vakuusmaksu

Vakuusmaksu tulee kirjata siirtovelkoihin tai lyhytaikaisiin velkoihin, josta se kirjataan pois takaisinmaksun yhteydessä. Jos vakuusmaksua ei palauteta, kirjataan se myynniksi, kun sijoitussopimus purkautuu.

Vakuutuskorvaukset

Saadut korvaukset vakuutuksista voidaan kirjata omalle tililleen tai kahdenkertaisessa kirjanpidossa vastaavan menon kredit puolelle. Jos esim. eläinlääkärin kuluista saadaan korvausta, kirjataan se samalle tilille kuin kulut, mutta vastakkaiselle puolelle.

Trimmauspalkkiot

Trimmauspalkkiot ovat työtuloa – siis verotettavaa tuloa myös harrastustoiminnassa ja ilmoitettava erikseen verottajalle veroilmoituksessa.

Mahdolliset hoitopalkkiot ja esittämispalkkiot

Nämäkin tulot ovat harrastajakasvattajan henkilökohtaista työtuloa ja ilmoitettava omassa veroilmoituksessa. Saaduista palkkioista on muistettava laatia kuitti.

Astutuspalkkiot

Saadut astutuspalkkiot ovat uroksen omistajan kenneltuloa. Maksun saaja antaa aina kuitenkin saamastaan rahasta ja kuitenkin jäljennös on kirjanpitoon kirjattava tosite.

MENOT

Kun kirjanpito on kassaperusteinen, menot kirjataan silloin kun tapahtuma on maksettu käteisenä tai tililtä. Suoriteperusteella kirjaus tehdään luovutushetken mukaan. Perheen ruokaostosten yhteydessä hankitut kennelin kirjanpitoon menevät ostot on hyvä maksaa erikseen tai laittaa ”hihnalle” ensin ja pyytää kaupan kassaa painamaan välisumman ennen kenneltoimintaan kuulumattomia muita ostoksia. Näin saadaan helposti kennelin kirjanpitoon tosite. Kennelin kirjanpitoon kirjattavia menoja ovat mm.:

Koirien hankintakustannukset

Tälle tilille kirjataan hankittujen koirien ostohinnat. Rekisteröintikulut voidaan kirjata omalle tililleen. Jalostuseläimistä on syytä pitää erillistä luetteloa, johon kirjataan hankintahinta ja hankintapäivä, yksilöintitiedot ja eläimen arvon muutokset. Tämä luettelo liitetään tilinpäätösasiakirjoihin ja se toimii omaisuusluettelona.

Ruokintamenot

Ruokasäkkien ostoista on hyvä merkitä selityksiin merkki ja säkkikoko. Näiden merkintöjen perusteella on helppo laskea esim. koirakohtainen ruokakustannus ja ruuankulutus.

Terveystenhoito / lääkintä

Eläinlääkärin palkkiot, lääkkeet, sairauskulukorvaukset vakuutuksesta (kreditin, ellei omaa tiliä), rokotukset, lisäravinteet jne. kirjataan tälle tilille.

Turkinhoito / trimmaus

Kun trimmaukset tekee joku toinen ja hänelle maksetaan siitä, kirjataan meno tälle tilille. Shampoot ja hoitoaineet, harjat ja kammot voidaan kirjata samoin tälle tilille. Trimmausvälineet esim. kone ja sakset voidaan kirjata suoraan menoksi. Jos olet ammatinharjoittaja, tai kustannus halutaan jakaa useammalle vuodelle, kirjataan suurimmat hankinnat kalustoon tai tarpeistoon. Katso jäljempänä kohta Kalusto.

Näyttely- ja koemaksut

Näyttely- ja koemaksut voidaan kirjata samalle tilille tai erikseen, jos halutaan eriteltyä tietoa vain toisesta ryhmästä.

Matkakulut

Jotta verottaja voisi hyväksyä matkakuluja kennelin vähennyskelpoisiksi menoiksi, on ajopäiväkirjan pitäminen välttämätöntä. Matkakulutilille kirjataan ajopäiväkirjan mukaisesti matkat näyttelyihin, kokeisiin, astutukseen, kursseille, kasvattajapäiville tai kokouksiin. Harrastustoiminnassa kilometrikorvauksena kirjataan enintään valtion kulloinkin hyväksymä verovapaakorvaus (vuonna 2023 0,53 €/km). Jos korvaus kirjataan polttoainekuluna, on siitä oltava asialliset kuitit ajopäiväkirjan liitteeksi. Yleisillä kulkuneuvoilla suoritetuista matkoista kirjaus suoritetaan kuittien mukaan. Myös hotellikulut astutus- tai näyttelymatkoilta voidaan kirjata nekin matkakuluina.

Puhtaanapito

Tähän tiliin kuuluu koirien pesu- ja hoitoaineiden lisäksi myös koiratilojen siivoustarvikkeet ja pesuaineet, koirien alustojen yms. pyykinpesuaine sekä jättesäkit ja kakkapussit.

Pennuttamiskulut

Mikäli kasvattaja haluaa erikseen seurata pennuttamiskulujen määrää, tai laskea kulut myytyä pentua kohti, on tämä tili tarpeen. Sille kirjataan esim. astutusmaksu, ultra, rekisteröintikulut ja erikoisesti pentuja varten hankitut ruoka-aineet.

Kalusto / tarpeisto / tarvikkeet

Kalustotili on taseen omaisuustili, kun taas tarpeisto ja tarvikkeet –tilit ovat tuloslaskelman kulutilejä. Kalustoa on pitkävaikutteiset (käyttöaika 3 v. tai yli) tai suuruudeltaan huomattavat menot, esim. häkit ja aitaukset tai trimmauskone eli sellaiset kenneltoiminnan hankinnat, joiden oletettava käyttöaika ylittää kolme vuotta. Näiden arvo vähenee vuosien kuluessa ja tämä huomioidaan poistoina.

Tarpeistoa voisi olla esim. muut trimmaustarvikkeet. Tarvikkeisiin voisi kirjata pannat, hihnat ja alustat jne. Katso jäljempänä Omaisuuserien kirjaaminen -kohdan ohjeet kalustosta.

Voit vähentää kulut kerralla, jos olet hankkinut yksittäisen kuluvan käyttöomaisuuden kuten matkapuhelimen tms. ja sen hankintahinta on enintään 1 200 euroa. Tällaisia pienhankintoja voi vähentää vuodessa yhteensä 3 600 euroa. (Nämä euromääräiset luvut vuodelta 2023.)

Toimisto-, posti- ja puhelinkulut

Nämä kulut vain kenneltoiminnan osalta kirjataan kennelin kirjanpitoon. Puhelinkuluja tulee toiminnan laajuuden mukaan, esim. pentujen aikana enemmän kuin normaalisti. Kotisivujen ylläpidosta aiheutuvat kulut kennelin osalta, esim. tietoliikennekulujen kuukausimaksuista voidaan osa kirjata kennelin kuluksi.

Mahdolliset sähkö- ja vesimaksut

Tässäkin huomioidaan vain kulut kenneltoiminnan osalta. Jos erillisiä kenneltiloja ei ole, voidaan arvioida tietty %-osuus kennelin kuluksi esim. tilojen neliöiden mukaan vuositason menoista. Alkuperäiset kuitit on hyvä liittää laskelman mukaan.

Vakuutusmaksut

Vakuutusmaksut koirien vakuutuksista ja jos on erilliset kenneltilat, vakuutusmaksut myös niiden osalta kirjataan tähän. Muutoin kiinteistövakuutuksesta samoin kuin sähköstä ja vedestäkin kirjataan laskennallinen osuus kuluista.

Jäsenmaksut

Kennelliiton, rotujärjestön, kasvattajajärjestön ja paikallisen koiraseuran tms. jäsenmaksut kirjataan jäsenmaksutilille.

Edustuskulut ja vierastarjoilut

Näitä kuluja voi kirjata kohtuullisesti ja on muistettava merkitä kuittiin, keitä on kestitty ja miksi. Elinkeinoverolain mukaan edustuskuluista saadaan vähentää verotuksessa puolet. Esim. pentuihin tutustuvien kestitseminen ei ole edustusta.

Mainonta- ja ilmoituskulut

Mainontaan ja ilmoitteluun liittyvät kulut kirjataan omalle tililleen. Kopio mainoksesta tai ilmoituksesta on hyvä laittaa tositteen liitteeksi.

Lehdet ja kirjat

Niin sanottu ammattikirjallisuus ja alan lehtien tilausmaksut voidaan kirjata omalle tililleen.

Kulut hoito-ohjeista

Pennun mukaan annettavan hoito-ohjeen painatuskustannukset ja muut mahdolliset kulut kirjataan tälle tilille.

Kulut pentutapaamisista

Tapahtuman tilavuokra, tarjoilu, luennoitsijoiden kulut sekä muut tapahtumaan liittyvät kulut voidaan kirjata tälle tilille. Jos pentutapaamisia ei järjestetä joka vuosi, kirjauksen voi suorittaa myös muihin kuluihin ja tarjoilut vierastarjoiluun.

Rahoituskulut

Kennelin oman pankkilainan korot ovat rahoituskuluihin kirjattavaa kuluja. Jos kasvattajan omista varoista lainatuille varoille peritään korkoa, on se lainanantajan veronalaista tuloa.

Pankin kulut

Pankin perimät tilinhoitomaksut ja muut palvelumaksut vain kennelin oman tilin osalta ja kennelin tekemistä sopimuksista voidaan kirjata kennelin kuluksi.

Muut kulut

Tälle tilille kirjataan ne menot, joille ei ole omaa tiliä. Pyritään kuitenkin siihen, että muihin kuluihin tulisi mahdollisimman vähän vientejä. Mikäli tilinpäätöksessä tämän tilin saldo on suuri, tulisi siitä laatia erillinen eritelty selvitys.

Kenneltoiminnan kirjanpitoon ei voi kirjata kuluksi ns. elantomenoja esim. näyttelyvaatteita, sen sijaan vaatteet, joita käytät trimmatessa tai siivotessasi kenneltiloja ovat hyväksyttäviä kuluja.

7.1.7 AJOPÄIVÄKIRJA

Matkakustannukset ovat yksi suurimmista menoeristä kasvatustoiminnassa, varsinkin kasvattajan ollessa aktiivisesti mukana näyttely- tai koetoiminnassa. Ajopäiväkirjan voi hankkia kirjakaupasta tai käyttää omatekoista päiväkirjaa. Jotta matkakustannukset olisi mahdollista vähentää verotuksessa, on ajopäiväkirja liitettävä kirjanpitoon. Irrallisia päiväkirjasivuja voi käyttää kirjaustositteina esimerkiksi kuukausittain. Verottaja tuskin hyväksyy harrastajakasvattajan kilometrikorvaukseksi samaa korvausta kuin esim. valtion ohjeiden mukainen korvaus on. Kilometrikorvauksen suuruudesta ei ole olemassa yleisesti saatavilla olevaa ohjetta, valtion hyväksymä verovapaa kilometrikorvaus maksimi 0,53 euroa vuonna 2023.

7.2 ARVONLISÄVERO

VEROVELVOLLISUUS

Arvonlisäverovelvolliseksi hakeudutaan jättämällä perustamis-/muutosilmoitus verovirastolle (Y-lomake, löytyy www.ytj.fi). Kasvattajan, joka on tai tulee arvonlisäverovelvolliseksi, on syytä tutustua arvonlisäverolakiin syvällisemmin.

Verovelvollisuuden edellytyksenä on, että tavaran ja palvelun myynti tapahtuu liiketoiminnan muodossa. Jokainen koirankasvattaja ei kuitenkaan ole verovelvollinen. Myynti tulee olla vähintään 15 000 euroa

tilikaudella, jotta se olisi arvonlisäverovelvollista. Arvonlisäverovelvolliseksi tulee hakeutua itse. On huomioitava, että jos myynti ylittää 15 000 euron rajan, on arvonlisävero suoritettava koko tarkastelujakson/tilikauden myynnistä.

Arvonlisäverovelvollinen on aina myös kirjanpitovelvollinen ja hänellä on aina laskunantovelvollisuus.

Verohallinto pitää yllä verovelvollisten rekisteriä ja arvonlisäveroilmoitukset, tilitykset peritystä ja maksetusta verosta tehdään verohallinnolle, samoin perustamis- ja lopettamisilmoitukset.

VEROTUKSEN KOHTEET

Tavaran, eli tässä tapauksessa elävän koiran myyntitapahtuma, eli tavaran omistusoikeuden vastikkeellinen luovuttaminen on verotuksen kohteena. Arvonlisävero maksetaan siis pennun myyntihinnasta, jolloin veron määrä siirtyy hinnanlisänä ostajan eli kuluttajan maksettavaksi. Tästä aiheutuu paineita koiranpennun hinnan korotuksiin. Pennun hinnan määrittäminen oikealle tasolle onkin tärkeää.

7.2.1 VERONPERUSTE

KOTIMAAN MYYNTI

Veronperuste kotimaan myynnissä on kokonaiskorvaus (vastike), jonka ostaja maksaa myyjälle tavarasta ilman arvonlisäveron osuutta. Veronperusteeseen luetaan mukaan kaikki koiran hinnanosat, kuten toimituskulut, jotka myyjä veloittaa ostajalta. Sen sijaan esim. osamaksukorko ja viivästyskorko eivät kuulu perusteeseen.

VEROKANNAT

Yleinen verokanta on 24 %, jota sovelletaan koirien myynnin verotuksessa, eläinten kuljetuksessa sekä koiran kasvatukseen liittyvissä palveluissa. 24 %:n vero lasketaan verottomasta myyntihinnasta. Koirien ruokamyynti on 14 % verokannassa. Nollaverokanta on käytössä silloin kun kyseessä on ulkomaille tapahtuva myynti tai ulkomailla tapahtuva myynti.

VÄHENNETTÄVÄ VERO

Vähennysoikeus on laaja ja koskee kaikkia verollisia tuotantopanoksia. Vain arvonlisäverollista toimintaa varten suoritetuista hankinnoista maksettu vero voidaan vähentää. Yksityiseen kulutukseen tai edustuskuluihin sisältyviä veroja ei voida vähentää. Vain arvonlisäverovelvolliselta ostetut hyödykkeet ja itse maahantuodut tavarat oikeuttavat vähennyksiin. Ja tietysti vain arvonlisäverolliset osto- ja tuontitapahtumat oikeuttavat vähennyksen tekemiseen. Vähennyksen voi siis suorittaa esimerkiksi koiran ruokaostoista, pesu- ja puhdistusaineista ja eläinlääkärinpalkkioista ja lääkkeistä.

7.2.2 VEROVELVOLLISUUDEN ALARAJAAN LIITTYVÄ HUOJENNUS

Niille verovelvollisille, joiden tilikauden liikevaihto on enintään 15 000 euroa, palautetaan kaikki tilikaudelta maksetut arvonlisäverot. Ne verovelvolliset, joiden tilikauden veroton liikevaihto on yli 15 000 euroa mutta alle 30 000 euroa, saavat huojennuksen, jonka suuruus määräytyy seuraavasti.

Verohallinnon sivuilta löytyy aputaulukko alarajahuojennuksen laskemiseen.

Verovelvollinen ei saa palautusta, jos edellä mainitun laskukaavan mukainen huojennus on negatiivinen tai tilikaudelta tilitettävä vero on negatiivinen.

Kun olet rekisteröitynyt arvonlisäverovelvolliseksi, saat tunnukset, joilla voit kirjautua verottajan ilmoittamispalveluihin. Näissä opastetaan eri veroilmoitusten täyttämistä.

7.3 KIRJANPIDON PERUSKÄSITTEITÄ

TILI

Kirjanpidossa merkitään rahan liikkeitä muistiin tileille. Yhdenkertaisessa kirjanpidossa on kaksi tiliä, tulot ja menot. Kirjanpidossa on erotettavissa tilikauden aikana tarvittavia tilejä kuten meno-, tulo- ja rahoitustilit, ja tilinpäätöstilejä tulostili ja tasetili. Kahdenkertaisessa kirjanpidossa jokaisella tilillä on kaksi puolta, debet ja kredit. Kun kenneliin hankitaan esim. koiranruokaa, syntyy siitä merkintä kassatilin krediitiin ja ruokinta -tilin debetiin. Raha on lähtenyt kassasta ja käytetty ruokaan.

TILIKAUSI

Tilikausi on yleensä kalenterivuosi ja tilinpäätös laaditaan aina tilikauden päätyttyä (voidaan toki laatia joka kuukauden lopussakin ns. välitilinpäätös). Varsinkin harrastustoiminnassa on järkevää pitää tilikautena kalenterivuotta. Mikäli toiminta alkaa kesken vuoden, voi ensimmäinen tilikausi olla pidempi tai lyhyempi kuin kalenterivuosi, samoin toiminnan lopettamisen yhteydessä.

LIIKETAPAHTUMA

Liiketapahtumat kirjataan aikajärjestyksessä kirjanpitoon. Suoriteperusteisessa kirjanpidossa kirjaus tapahtuu silloin, kun esim. pentu luovutetaan. Kassaperusteisessa kirjanpidossa kirjataan sille päivälle, jolloin raha liikkuu kassassa tai tilillä.

Menotapahtumia ovat tuotannontekijöiden, kuten jalostuseläinten hankintaan ja ruokintaan liittyvät ostot jne. Tulotapahtumia ovat esim. pennun myynnistä saatu tulo ja mahdolliset palveluista saadut tulot. Rahoitustapahtuma muodostuu esim. silloin, kun otetaan kennelille lainaa pankista tai annetaan kasvattajan omista varoista kennelin toimintaan rahaa.

TOSITE

Tosite todentaa liiketapahtuman ja sen tulee aina olla päivätty sekä juoksevasti numeroitu. Tosite voi olla hyödykkeen ostosta saatu kuitti tai itse kirjoitettu kuitti saadusta suorituksesta. Itse laaditun tosittien allekirjoittaa aina rahan vastaanottaja. Tositteena voi käyttää myös tiliotetta, jos kennelillä on oma tili. Tosittien tulee olla aina kirjallinen ja siihen on oltava kirjoitettu selkeästi liiketapahtuman sisällön yksilöinti eli selvitys menosta tai tulosta. Maksun saaja on aina tosittien tai kuitin antaja, jonka nimi on merkittävä tosittieeseen. Käteismyyneistä tulee laatia juoksevasti numeroidut kuitit, joiden jäljennökset toimivat tosittieina kirjanpidossa. Tosittieeseen merkitään myös kirjanpidon tilin numero tai nimi, mille tapahtuma on kirjattu. Tosite voi olla myös sähköisessä muodossa, esim. kuva kuitista puhelimella tms. laitteella otettuna, liitetään kirjanpidon tosittieeksi.

Tositteen tulee olla arkistointikelpoinen, useat kassakuitit eivät sitä ole. Silloin kannattaa pyytää erillinen kuitti ostoksista tai ottaa kopio kassakuitista kirjanpitoon alkuperäisen liitteeksi. Tositteiden arkistointiaika on kirjanpitolain mukaan 6 vuotta, verottajalle riittää 5 vuotta.

Arvonlisäverovelvollisen tosittieessa tulee olla merkittynä veroton arvo ja veron määrä.

8. AMMATTIMAISEN TAI MUUTOIN LAAJASSA MITASSA TAPAHTUVA SEURA- JA HARRASTUSELÄINTEN PITO

8.1 MIKÄ ON AMMATTIMAISTA ELÄINTENPITOA?

Eläinsuojelulain 24 §:ssä tarkoitettua ammattimaista tai muutoin laajassa mitassa tapahtuvaa seura- ja harrastuseläintenpitoa on:

1. koirien, kissojen tai muiden seura- ja harrastuseläinten säännöllinen kaupanpitiäminen tai välittäminen;
2. kun koirien tai kissojen omistajalla tai haltijalla on kasvatettavanaan vähintään kuusi siitosnarttua, jotka ovat penikoineet ainakin yhden kerran;
3. koirien tai kissojen hoitoon, säilytykseen tai koulutukseen ottaminen, jos samanaikaisesti ja säännöllisesti otetaan hoidettavaksi, säilytettäväksi tai koulutettavaksi vähintään kuusi yli viiden kuukauden ikäistä koiraa tai kissaa;
4. kun ravi- tai ratsuhevosia tai muita vastaavia seura- tai harrastuseläiminä pidettäviä eläimiä kasvatetaan, vuokrataan, otetaan säilytettäväksi tai hoidettaviksi, valmennettaviksi tai kouluttaviksi tai kun annetaan opetusta mainittujen eläinten käytössä ja käsittelyssä, jos täysikasvuisia eläimiä on yhteensä vähintään kuusi; sekä
5. muu vastaava ammattimainen tai laajamittainen seura- ja harrastuseläinten pito.

Toimintailmoitus on tehtävä lääninhallitukselle viimeistään 30 vuorokautta ennen uuden toiminnan aloittamista ja toiminnan oleellisesti muuttuessa tai toiminta lopetettaessa viimeistään 14 vuorokautta ennen muutoksen toteuttamista. Lääninhallituksen on ilmoitettava kunnaneläinlääkärille kunnan alueella harjoitettavasta toiminnasta.

<https://avi.fi/asioi/henkiloasiakas/luvat-ilmoitukset-ja-hakemukset/elaimet/elaintenpito>

8.2 VIRANOMAISET

Maa- ja metsätalousministeriö ohjaa ja valvoo ylimpänä viranomaisena lain ja sen nojalla annettujen säännösten täytäntöönpanoa ja noudattamista.

Ruokavirasto ohjaa ja valvoo keskushallinnon viranomaisena lain ja sen nojalla annettujen säännösten täytäntöönpanoa ja noudattamista.

Lääninhallitus huolehtii lain sekä säännösten täytäntöönpanosta ja noudattamisen valvonnasta läänin alueella.

Kunnaneläinlääkäri, kunnan terveydensuojeluvalvontaa hoitava viranhaltija, poliisi ja läänin eläinsuojeluvalvoja valvovat säännösten ja määräysten noudattamista kunnan alueella.

Rajaeläinlääkäri valvoo säännösten ja määräysten noudattamista rajanylityspaikan, maasta poistumispaikan ja eläinlääkinnällisen rajatarkastusaseman alueella.